

Vojtěch Martínek:

JAKUB OBERVA

1.

VŮZ NALOŽEN BYL OBILÍM, až nápravy praskaly. Žlutá záplava zralé rži kolébala se na žebříňáku a zrnka pršela, když se vůz ostře zatočil ke vratům gruntu. Koně, dvě krásná, sivá zvířata, napínali silná těla a lehký obláček pěny zachvěl se jim u huby: to sedlák, ramenatý silák, bil do nich bičem a hlomozil hlaholným hlasem.

Byl všecek urícen, s praménky špinavého potu v zaprášeném obličejí, neholeném, drsném, rukávy natržené košile měl vysoko vyhrnuty, až se napínaly svaly pevné, chlapské ruky, jež by mohla lámat stromy z kořene.

A všecko bylo na něm mocné, jako by byl z dubu vytesán; ramena se šířila, zvyklá těžkým nákladům, rozlehlá prsa, huňatá a klenutá, byla jako medvědí.

Ale hlava jeho, hlava, ta byla nejvzdornější. Seděla nepodajně na žilnatém krku, i k silnému jeho tělu veliká; byla skoro čtyřhranná, drsně vydlabaná z jednoho kusu, s býčím čelem, širokým nosem, dravými čelistmi.

K tomu ještě teď, když se nalévala napětím žíla na čele a když spěchem občas zaskřípal zuby, sedl na tu tvář výraz nešlechtěné divokosti. Temné vlasy, jež rozcuchaně padaly na čelo, a zdvižená brada ještě ten rys podtrhovaly.

Vůz zajel na cestu k širokým vratům, jež byla zavřena.

Rázem jedna z děvuch, jež šly za vozem s hráběmi, vyskočila, aby otevřela, ale sedlák se již rozlítíl a prudce zanedával na kravaře, jenž teprve nyní loudavě otvíral.

„A co ty tam stojíš jak peň? Něslyšíš, že už jeděmy? Bičem tě přetahnu, to i sluchu nabuděš!“

A vztekle pohrozil bičem umazanému, vyjevenému synkovi.

Vůz vjel na široký dvůr a žluté snopy zašustěly.

Vtom zanotovala vytáhlá divčice vysokým, řezavým hlasem první slova písničky, jaké se zpívají v slastném okamžiku, když se poslední snopy odvázejí do stodoly, ale jenom několik tonů se zatřepetalo v prohřátém vzduchu a zachyceno bylo jinými zpěvačkami, když se sedlák zamračil a drsně spustil:

„Už ani muk! To tak ešče - vaše helekani! Aby se to bez křiku něobešlo!“

Hubená děvucha s vlasy žlutými jako sláma se trochu zaražila, ale hned drze odsekla:

„Dněska každý zpiva! Žadny hospodař to nězakazuje, šak vezemy posledni vuz!“

„Vyskaj sobě v hospodě, jak chceš,“ vyhrnul sedlák bradu, „ale doma je hospodyň němocna!“

Děvče za jeho zády jen rukama mávlo, jako by nemoc hospodyně byla jen směšným a nicotným důvodem, a opovržlivě se ušklíblo. Ale v tom okamžiku byl už vůz u stodoly, dveře se s hlukem otevřely a několikere ruce se spěšně chopily obilí, sedlák odpřahal koně, poplácal je s jakousi drsnou uznalostí a vedl do stáje.

A ve dveřích stodoly míhání žlutých snopů obilných a opálených rukou... barevné skvrny obleků... a udupaný mlat...

Vzduch horkého odpoledne byl dusný a mdlý, prosycený parami a blízkostí bouře. Drobné šupinky plev a tenké jehličky ostin líně se vlnily ve slunečních pruzích: plavaly jako na olejové hladině.

Sedlák se vrátil ze stáje a jeho příchodem hned se zrychlilo tempo vlnivého kmitání barev; nikdo nemluvil, jen mručivé pobídky a trhavé úšklebky rušily prudký šum práce.

Pak odešel do stavení, a za ním hned šla děvucha silná, nevysoká, ale ulehlá, zrudlá potem, s kulatými pažemi do hně-

da opálenými, s vysokými, výbojnými prsy, poněkud nesouměrná zřejmým už těhotenstvím.

Tu teprve, když oba zmizeli ve stínu chodby, uvolnilo se dusné napětí ve vratech stodoly, posunky už neměly tolik spěchavé trhanosti a hlasy už se tak nevrle nevyrážely.

„Na mu dušu,“ zabřebentila zase hubená dívčice, zakřiknutá žlutovlasá zpěvačka, „jindě su dožinky samy ramus a křik, zpiva se, vyska, hospodař chodi, gořalky naliva, častuje, špasuje... a u nas, jak dyby šel člověk na pohřib... ešče že smy křiž nēnēšli popředku -“

„No - na pohřib,“ řekla pozvolna sukovatá, žilnatá stará žena, „i na to dojdě... S hospodyňu je to všelijake, včera sem u ni byla, ale poznať už sem -ju němohla. Ty oči - ež kajsi v hlavě - a ta brada, takova špičata. - Povidam sobě: ja, moja mila, ty se ten rok kolačuv z našiho žita hodně nēnajiš -“

„Ale ta ešče z posledniho nēmele,“ odporoval jiný hlas, „třicet rokuv skorem už umira, no, hned od te doby, co sobě hospodařa brala. Už tenkrať byla marna. A je to pomaly třicet rokuv, co ma Obervu. Třicet rokuv polihava, třicet rokuv už se tak enem bolestně na svět diva. Matičko frydecka... je to přece enem utrpeni pro ňu i pro hospodařa - „

„Jake utrpeni?“ odpovídala předešlá, „šak Oberva přece věděl, co sobě bere, že je němocna. Na peníze se zlakomil, na grunt měl zuby, a hospodyň aby tak byla na přidavek. Bez tak sobě počítal: o dvacet rokuv je starši, pořad jakasi nalomena a bidna... jake roky to budě trvat? A zůstaně grunt a všecko čiste, připraveno pro druhu. Že se přepočítal? Ja, to takovy případ je dycky. Jak dyby vsadil do lutrije -“

„Šak se už Madlena dočkat nēmože, ež hospodyň oči zavřu,“ uštěpačně vpadla do řeči žlutovlasá děvucha, „a měla by už svrchovany čas, už se beztak kulati -“

„A tobě třeba dat jednu přes hubu, aby ses něstarala, po čím ti nic není,“ ostře ji zarazila žena, „podávaj snopy a potom kravy pokluzaj, to je tvoja starosť. Byla bys možna rada, kdybys mohla s Madlenu měnit“ -“

„To bysem teho chytla,“ uškľíblo se děvče, „šak by muh byť jejim tatikem -“

„Ale to bys musela byť, Hedvo, trochu kulatější,“ vtipkoval pichlavý hlas s druhé strany, „na tvoje kosti by se hospodař něchytíl -“

„Není třeba, něstojím o to,“ uraženě pokrčila nosem Hedva a už se do řeči nepletla.

„Madleně sem povídala,“ stlumily ženy hlas, jako by si svěřovaly záhadné tajemství, „aby sobě s hospodařem nězačínala. Či je to prvni případ na gruntě? Ta Polka, co tu byla, je temu přes pět rokov, dyť se ešče pamatujetě, s jakym nařkem odešla. Hospodyň ešče mohla choditě, tak ji nadala před světem, po hubě zmlatila a za vlasy kudlila. Povídala sem Madleně: Vzpomeň sobě enem na Polku, to maš nejlepši příklad. Ale ona nic, že je to její věc, že už ma dobry rozum a že něpotřebuje poručnika. Něpotřebuješ; kdo se ti budě tlačitě... ? A stara Sršaňka, ta ešče raz na mě vpadla, abysem pry zamětala před svojim prahem a o její dceru se něstarala. Že beztak vidí, jak každy zavídí ji ščesti. A dyž pry Oberva byl z chudoby a tež nic něměl, že by to něbylo nic divneho, dyby sobě vzal děvuchu, co umi leda robitě.“

„Ščesti, tfi, ščesti...!“ vysykl uštěpačný hlas, „a už je svaťba, už...! Je to ale hřích do nebe volajici... hospodyň ešče dycha a ony maju na svaťbu počty! No, ale myslím, že z te svaťby kolače něuvidím. Byl by to zazrak, Oberva - no -dyť -“

Další pomlouvání bylo přeřato jako na povel, neboť ve dveřích síně se natýčila hřmotná postava Obervova a jeho oči zamířily ke stodole.

„Hotovo?“ hlomozně křikl.

„Za chvíli!“ odpovídaly ženské hlasy.

„Možetě potem povečeřat,“ řekl klidněji a prošel se ovocnou zahradou, starou a rozlehlou, kde žlutly veliké hrušky a jablka se zapalovala. Šel pozvolna, rukou si přihlazoval vlasy padající do čela, nyní už přičísnuté a po umytí ještě více ztemnělé, odfukoval a oddychoval; a urputné napětí, jež ještě před několika okamžiky proměnilo jeho tvář v dravou masku, poněkud povolilo a uklidnilo se.

Díval se do korun stromů, jejichž zelení svítila modř oblohy postříkaná pěnou oblaků; pomračil se, když uviděl nalomenou haluz, jak ji asi zanechali po spěšném loupení sousedovi synci, a cosi polohlasitě mezi zuby zaklel. Ale jak uslyšel ode dvora skřípot vozu, jak jej táhli od vrat stodoly pod kolnu, znamená, že celý náklad jest už složen, vráska se vyhladila a do jeho tvrdých rysů usedl výraz tichého uspokojení.

Dobrá byla úroda, letělo mu hlavou, žita už dávno tolik ne sklídlil a rež se též pěkně podařila, „zadní hony“ se letos vyplatily, „na rybníku“ ječmen dozrál až radost... A voda nepřišla a mandele neodnesla jako loni - to byly dvě tři stovky v pekle - nic... nic... ani kroupy, ani průtrže... Pánbůh přál...

A jak přecházel pomalu pod starými stromy, které vysazoval kdysi jeho předchůdce, rychle si počítal, co se odprodá a co se poplatí. Bude hodně placení, se vším odkládal až po žních; daně třeba zaplatit, do šporkasy splátku zanést, u žida je též pár rýnských... eh, jak se to nasbírá krejcar za krejcarem... a interesy sežerou celý výdělek...

Ale všecko by se spravilo, ani býčka by nebylo třeba odprodávat, jak s počátku myslel... nic, nic nestojí v cestě, grunt stojí na pořádném fundamentě a je to starý, dobrý grunt... Jenom, kdyby... kdyby... žena, hrozné břemeno jeho života, už na třicet roků umírající...

Zasyčel, jak vtáhl vzduch do sebe, a jenom úkosem zatěkal okem po hnědých okenicích. Tam za nimi leží jeho žena, leží, nemluví, nevzdychá, neproklíná, jenom se dívá zapadlýma očima...

To je život, to je život - sám pro sebe zabručel a rukou mávl, jako by odháněl trapné přízraky.

Vrátil se, když už všichni seděli v začernalé kuchyni kolem těžkého stolu a jedli podmáslí z veliké mísy uprostřed; čtyři nádenice, mladší služka i kravař dychtivě se živili a rozložitá Madlena přilévala podmáslí z velikého hrnce. Lžíce cinkaly a zuby se hladově nořily do velkých krajíců černého chleba; v očích svítil příjemný pocit sytosti.

„Rač Pambu žehnat“, pozdravil sedlák hlomozně podle starého zvyku.

„Pambu dejž!“ znělo sedm odpovědí.

„No, častovat' vas něbudu, pro gořalku něbudu posilat'; to vitě“, řekl po chvíli rozhodným hlasem, jenž uvykl více poroučet než se sklánět, „k nam takové blaznive ramuseni se hodi nejmeně. Ale v hospodě je dněs muzika, už tam šel slepý Vincek s harmoniku... tak ja vam utratu zaplatim... A kdo něchce, zustanu mu pěkně peníze v kapse... Ale ty, Hedvo, dokud něpokludiš, a ti zajdě chuť na muziku i na taněc... to vim, tys hr hr, jak enem harmonika kvikně-“

„Šak ja mam dycky všecko v pořadku a na nic nězapomenu,“ odpovídala uraženě hubená děvucha, „a z domu se ně-

vyhnemy leda dvakrát třikrát do roka - A večer teř před vraty nřvystavam -“

„Eh, beztak nic neni po nořnim vysedavařu,“ jakoby mrzutř odpovřdal, „takova mlada smykula to uř je posledni -“

A teprve, kdyř cizř nřdenice vyřly z gruntu, kdyř Madlena řla dojit a Hedva hnřj hřzet, veřel do velké svřtnice k řenř. Postřl na okamřik přede dveřmi a poslouchal... hřbř se co, nařřkř, stenř... nic, ticho, ticho... a pomalu stiskl kliku a veřel do tmy.

Rozlehlř svřtnice byla zalita temnř modrřmi střny, z nichř tvrdřji se rřsovaly trřmy strop a velikř pec, jeř vyplřovala třeřtinu jizby. Nevelikřmi okny vnikal jen chabř pruh hasnouceho svřtla, jenř se třřsl, jak byl pohlcovřn a vsakovřn tmou.

Dusnř třha starřch mřstnostř dlouho nevřtranřch padala s řernřch stropovřch trřmř.

Oberva střl potichu u dveřř.

Ticho, mdlř ticho... Hodiny rachotivř tikaly. Moucha bzuřela a křřdly narřřzela do skel okennřch.

Pokrořil k peci. Tam na lavici lehřvala leta ona, s nřř se jeho řivot tak osudnř zamotal.

Jen svřtlejřř skvrnu bylo vidřt, jak se odrřřzela od řernřho pozadř.

„Spiřř?“ řekl přřtlumenř tř svřtlř skvrnř.

Nic se nehřbalo, nikdo neodpovřdal.

„Svezli smy vřecko,“ zařřnal nanovo. „Ani nam nřskraplo... a pěkne se urodilo... zрно jak zlato -“

A zase jen hrřivř tikot hodin a bzuřeni mouchy bylo odpovřdř na jeho, řeř.

Přřřlapoval a pak hmatal na hořejřřim okraji peci, řkrtil a rozsvřtil kahřnek, jenř střřkl kmitavř, řlutř svřtlo po svřtnici. Nerozlomil tmy, jen svřtlř odlesky hodil na střny, na starř obra-

zy svatých a na vrásčitou, seschlou, ubohou hlavu, jež ležela na lavici.

Jen na tu hlavu padlo žluté, třesavé světlo kahánku, na stařeckou hlavu ubité a vyprahlé ženy, na níž už nebylo nic jiného jen svrasklá kůže a špinavě bílé vlasy přilepené ke skráním. Byla to hlava mumie, jež roky vysychala, až nakonec vyvětral i poslední zbytek životné svěžesti a zbyl jen děsivý náznak lidské podoby.

Ta protáhlá tvář s vystouplými lícními kostmi, jako by dvě pěsti vyryly dolíky do lící, hnědá a rozrytá jako seschlý „kobzol“ (brambor) na vesno, s pootevřenými ústy, děsivě bezzubými - ta tvář byla někdy mladá, zářila veselím, zardívala se slastným tušením? Byla to tvář ženská, ženská?

Ale jak se Oberva zadíval do hnědé škrabošky, na níž tančil odlesk kahánku, škulbl sebou: z popleněného obličej dívaly se na něho přísně, chladně, nepohnutě dvě oči, zapadlé do hlubokých jamek, dvě oči mstivé a vyčítavé.

Hle, udeřila ho náhlá myšlenka do hlavy už je mrtvá, nadočista mrtvá, ale jenom ty oči žijí - A ty oči se nikdy neuzavrou, nikdy zhasnou -

Nepříjemný pocit, jako by velicí, černí mravenci lesní lezli po hřbetě, proběhl mu páteří.

„Svezli smy už všecko - pěčna byla uroda -“ řekl znovu neklidným přízvukem.

Škubnutí prochvělo stařeninou tváří, ale bylo ticho.

Hodiny zarachotily.

„Chysta se na dešť - měli smy sčestí, že smy všecko pěkně uchytili -“ načíнал řeč zase, chtěje rozlomiti trapné mlčení.

„Na co si rozzíhal?“ ozval se po chvíli sípavý hlas. „Ja vidim i poťmě... za ty noci, co tak ležim, sem se naučila... pro mě světla nětřeba -“

A zase se maska uzavřela a rty uzamkly.

Oberva pokročil k oknu; díval se bez hnutí na zahradu, kde se stromy temně zvedaly rozpětím kontur a kde leželo dusné ticho před bouřkou.

„A či ses chtěl už podívat, jak vypadá mrtvy?“ švihl ho studený a skuhravý hlas, „i teho se dočkaš, Jakube... dočkaš, dočkaš... Ja vim, že čekaš na to třicet rokov a dni počitaš... a Pambu tě vyslyšet něchce... pořad mě tu drží... ja vim, už bys nejradši i na černu mšu dal, enem co bysem ti honem udělala místo... ale i to budě... a možna brzo -“

Oberva zasyčel, překousl polohlasité zaklení a vyšel ze světnice.

V kuchyni seděla u stolu nahrbená ženská, stará už a žlutá, ale hybná, jedovatá. Dychtivě se živila z mísy a Madlena stála nad ní v tlumeném rozhovoru.

„Tak co, Sršaňko,“ řekl Oberva mrzutě, „tež stě svezli? Viděl sem vas -“

„Ach, Bože, hospodařu, hospodařičku,“ zarepetila stařena, ale nepřestávala jíst, „co my tam, ten kusek z milosti, to něstačí ani do Noveho roku. Ale vy, no, Pambu vam požehnaj, to byly fury! Povidala sem sobě: malokdo ma letošni rok takove. Div že se koně nepřelomili -“

A už zase lžíce zvonila o mísu.

„Šak by se hospodyň zaradovala, dyby to viděla! Už něviděla, borak, pořadnych žni paru rokov!“

Oberva se jen pomračil a máchl rukou, jako by o tom nechtěl mluvit.

„Jak dlouho už leži?“ usekávala stařena pichlavé větičky a hned si odpovídala: „Hadam, že polihava pětadvacet rokov při nejmenším. A deset, co už ani něchodi... No, pravda, hospodyň je starši o hodně, o dobrych dvanact rokov, a to ešče

muj něbožčik muž žil, co ona už ležela. Ja, ja, je to kříž co na vas Pambu posila -“

Oberva mrzutě zahučel nesrozumitelnou větu.

„Je pravda,“ mluvila dále a ani už nedávala pozor, poslouchá-li hospodář, „na Madlenu se možno spolehnout. Beztak ji povídám co chvíle: všimaj sobě i nejmenšího perka, první vstavaj a posledu: chod' na lože, dyť hospodyně neni! Ale přece... dyť je to přes pětadvacet rokov... nědivim se... to by hlava zesivla -“

Oberva už ani nesledoval jejího tlachání; viděl beztoho nejraději její paty. Kdyby se radši cpala, napadlo ho. Každý se stará o jeho bolesti a ta baba fikaná nejmíc! Beztak s čertem má spolky a do každého lotrovství ruku strčí -

Chtěl vyjít ještě ke koňům, ale už na prahu ho Sršáňka ptá: „A jak hospodyň lihavaju?“

Oberva se zarazil. Na co takové zbytečné vyptávání? A Sršáňka přestala jíst, lžičku odložila, zbožně se pokřižovala, ale to ona, baba potvorná, jenom tak na oko... jak očima mrká, jak se šklebuje...

„Jak by ležela? Přes děn na lavici u peca -“

A Sršáňka oči přimhuřuje a pořád se ušklebuje.

„Pravda, na lavici - ale jak? Na peřinách? Na huni? Či na holym dřevě?“

„Jak to, na holym dřevě? A či ja vim, ani sem se něvším -“

„To stě se měli všimnout, hospodařu,“ chytrácky bába povídá a její ještěřcí oči mžikají, „na tym hodně zaleži. Takovy pomaly němocny, co ma němoc na roky, može sobě život prodlužit, dyž leži na holym dřevě - Tajemství vam povim, velké, svate tajemství... Tak Pan Kristus pněl na křížu, na tvrdym, krkoškovitym dřevě, a za to je dana velka milost' každemu němocnemu, kdo v tym nasleduje jeho příkladu -“

Oberva se zlostně podíval na stařenu. Jaké to zababony vykládá, bába stoďábelná! Povídá se o ní, že ledačemu rozumí, nad čím i doktorský rozum zůstane stát! A zamrazilo ho. To je ta příčina, že se žena udržuje na životě? Kolikrát se už zdálo, že jest její poslední hodina, a na druhý den zase se dívají její sivé oči v němém vyčítání -

V tom okamžiku měl pocit, jako by byl ovanut obrovským křídlem strašidelného zjevení, jež mu ukázalo věcí neslýchané -

Otřásl se, a hle: všecko stejné, obyčejné: u stolu Sršáňka, nahrbená, žilnatá, u prázdné mísy, jak každý den ho chodí vyžírat, a nad ní Madlena, ramenatá, bokatá -

„Eh, to se tak povida ledaco,“ pomalu odpovídal, „za starých časův věřili na takové věci divne a jinači - A kdo vi, jak je to vlastně -“

„Na to se vám zadušat možu,“ vyhrkla rychle, „že je to všecko svata pravda... Dyt' se možetě o tym lehkou přesvědčit... Či sobě nězasluži stary člověk, aby sobě pohověl na měkym -?“

Usmívala se a tím úsměvem se mu zprotivila nadobro; bylo mu nepříjemně, jako by se její oči propalovaly do jeho kostí.

Odešel do stáje, zamyšleně pohladil hřívou silnému koni, jenž k němu zvedl hlavu, podíval se, mají-li koně i dobytek vodu, mají-li krávy suché podestlání - Dusný vzduch, nasládle trpký, těžce se vlnil stájí.

Teprve když slyšel, že Sršáňka odchází, že s mnohým šušáním a nekonečným domlouváním vychází ze vrat a že Madlena rázně za ní zavírá, vracel se do kuchyně: Madlena už zase odklízela a pomývala nádobí.

„Hedva je u muziky?“ otázal se.

„No, a jak pospichalo to děcko,“ usmála se a obrátila k Obervovi zcela tvář, opálenou, plnou, k orámovanou světlými vlasy, „utikalo trckem do hospody, aby nic nepřemeškalo -“

„A tys něměla chuti?“

„Co by mě tam tahlo?“ řekla pomalu. „A či bysem mohla takova?“ dodala po chvíli a slabě ukázala na vystouplý život. „Přišla bysem jako do ulu, beztak co chvílku mě špičkuju a vyptavaju se, jak sem k temu přišla. Jak sem šla v nedělu z kostela, děvuchy se mi veřejně vyščiraly a jakasi roba křičela, že na gruntě u Obervuv budě letost' pěčna uroda... Bylo mi, jak dybysem šla ohněm -“

„E co by,“ skřípl zlostně zuby, „něch se ludi pošklebovat! Dyby každý sobě uličku zamětal! Ale to něbude pokuj, ež kosi budě tydeň hlava brnět. Tak já slyšet takove vyšklebovani - no, po druhe by to nikdo němluvil -“

Přecházel kuchyní, ale už se na Madlenu nepodíval; ta stála u lávky, držela hrnec a hleděla na hospodáře s pokorným, oddaným úsměvem, jako by se chtěla ubezpečit jeho ochranou a co nejširše hovořit o svém pronásledování -

Oberva se náhle obrátil, vyšel z kuchyně a potichu vstoupil do světnice.

Žena opět ležela bez hnutí a žluté odlesky kahánku kmitaly se v úzkém výseku.

Zadržoval dech, aby nebylo slyšet jeho přítomnosti, a v trapných rozpacích přišoural se k peci.

Ty pronikavé, protivné oči byly zavřeny.

Sklonil se nad ženou a byl jako udeřen: ležela na lavici na holém dřevě. Tušil to sice, a přece byl překvapen náhlým výhledem do děsivé záhady, již teprve nyní pochopil. Ano, už má vysvětlení! Leží na holém dřevě, jenom starou vlnanku má pod hlavou...

Pokročil k posteli, jež byla už odestlána pro jednu osobu; vytáhl rozměrný pruhovaný shlavek a pozvolna jej kladl ženě pod hlavu.

Vtom se opět otevřely ty strašné, neumírající oči.

Jaký to nůž z nich vyletěl, svítivý, nabroušený, a vbodl se do samého srdce Obervova!

„Kdo tě prosí o usluhu?“ zasípala zlostně ta svraskalá, hnědá maska. „Něch mě ležet na dřevě, něstojím o tvoje shlavky! Nikdy sem po tobě něbažila!... Di spať, podestel Madleně, aby se ti u ni hodně měkko leželo... a něch mě, ja už pro tebe nic něsem -“

„Něbudeš spa na tvrde lavici -“ rozpačitě se omlouval Oberva, „na co je telko peřin?“

„A to viš dněska, že bysem mohla spať na měkkym?“ a její hlas přeskakoval v chrčivé oddychování, „a roky se ti něsnilo, jak vlastně lihavam, že pořad' enem na tvrdym... Pravda, dycy s měl jine starosti, za divkami na huru a do přistěnku si se krad, prv po ukryjenku a včil už veřejně... ja vim, Jakube, jak chodi Madlena, možna, že to neni prvni . . . no, ani za zle už ti to němam, se mnu si děti němuh měť. - Ale shlavky si něchaj -“ a sípání její mělo jízlivý ton, „dobře vim, na co to dělaš! Zbavit' se mě chceš, dočkať se už němožeš! Už enem čihaš, kdy naposledy vydechnu.....! Ale ja dodělám na tvrdym, na lavici, na holym dřevě, Jakube -“

Řeč ji unavila, chrčela a odkašlávala, v hrdle jí svištělo a pís-kalo, jako by průdušky měla proťaty.

„Podivaj se, Jakube -“ začala po chvíli, „na mě něnařikaj. Maš majetek a ten sem ti dala ja... nic si něměl a pro ten grunt ses mě bral. Ja vim, myslels, že do roka dokonam. Ale viš, to už tak Pámbu zařidil: abys ten majetek nědostal zadarmo...“

aby ses ho zasloužil... chtěl ses dostat k němu zadarmo, ale byl to kolač trochu horky... pali tě, ja vim, ja vim...“

„A co... či sem ja tu třicet rokov zhnílačil?“ posupně procedil Oberva zaťatými zuby, zmaten a překvapen, že po dlouhé době mluví žena zase víc než několik ostrých odmítnutí.

„Robil si, pravda... ale to bylo tvoje a tvoje to zůstaně... ten pul, co maš připsany, ti žádnen něvyrvě... zasloužil ses ho, žes třicet rokov byl se mnu, že ses trapil... němaš to zadarmo, i dyž si s počatku chtěl hrubě lacno urvať i tu druhu polovičku - no, aspoň pul mi zustalo -“

Obervovi zahlodala v mozku trapná myšlenka: Mluví o polovici, nemá na mysli ji podarovat? Komu, komu?

A divoký vztek se mu rozhořel v hlavě. Kdo iný má právo na celý ten grunt, nejenon na jeho polovici, ale i na tu druhou, na které leží třicet rokov zkřivenými a zchromlími údy? Třicet rokov byl zbaven radostí, třicet rokov se užíral marným čekáním, třicet rokov se díval na lavici, kde ležela skrčena, třicet rokov kradl si kapku rozkoše jako zloděj... Byla to kdy jeho roba; byla mu kdy víc než hrozné břemeno, co ho k zemi tlačilo? Těžko si koupil grunt, těžko zaplatil pole a koně a dobytek... A třicet rokov čekal na ten okamžik, kdy ona bude ležet bez hnutí, kdy, nebude bodat otrávenými jehlicemi - a tu... vždyť, proboha, už ta minuta není tak přec daleká... tu by se mu všecko mělo propadnout a měl by dostat jenom polovičku, tu, co drží? Co s druhou? Rodiny už nemá, známých blízkých není... Do kterého chřtánu by to mělo vpadnout?

Zaťal rty a chraptivě řekl: -

„Jakesi něsmysly pleceš... či ti co беру... a ty chceš svůj dil brať na věčnost - ?“

„Ty luntý přežele беру se sebu a nic věc... to mi povidať němusiš!“ zasípala a prstem ukázala na tlustou kacabajku,

v níž byla oblečena. „Ale aby ses myslel, že tobě případně muj dil, to něčekaj... Dost si vyslužil -“

„A co chceš?“ vykřikl a už se ani nemohl ovládat.

„O to se něstaraj... Dbaj o svoje... Nic ti neni po tym -“

Zaskřípal zuby a bez jediného slova odpovědi vyšel hřmotně ze světnice.

Vzteky ho dusil a krev se mu nalévala do hlavy; ale zároveň pociťoval cosi jako úzkost: ruka se vztahuje a chce mu ukrást, na co čekal třicet roků a co zaplatil životem -

K čemu bude potom grunt? Osekaný, břemenem zatížený? Jedna polovička, která životem dýchat nemůže?

Přešel chodbu, zkusil závory a zámky, je-li všecko pozavíráno, a vešel do jizbičky v přístěnku. Tam spával už roky, když se nadobro odstěhoval od nemocné ženy z velké světnice. Nyní od té doby, co Madlena mu nahrazovala ženu a co ani nezapíral, jak si proměnil poměr hospodáře a děvečky, spávala i Madlena v přístěnku a chodila tam s takovou samozřejmostí, jako by si odedávna tak nocleh vyjednala.

Už seděla na lůžku ve spodničce a v košili, kulatá a silná, rozplétala si světlé vlasy a zívala ospale. Její plná tvář byla jasná a nerozbrázděná. Hnědá opálenost krku a hrdla přecházela v matnou bělost vyklenutých prsou; jak seděla na kraji lože a klátila zavalitýma, hnědýma nohama, dýchala z ní je rozvitá plnost zdravého ženského těla, jakási živočišná prostodušnost, jež se nesužuje závratnými záhadami, ale přijímá život v každodenní podobě. Dřela celý den, jako bude dříť zítřka, a nyní už nemá jiné myšlenky, než si lehnout a spát -

Oberva si nevšímal Madleny. Seděl těžce na malé židličce u lože a hlavu vtiskl do dlaně. Žíla na výbojném čele naběhla mu jako temná rýha a čtverhranná, nepoddajná hlava se hluboce sklonila.

Dobře poznala Madlena, že hospodáře cosi užírá. Ta naběhlá žíla - neklamné znamení, že zlost mu nadýmá žluč. V takových okamžicích není s ním řeči, i udeřil by. A prostá její chytrost kázala odvrátit hrozící bouři: povstala, přitlačila se k jeho ramenům plnými boky a objala ho nahými pažemi kolem krku.

„Hospodařu... něpujděťe spa... narobil stě se dněska do upadu,“ řekla mu tiše s pokorným poddajným úsměvem.

„Nětrap,“ zahučel a rukou ji nevrle odstrčil.

„A to se na mě hněvatě, že sem vam vykladala, jak se lude vyšklebaju ze mě? Dyt' ja vim... vy se s nimi vypořadatě... ja vam věřim, i dyž mam uzkost z teho, co ešče všeco přidě!“

Její slova byla mazlivá a uhýbavá; byla v nich oddanost psa, jenž se bojí rány.

„Ešče ty dožiraj, mam malo mrzutky,“ nevlídně odpověděl.

„Vy mi nikdy něpovitě, co vas trapi... ja chodim kolem vas a něrozumim vam,“ zase se rozšeptaly, konejšivé věty.

„Už se chystaj spať,“ zakřičel hrubě a zlostně povstal, „lepiš se na člověka jak kolomaz, ež se to protivim... a pořad' jak male děcko stukaš: hospodařu, hospodařu -“

Zlostně rukou mávl a uhasil světlo.

Do tmy jizbičky fialově prožehovala jen rychlá blýskavice. Nehřmělo, jenom bleskové pruty švihaly po nebi.

2.

ZA PĚT DNÍ SE OBERVOVÉ PŘITÍŽILO. Bylo to v neděli, nádherný srpnový den se rozklenul nad pooderským krajem, čistá modř oblohy až bodala nezkaleným jasem.

Že je ženě těžce, Oberva ani nevěděl, ani hrubě o to nebdal: po těžkém přemítání a tvrdém otřesu, po němž celou noc

se jenom převaloval jako na ostřících, utvrdly jeho rysy a výraz jeho opět útočil výbojnou dravostí.

Však se ještě nevzdá, však je tu ještě on, a běda každému, kdo by mu chtěl sahat na grunt, na jeho majetek krvavě zasloužený!

Vždyť žena ani nemá práva, aby svůj podíl „poručila“ komu jinému než jemu! Byla by to pěkná spravedlnost na světě! A jsou ještě soudy i advokáti v Ostravě, a on si spravedlnost najde, i kdyby měl jít až do Vídně! Či by se směl majetek jenom tak beze všeho ukrást? Po zlodějích, co rabují za noci, se smí střelit - a on by se nesměl bránit?

Chystal se do kostela do sousední Dubové. Vyholil se, dlouho rovnal, měňavý hedvábný šátek na krku, kartáčkoval kabát a zpohlavkoval synka-kravaře, že se dost jasně nesvítily holínky vysokých botů, které si přichystal.

A teprve když už vycházel, silný, rozložitý, nebojácný, postřehl, že hubená Hedva spěšně vyběhla z velké světnice a v jejích očích že je zmatek.

„Jak je hospodyně?“ optal se jí.

„No... myslím, že zle...“ vyjeveně odpovídala.

„Přiněslas jim snidani?“

„Přiněsla... ale už ani oči něotevřeli, ani nĕvstali, dnĕska ani v ložu nĕleželi, ale na lavici. Jenom se třesu, jak by zimnica jimi třepala, a prsty se jim roztahuju jeden od druhého -“

„Eh, to nĕbudĕ nic noveho, tak už zimnica třepala parurazy -“ řekl lhostejně a vyšel z gruntu.

Po cestĕ se trousili lidé do kostela, sedláci hrdým a sebevědomým krokem, chalupníci a řemeslníci i robotníci z vítkovských hutí a ostravských šachet; vymyté a nastrojené děvuchy kmitaly se v barevné svěžesti a tu a tam se už ukázala slečinka v městském šatĕ a v klobouce. A zase mladík, jenž

měl naspěch, aby dohonil děvuchu v popředí... a roby v naškrobených sukních, hedvábné šátky na hlavách... a staříček, shrbený a pokřivený... a opět nějaký výbojný napodobitel města s vysokým límcem a širokým, pestrým nákrčníkem...

Oberva zahrnul s cesty do polí a šel pěšinkou podél luk; tu a tam ležel na poli ještě nesvezený ječmen, někde ještě ani nepokosený, jinde žito už v „kozelnách“. A výhled se otvíral na vše strany; tam za vodou bylo už vidět na slezskou stranu a v dálce jako nadýchnutý obrázek na obzoru vztyčovaly se hory beskydské...

A pak pole uhnula; napravo se táhly rybníky až daleko k Ostravici, a zelená jejich hladina splývala s rákosím a travinami, jež měkce šuměly, jak se jich lehký vítr dotýkal. Chvillemi vzlétly „rybarky“ a rachotivě se smály drsným voláním na vodami.

Sluneční záře a sváteční povznesení měkce padalo na srdce Obervovo. Byl přímý, klidný, ale neměl chuti, aby se dal s někým do řeči, a ta šel pozvolna hrázkami, oči přivíraje a sleduje, jak se divoké kachny potápějí na vodě.

Potom se už ukázal kostelík, dřevěný, hnědý, do ruda zahrávající v zeleni stromů.

Před kostelíkem po hřbitově děvčata a mládenci... tam ještě se kvapně vyřizovala jakási nutná věc... tam padal tichý, slibující úsměv... tam kdosi horce naléhal -

Z kostelíka už vyletovala sloka písně: zpívali před kázáním. A Oberva se protlačil dopředu, usedl do lavice na své místo pravoplatně zakoupené... zakýval a pozdrav známým... napřímil se a vzdorně vypjal nepoddajnou hlavu.

A na kazatelnu vyšel kněz; kázal rozhorleným hlasem o lakotě, jež jako mor pustoší srdce lidská, bouřil proti těm, kdož shromažďují poklady, jež zloději ukradnou a rez kazí, ukazoval na statky, jichž si má hlavně křesťan vydobývat - A jeho

hlas, vzrušený přízvuk, prudký posunek - to vše už patřilo k chladivému objetí kostelnímu, k systému pachu dřeva a kadidlové vůni, k pozlaceným světcům, začernalým obrazům.

To byla chvíle, již potřebovali sedláci i chalupníci, hutníci i havíři, děvuchy i mladíci, potřebovali té záře a vzrušení, zdůrazněného slova a svátečních šatů, varhan i kadidla; po lo-potě celotýdenní vykoupana se jejich duše jako ve vonné kou-peli. A když dozněly kazatelovy věty (kdo si z nich pamatoval víc než roztráštěné úlomky?), udeřila ke klenbě píseň, radost-ně nesená ženskými hlasy a mužskými vážně doprovázená, píseň známá, ke které nebylo třeba kancionálů, jež vzrušova-la nápěvem, sdružením zpívajících hlasů a ne slovy.

I Jakub Oberva zpíval. Měl silný, dunivý, ale nelahodný hlas. Ale zpíval, že se mu prsa šířila, že mu bylo dobře, příjemně.

Potom se vyvalil zástup z kostelíka. Mezi hroby rozstříkáno bylo plno živých skvrn. Tvořily se hloučky, slyšeti bylo i veselý smích, barvy se mísily. Měkký dialekt, krátce a rychle vyslo-vovaný, hladil jako tiché mazlení.

Oberva chvíli postál před kostelíkem. Sešel se s několika zná-mými, dali se do řeči o úrodě a dobytku, jak bude letos zrní sypat, jaké budou otavy, naříkali si na nedostatek čeledínů, že každý se žene jenom do verku a do šachet, na selském že nechce nikdo lopotit, a že není divu, že leckterý zarobí až čtyry-cet rýnských za čtrnáct dní. Potom obrátili se do hospody, ten na pivo, ten na půlku, dvě kořalky... a začali o politice... To sta-rý chalupník začal oblíbenou svou rozprávku, že prý brzo bude vojna s Rusem a že všechno na tom záleží, co a jak Prajz -

Bylo už k poledni, když se vracel Oberva domů.

Šel klidný, sebevědomý, vzpřímený.

Už u vrat čekala Madlena, dychtivá a rozpálená, jak vyběh-la od plotny.

„Hospodařu, pan rector su u nas,“ vyhrkla spěšně.

Rázem Oberva pochopil.

Žena cítila, že se jí přitěžuje a poslala pro nadučitele, aby sepsal s ní poručenství.

Přeběhl chodbu a prudce vešel do dveří světnice. Srazil se s nadučitelem, jenž chtěl právě odcházet; půlarch papíru měl v ruce a rychle jej skládal do kapsy.

Byl to jen mizivý zlomek vteřiny, jen prchavé blesknutí oka, ale Oberva viděl vše a rozuměl: na lavici ležela žena zkroucená, slabě chroptící, zhroucená lidská ubohost, třesoucí se v předsmrtné malátnosti. To jediné mžiknutí stačilo, aby rozeznal s naprostou jistotou, jež nemohla klamat: žena umírá, tentokrát doopravdy umírá, a před chvílí diktovala poslední vůli -

Chytil nadučitele prudce za ruku a řekl určitě:

„Počkajtě!“

Učitel se vykrucoval a jeho hubená, vytáhlá postava se zamítala rozpaky a spěchem.

„Pusťte pane Obervo...“ zaprosil, „nutně mám naspěch... nezdržujte, prosím -“

„Kaj?“ vyrazil jen Oberva.

„Tři svědky... bude jich potřebí... podepsat se ještě musí... vždyť vidíte, že už... prosím -“ kvapně hovořil a hlas mu přeskakoval rozčilením.

„Žadne svědky!“ vzkřikl Oberva vztekle: „A poručenství!...“ rozkázal tak velitelsky a tak zuřivě vypjal dravčí bradu, že nadučitel jako pod těžkým úderem sáhl po kapse.

„Ne... nelze... pane Obervo... vidíte, mějte rozum,“ brebtal nadučitel poplašeně.

„Poručenství!...“ zaskřípal Oberva zuby.

A nadučitel, zbledlý a zmatený, vytáhl z kapsy složený papír, jež Oberva uchvátil prudkým trhnutím.

Pokročil s ním k oknu, jako by chtěl lépe vidět i jako by se bál, že mu drahocenný kus papíru ještě nyní nadučitel urve.

A už jeho rozšířené oči běhaly po papíru a hltaly pravidelné, urovnané nadučitelovy řádky. Byl špatným čtenářem, četl těžce a nerad, ale nyní se dohadoval smyslu s jakousi zostřenou vnímavostí, jež by se nejraději chtěla propálit až do papíru, zdali se tam neskrývá jakási záludnost... A přeběhl úvodní formuli o tom, že poručí duši do rukou božích a tělo že odevzdává zemi, že činí pořízení o svém majetku při plném vědomí a že takto ustanovuje -

A Obervovi až pot vystoupil na čele, když klopytal o slova osudného rozhodnutí: „... a z mého majetku, to jest polovice na gruntě č. 14 v Lipině a z polovice pozemků ke gruntu příslušných, utvoří se fond pro stavbu chrámu Páně v Lipině, odevzdá se spolku pro ten účel, až se utvoří, a do té doby bude fond spravovat obecní představenstvo v Lipině -“

Jaké to pekelné mámení! Jaký to útok na jeho grunt! A podpis, kde je podpis... ? Není ho ještě, ani křížků! Jenom na konci den: v Lipině, 12. srpna 1890... Neplatno, neplatno!...

A rázně i vztekle roztrhl osudný papír ve dvě a ještě jednou...

„Pane Obervo... pamatujte se, proboha, co děláte... Vždy je to poslední vůle,“ zahořekoval nadučitel a přiskočil k oknu.

„Ale něplatna, platnosti něsmi měť -“ vykřikl Oberva divoce, „to je zlodějství... a podpisuv není -“

„Ale zavolám... pravila, ať zavolám... tři podpisy, musí to -“ kotal nadučitel už nezřetelně.

„Ani se něhýbajte, pane rector,“ vzkřikl sedlák, „už smyslu něměla, sam stě se to vymyslel.“

A v tom okamžiku chroptění ubohé lidské trosky přešlo v kloktavý zvuk, jako by se voda vylévala z naplněného hrdla... ale zvuk ten se přelomil... pak ještě tlumené zachrčení... a ticho...

. . . ale ony příšerné oči se otevřely a vbodly se, rozšířené a děsné, do tváře Obervovy, oči naposledy vyhrožující a křičící, strašlivé smrtelným děsem, oči neusmířené a mstivé i v té poslední vteřině prchajícího života.

Oberva škulbl sebou a roztržený papír v jeho ruce se zatřásl; vytřeštil oči nechápavě a hnědá, vrásčitá žena rozplynula se mu v temný mrak.

Ale to bylo temno jenom na okamžik, jež udeřilo na jeho smysly. Za několik minut řekl pevně, s drtivou určitostí:

„Dyť vidíte, pane rector, že je už mrtva -“

A klidně vyšel ze dveří.

V kuchyni čekající a napjaté Madleně řekl beze vzrušení, jako by běželo o všední příhodu, že hospodyně dodýchala, křikl na Hedvu a poslal ji k sousedkám se vzkazem, aby přišly nebožku ustrojít, a čekal na dvoře na odcházejícího učitele.

Nadučitel šel se sklopenou hlavou, všecek popleten, s nechápavýma očima; v rozpacích škulbal si převislý knír.

Oberva přistoupil k němu klidně. „Křičel sem na vas trochu, pane nadučitel... ale už se na mě něhněvajte... to vitě, v takove chvíli každý člověk se zapomeně... dyť sobě to možetě představit', bylo to třicet rokov bezmala -“

„Ale já jsem se přece, pane Obervo, provinil,“ řekl nadučitel zlomeně. „Ta poslední vůle nebožčina -“

„Je něplatna,“ řekl Oberva určitě a poněkud se pomračil. „Jak by mohla byť platna, dyž už něbožička něbyla při smyslach? Už včera mluvila s cesty a smyslu její řeč něměla. No,

řeknitě sam na svoje svědomi, mluvila rozumně, či už o sobě něvěděla?“

„Já nevím...“ těžce ze sebe vypravil nadučitel.

„Ale ja vim,“ řekl Oberva s důrazem, jako by na dekret pečet' kladl, „ja vim, že to už mluvila same fantazije. Kostelni spolek... fond na stavbu kostela... a pul gruntu na to... no, neni již to napad z pomotane hlavy? Mluvtě sam, pane nadučitel! Nikdy nic takoveho robě na mysl nepřišlo a to smy už měli roky ujednane, že cely grunt budě muj -“

„Ale přece ...“ odvážil se nadučitel namítnouti, „jasně mi to řekla, dvakrát mi opakovala... že ne vám...“

„Neni pravda,“ řekl Oberva tvrdě, „němohla nic takoveho jasně mluvit'... ludi něpoznavała... jake stě to měl mameni... ? Už přece leda chrčela -“

Ale vida zmatený výraz nadučitelův, přešel z příkrého tonu v chlácholivý a omlouvavý přízvuk:

„I dyby... dajmy temu, pane nadučitel, že měla ešče jasne smysly, že věděla o světě a s rozmyslem že dělala poručenstvi... byl by ten kus papiru co platny? Ani křížkuv něudělala... ani podpisuv tam něbylo... Každemu by napadlo, že se papir popsal, ež dyž už nědychala... a že stě sobě to napsal, jak stě sam chtěl... No, něhněvajte se, ja vam něchcu ubližovat' ani vas urážat'... ale takova myšlenka každeho udeři do hlavy -“

Nadučitel už neodpovídal. Byl skleslý a bezradný. Díval se do země, jako by on byl při tom všem vinníkem největším.

Oberva se lehce usmál, už zase klidně a vítězně.

„Co bystě se staral o takovu věc? Ani za řeč něstoji! Mala mylka - ta se přitrefi každemu-“

A pošeptal mu určitě, rozkazujícím tonem, z něhož nebylo odvolání:

„Vy o tym buděť potichy. Nepovité ani slova... jak bystě u nas něbyl a o ničim něvěděł... Nětyka se vas to, vy se paliť v te věci něbuděť... Šak mě buděť potřebovať a myslim, že něbuděť lutować... A kdo vi, jak dopadnu volby na podzim... ešče i starostu bysem moh byť... ja něpravim, něvim, ale všec-ko se može stať -“

Podal mu ruku a řekl hlasitě:

„S Bohem, pane nadučitel, děkuju vam, že stě k nam přišel -“

Nadučitel dotkl se chabě podávané ruky, neřekl ani slova a malátně odcházal.

Oberva obešel dvakrát dvůr. Čelo jeho bylo jasné a vzdorné. Hlava jeho se zase pevně vztyčovala na svalnatém krku.

Díval se na vysokou, modrou, bezoblačnou oblohu. Podíval se do chlívů, do konímy, kde kuň k němu zvedl hlavu. A pak se zvolna vrátil do světnice.

Žena ležela zkřivená, drobný věchýtek hnědého kořání. Ruku měla v lokti točenou a prsty široce roztaženy. Rozcuchané šedé vlasy vydraly se zpod hrubého barevného šátku.

Oči byly stále široce rozevřeny. Oberva je těžce stiskl, ale víčka se nedomýkala.

Pocit uvolnění příjemně ho rozehřival. Bylo mu tak, jako by stál na široké pláni sluncem zalité... jasná obloha nad ním, světlá dálka před ním a větrík lehce povívá - Není stínu, není břemene.

Třicet roků vzteku a hoře, nestvůrného čekání, klamných nadějí přeletělo mu hlavou - Pod okny čekával a do oken se díval - Všecko byl by udělal, i jedu jí namíchal i zardousil - Viděla v něm vždycky jenom čeledína, jehož si koupila za polovic gruntu, ne hospodáře rovnocenného, vždycky jakéhosi vetřelce, jenž musí odsloužit majetek.

Mávl rukou a odkašlal si. A lehce, jako by zdvíhal otýpku pápení, zvedl mrtvolu s lavice a uložil ji na postel.

Musí vědět zvědavé a klepavé susedky - beztak bude lidských řečí až hanba - že dokonala na lavici, na holém dřevě?

A hle, ani ten zázračný prostředek, to svaté tajemství jí nepomohlo. - Smrt zlomí i kouzlo nejposvátnější -

A jak ji přenášel na postel, z kacabajky vypadlo na zem několik zmačkaných papírků. Zvedl je a posměšný úsměv rozšířil mu tvář: byly to bankovky, jež si nebožka uschraňovala. Nač je skrývala?

Ale tak že je uschoval: v zápětí přihnul se čtyři ženy, s hlasitým hovorem a předstíraným litováním jedna přes druhou mluvila o nebožce, že si vykoupila už na zemi muka očistcová. Hlomez naplnil světnici, kde po léta leželo jenom přísné a bodavé mlčení.

3.

TATO NEDĚLNÍ PŘÍHODA OTRAVILA nadučiteli Františku Horutovi všecku životní radost na několik dní. Vrátil se domů jako polámán, a cestou zmateně mu přeskakovaly úlomky Obervova rozhovoru.

Styděl se sám za sebe. Jak byl zbabělý a zakřiklý, jak se dal udeřit vzteklým přízvukem sedlákova rozčilení! Nevybuchl, nenasypal na jeho hlavu uhlí řeřavého, nevyčetl mu chamtivost a neúctu k umírající, nebránil osudného papíru, nezbouřil služky, nezakřičel do okna - ne, nic neudělal, jen stál jako školák, nad nímž se mračí hněvivý poručník!

Teď teprve ho napadlo, co všecko měl udělat; měl bránit práva, měl vykřiknout do celé Lipiny poslední šeptání stařeny, měl Obervův výkřik srazit výkřikem stejně zlobným, stejně

určitým, stejně vášnivým, měl - ano, měl - ale všechny možnosti se mu vynořovaly teprve nyní a každá z nich se vysmívala, že teprve nyní je nalézá a poznává.

Oběd mu nechutnal, sousto mu rostlo v ústech. Dal se při jídle do čtení novin, ale smyslu valně nechápal, všechno se mu převalovalo v hlavě kalnými vlnami a řádky splývaly mu v rej potměšilých literek. Snažil se úsilným napětím vůle přemoci nepozornost a upnout zájem na politický článek, ale dařilo se mu to v několika odstavcích; pak myšlenky zvedly se zviřeně, až mrzutě odložil noviny. Stále viděl vzdorné býčí čelo, jak se tyčí proti němu, slyšel jeho pánovitý rozkaz, aby mlčel, že bude ho potřebovat, že bude starostou -

On starostou! On, bývalý čeledín, jak posměšně vždy vykřikoval nynější starosta, úhlavní jeho odpůrce. Čte těžce, píše násilnou rukou, jež při podpisu prorýje papír. Je to věru komické, že tu myšlenku vypoví s neostýchavou určitostí!...

Ale hned nadučitelova úzkostlivost, jež třikrát všechno vážila a rozsuzovala, namítala: A není to možné? Není on mocný sedlák? A jeho grunt - kolik je jich takových v dědině mezi těmi dvanácti, třinácti? A což Jurek, nynější starosta? Nemusí mu napsat i nejsměšnější maličkost? Nedává mu každý obecní akt, že na drobné literky nevidí? Nevysmívá se mu potají celá dědina, že místo „potvrzuje starosta“ napsal „potvora starosta“?

Nadučitele až hlava rozbolela z těch překotných myšlenek. Nevrlé odpovídal ženě, úsečně jí jenom řekl, že Oberlová umřela. Šel raději si lehnout na starou pohovku a myslil, že usne. Ale v hlavě měl bzučení, jako by se mu mozkiem včely rojily. Volání dětí v kuchyni ho rozčilovalo. A stále viděl zhroucenou tvář Oberlové... děsivý pot... pokroucené ruce... vyřeštěné oči - v představách znovu slyšel sípavý hlas umírají-

cí, otrávený strašlivou nenávisť, hlas, jež smrt rdousila. Chytil ty poslední záchvěvy, jež už už se rozplývaly v nicotu... A pak zase Oberva, násilný, divoký, tupící poslední vzdechy - -

Ale po chvíli nořily se i omluvy: A nemá Oberva pravdu? Nepřišel vlastně už pozdě? I kdyby vyběhl z gruntu, zachytili by svědci ještě třepetavý životní plamínek? A mluvila to s rozvahou či bylo to už zmatené blouznění, jež nerozeznává hranic ani možností - ?

Rozmrzel se sám na sebe. Proč tam vlastně chodil? Jaký má vlastně vůbec užitek z písáření?

A pak se už mu hrnuly výčitky a obžaloby. Nikdy k té dědině nepřilnul. On, ze severní Moravy, z poměrů zcela jiných, pořád se cítil cizincem zde na rozhraní Moravy a Slezska, na rozhraní češtiny a polštiny, na rozhraní ustupující polní práce a vítězného průmyslu, v kraji, kde starý ráz kmenový byl stírán každým dnem. Nářečí ho plnilo dlouho zoufalstvím, ve škole se děsil nezvyklého přízvuku a mazlivé výslovnosti, jež se mu zdála šišláním, děti marně naváděl k délkám a důrazu na první slabice... až nakonec vida marnost svých snah, bezmocně složil ruce v klín a nerozčiloval se, když žáček promíchal spisovné tvary dialektickými obměnami. - Ale byla to resignace únavy, ne vnitřní smír. A nyní v trapné náladě mrzel se nade vším, nad školou, nad dětmi, nad dědinou, nad sebou, a nejraději by opustil černý kraj na neshledanou; jsa náladový, nevybojný, trochu zatrpklý, přímo s jakousi trýznivou svéhlavostí jen vyhledával, co zde zažil nevlídného a trpkého, jak jeho školská práce byla lopotou na nevděčném úhoru a jak všichni lidé byli jeho nepřátelé. -

Neusnul vůbec a mrzutě vstal, procházel se školní zahradou, kde otrhané hrušky a polámané větvičky znovu ho popouzely k mrzutým výčítkám. Teprve večer, kdy určené a usháněné

děti ulehly a kdy i žena jeho po nekonečném šukání se odstrojovala, pověděl jí všecko, o své nejistotě, o vnitřním nepokoji, o zahořklém zmatku; vypravoval jí ne tak ani z pocitu sdílnosti a důvěřivosti; ale že musil někomu předložit své jednání na rozhodnutí, aby se mohl úsudku pak uchytil.

Nadučitelová, objemná, dobrácká žena, ale s rysem praktické prozíravosti v usmířeném obličejí, vyslechla pozorně, ale potom, když se už muž opakoval a znovu se vracel k podrobnostem, zasmála se a rozvazujíc zamotanou tkaničku, řekla určitě:

„Bože, nad čím vším se trudiš! Nad takovou hloupostí! A prosím tě, co ti vlastně záleží na celém testamentě? To se rozumí, že má Oberva pravdu... zmrzačit si grunt proto, aby zde kdysi stál kostel! A vlastně... jak sám pravíš, přišel jsi pozdě, podpisů nebylo, umřela dřív... a je tak dobře, ještě by na tebe Oberva psí hlavu vstrčil! Vždycky ti zbytečné mouchy do hlavy lezou!“

Nadučitel se uspokojil a mluvil pak jen proto, aby mu žena vyvrátila i poslední námitky.

Ale věc s testamentem skoncována nebyla. Druhého dne večer, ještě před pohřbem Obervové, přivezla hubená Hedva na trakaři dva pořádné pytle obilí.

Nadučitel se znepokojil. S Obervou nikdy předtím neměl důvěrností - a nyní mu posílá obilí! Jedna myšlenka udeřila ho do hlavy: chce mne podplatit!

„A proč hospodář... co je... a nač, nač?“ koktal roztržitě, když mu skládala pytle.

„Ja něvim,“ zubila se děvucha, ale její potměšilé oči svítily drzým plamínkem, „hospodář nepovídali... že pry mamy lestost' pěknou urodu a že ani všecko nespotřebujeme... beztak s nimi nebylo řeči, dyž je u nas takovy tunel s pohřbem -“

Nadučitel učinil posunek zoufale bezradný, jako by odmítal Obervův dar, ale dříve než mohl říci jediné slovo, zakročila jeho energičtější a praktičtější choť, jež včas postrehla jeho idealistický pokus, a podávajíc s klidným úsměvem Hedvě peníze od cesty, řekla rozvázně a samozřejmě:

„Že necháme hospodáři pěkně děkovat... a že se s ním pan nadučitel už spraví -“

Děvuča odcházela a její tvář měla výraz lidí, kteří vědí tajemství, ale nepovědí ho každému -

Hedva ovšem ono tajemství pověděla: Když jela s prázdným trakařem, potkala se s Terezou Švrčinovou, co sloužila u burmistra, nejuvěrnější kamarádkou svojí.

A ovšem bylo velké divení, kde byla s trakařem. Hedva jako strašné tajemství vyhradila, že u nadučitele. A hned přidala k tomu tajemství neméně dráždivou domněnku, že v tom cosi je. Nadučitel byl u umírající hospodyně v jejích posledních minutách, kdo ví, co viděl a slyšel, možná, že dělal s ní poručenství, a hospodář přišli z Dubové až k poledni, když už hospodyň dodýchávali... To vše vyprávěla Tereze kvapně, horečně, a oči jí svítily potměšilou radostí, že něco tajemného ví a že může odhrnouti aspoň cípek tajemství, které skrývá soužití hospodářovo s nebožkou.

Tereza se trásla na celém těle rozkošným pocitem, když slyšela tu zprávu. Takové tajemství! Musela se Hedvě zadušovat, ať se do země propadne a jazyk ať jí uschne, že neprozradí ani litery! Ale když přišla domů, vypověděla všecko hospodyni, že Hedva od Obervů vezla nadučitelovi obilí a to jistě že je v tom jakési cigánstvo, že nadučitel byl u nebožičky a že možná spisoval s ní poručenství... a zadarmo že to Oberva nedal, takový lakomec, co chudobnému člověku nepřeje a sousedovi by nepomoh'...

To vše zvěděl starosta. Přišla mu ta zpráva velmi vhod. Oberva mu odedávna byl velký v očích: cítil v něm soka, který mu dřív nebo později uchvátí starostenství. Věděl, že vtípkuje o něm, že se vysmívá jeho závislosti na ženě... on ubožák, který třicet roků čekal, než mu žena uhne a ho vysvobodí...

Nemohl se ani dočkat zítřku. I on jako všichni ostatní sedláci byl pozván, aby nebožku nesli do Dubové na krchov. Odřící nebylo by urážkou Obervovou, ale urážkou stavu, potupením starých a nezměnitelných tradic, které pevně přikazovaly, že hospodyň z gruntu musí být nesena nejstaršími gruntovníky a z velikého dvanácti, aby se třikrát mohli vystřídat. Ať dědina podléhala čím dál více moci šachet a železáren, silných a mohutných verků, a dělnické vrstvy prosakovaly a odvratně splachovaly někdejší starosvětský selský život dědinský, ať chalupníci byli z největší části zároveň havíři či hutníci, staré příkazy, posvěcené zvykem po věky, svítily stále jako posvátné zákony pro těch několik gruntů, jež se ještě uchraňovaly v průmyslové zátopě. A tak přes všecku revnivost a očividné nepřátelství přišel Oberva předně k starostovi, poseděl na chvílku, skyvku chleba odštípl a požádal, aby i on, starosta, prokázal nebožičce poslední sousedskou úsluhu na krchov dubovský -

A byl to slavný, okázalý pohřeb, když nesli zkřivené, vychladlé kosti selky-trpitelky. Jakub Oberva dvakrát každý krejcar na ruce obrátil, ale při tom dbal i na honor. Ukázal se, aby se o něm mluvilo. A bylo lidí hojně z Lipiny i Dubové, i z vedlejších dědin přišli, z Moratína, Žichova, Byčiny. A když se průvod za slunného odpoledne ubíral mezi poli a když se s dřevěného kostelíka tenký zvonek rozezpíval na uvítanou, zazněly zpěvavé prosby růžence ne jako zoufalý výkřik bo-

lestné ztráty, ale byla v nich klidná pohoda plného slunce a dozrávající úrody -

Potom farář kázal dlouho, dlouho, jak vyžadoval starý zvyk pro domorodou selku, mluvil o jejím utrpení, o hořkém kalichu, který vypila až na dno, připomněl příklady z bible, trpělivého Joba a opovrženého Lazara, vracel se v hlomozných řečnických obměnách znovu k myšlenkám prosloveným, ujistil nakonec přítomné, že jest jí připraven věnec nehynoucí a prosil za odpuštění všech, komu ublížila z křehkosti lidské -

Starosta přešlapoval netrpělivě a bloudil očima po Obervovi, jenž stál klidně, nebědoval, rukama nelomil, a s něho přecházel zase po nadučitelovi; ten se držel rectora dubovského a několika kostelních zpěváků: zazpívali Libera stoupavým, roztřeseným tremolem.

Nedostal se k němu, ani když se všichni vraceli do Obervova gruntu, kde je čekala „zaúcta“. A když zasedli ve velké jizbě pod začernalými trámy a se seskupili kolem podlouhlých stolů, podivnou náhodou byl zase od nadučitele roztržen: dubovský starosta přidržel se ho a strašně si stěžoval na okresního hejtmána, jaký je to s ním kříž, že pořádně moravsky slova nepromluví a že se až člověk zapotí, než uhodne jeho motanici.

Tím byla starostova napiatá pozornost na chvíli roztříštěna a rozptýlena nadobro, když Madlena nesla na stoly jídlo a kostnatá Hedva za ní pivo.

Rozšumělý hovor bezděčně se utlumil a zvědavé, podezíravé oči zabodly se do rozložitě, plné postavy Obervovy služky; jako střely vyletovaly pohledy, ohýnky se na nich třásly a zachycovaly její kulatou tvář, její oblá ramena, její silné boky i její vystouplý život. To, o čem se v dědině mluvilo v šuškových náповědech, to se nyní ukázalo plně, na pospas všem, aby si

o tom při plné sklenice vyměnili výmluvné pohledy, letmé sice, aby hostitel nic nepozoroval, ale přece jasné dost. I Madlena vycítila z opadlé vlny živého hovoru, že vpadla do proudu jako cizí těleso, a zalila se rudým zážehem až po světlé vlasy.

Starosta dubovský dloubl lipinského lehce do žeber a ukazuje rozevřenýma očima na Madlenu, zahučel přitlumeně posměšným přízvukem:

„Hospodyň nova ... zakratko pujděmy na svat'bu Obervovi -“

Ale lipinský starosta podíval se na něho chytrácky, určitě, a vtáhl k němu dlaň:

„Kamarade, spěš mi na te dlani vlasy vyrostu . . . Dybysem Obervu něznal... No, šak budě včil vyvaďat, co se nebožičky zbavil.“

Odmíchl se a zamhoural významně očima:

„A kdo vi, jak budě vyvaďat a co ešče na něho čiha -“

Teprve když vyšli všichni z gruntu do hospody, aby tam mrtvou zapili, podařilo se starostovi chytit nadučitele. Dubovský starosta zmizel někde v popředí, též Oberva šel hodně v jeho blízkosti a tak se mohl starosta lehce přitočit k nadučiteli.

„Pane nadučitel, mam s vami moc duležitú vyřidu,“ řekl se slabým úsměvem, ale tvář se mu až cukala nedočkavostí.

Nadučitel Horut, jako vždy lekávy a neklidný, vytřeštil oči a zastavil se.

„Vy stě vyborny člověk, cela obec je s vami spokojena a ja na vas nědam dopustiť. Dyby přišlo cokolvěk, u mě dycky najdětě ochranu -“ vykládal zeširoka.

Nadučitel se znepokojil tím nezvyklým úvodem. Jak znal starostu, jistě něco chce.

A tu ho starosta celého otočil laskavým úsměvem, ale řekl určitě:

„Nězapírajte mi, ja už vim najisto, že stě dostal od Obervy dva měchy rži -“

Nadučitel ustrnul údivem. Kdo to vyhradil? Žena? Není možná, ta nikdy ne -

„No dobra, ja vam jich přeju - ale vy stě jich něměl brať - Ale ja vim, i za co stě zrní dostal-“

Nadučitel měl pocit, že se octl na skřipci a že nyní bude hrozným mučením sužován úd za údem. Starostu nikdy - jako vůbec nikoho v celé dědině - něměl v lásce, ale nyní se přímo polekal v náhlé nenávisti: odkud všecko ví, kdo mu vyhradil o nešťastné neděli?

„Pravda, pane nadučitel: psal stě pořízení... a za to vam dal Oberva dva měchy -“ doléhal starosta dále a jeho oči měly vítězné plaménky: dobře viděl bezradnou tvář nadučitelovu.

„Za nic zlého, za nic zlého,“ vykřikl nadučitel podrážděně. „A kdo vám co vykládal, pane starosto? Rád bych všecko věděl a musím vědět, nedopustím, aby se děly klepy za mými zády! Já v těchhle věcech mám ruce naprosto čisté!“

Až se třásl rozčilením.

„Ale, ale, pane nadučitel -“ chlácholil ho starosta, „na co bystě se hněval? To se vi, že ja vas z nejmenšího něobviňuju. Dyť my všeci v obci znamy Obervu. Ja vim, že vas přemluvil... Ale to, že stě měchy vzal, to bylo od vas moc něopatrne. - Nevim, nevim, co by svět na to řek -“

„Ať řekne, co chce,“ vybuchl učitel, „já mu to zaplatím na krejcar a nechci žádných milostí od něho! Neposílal jsem k němu, ani slovíčkem jsem se mu nezmínil a můžete mi věřit, pane starosto, že jeho darem jsem byl překvapen nejvíce já sám. Pravda, psal jsem poslední vůli a byla nepříznivá pro Obervu . . . ale svědci už podepsat nemohli, nebožka dřív umřela - A vždyť jsem už z toho blázen -“

Starosta až zapíslk radostným překvapením.

Přece jen jeho tušení bylo správné, přece jen Obervu zbůhdarma nepodezřívál! A nadučitel mu vypověděl všecko pěkně zřetelně bez mučení, bez zapírání, a to jen proto, že tak šel na něho s chytrou, s přátelským úsměvem. U srdce ho hřálo vědomí prozíravé chytrosti.

„Psal stě poručenstvi, dyť sem to všecko věděl,“ smál se starosta. „Či by Oberva dal zadarmo obili, dyby mu něhořelo...? A kdo ma to poručenstvi?“

„Oberva, Oberva...“ vypovídal nadučitel bezradně a skoro až zlostně. „A beztak to byl hadr papíru, platnosti to nemělo, bez podpisu bylo pořizení! Roztrhal arch - a já abych ted' měl nepříjemnosti! Už ani slyšet nechci o té věci!“

„O, pane nadučitel,“ pokrčil starosta rameny a jeho řeč měla přízvuk neobyčejně starostlivý a vážný, „o te věci ešče hodně uslyšitě! Tak to ja nēněcham, takova nēspravedlivost' se nēsmi v naši dědině pachat', i na Obervu rostě kyj!“

„Žádná nespravedlivost!“ rozčilil se nadučitel a jeho posunky byly nervosně trhavé, „ani řeči nemůže být o nespravedlivosti! Měl pravdu, že roztrhal poslední vůli, když to vůbec poslední vůle nebyla! A já nechci být do ničeho zatahován, o ničem nevím, k ničemu nebudu svědčit! To vám pane starosto, povídám předem, abyste mne do ničeho nezatahoval! Vedťe za svědka toho, kdo vám o tom pověděl, mne ne, mne ne, já nechci . .!“

A rukama při tom nevrle potřepoval.

„Obervu kryť nēmusitě,“ řekl starosta důrazně a s lehkým nádechem posměšku dodal: „Ani jeho zrní za to nēsťoji! Vratťe mu to obili! Zbytečna dožera by z teho byla! Potřebujetě obili, dobře, dyť i nam se letošni rok pěkně urodilo, obili sype

jedna radost'... a či bysem ja vam něposlal tak dva tři měchy?"

„Nechci, nechci!“ křičel nadučitel, až starosta ho za rukáv pošubával, „od nikoho nechci, do neštěstí mě zbytečně přivádíte, moje trápení ještě rozmnožujete!“

Přicházeli k hospodě, z níž už bila vlna vzrušeného hovoru a výkřiků. Nadučitel náhle, jako by ho udeřila prudká myšlenka, škulbl sebou, lehce zavadil o klobouk a ještě před prahem se obrátil; bez slova a spěšně vracel se domů.

„Pane nadučitel, pane nadučitel!“ zavolal hlučně starosta, ale nadučitel se už ztrácel v houstnoucím soumraku; ještě okamžik bylo vidět jeho nachýlenou postavu, skloněnou hlavu a pošubávající ruce.

Starosta postál na minutu na prahu, pokrčil rameny, zabručel cosi o podivnosti a potrhlosti a vešel do hospody.

Začernalá světnice s oprýskaným šenkytšem v rohu byla plna hovořících lidí; dvě lampy házely kmitavé žluté světlo na hlavy, na plochy zelených stolů, na nezřetelné obrazy s loveckými výjevy a reklamní plakáty na zdi. Vzduch byl dusný a hustý, prosycen kouřem, výpary piva, pachem starých syrečků.

Lidský úl šuměl.

Tvořily se hloučky, jak se lidé seskupovali kolem stolů, hovořilo se o počasí, o úrodě, odhadovalo se, jak bylo loni a komu letos víc úroda sype, mluvilo se, že by bylo dobře odvodnit kus rybníka a obecní pastviny u vody prodat - verky beztak prý už dávno mají zálusk na ty pásy země - a při tom všem hovoru jméno zemřelé se ani nevynořovalo, na její život si ani nikdo nevzpomínal. Byla mrtva, neodvratně mrtva, dědina ji odvezla na krchov, ale po každé smrti třeba se vrátit k životu a zaúcta v hospodě byla takovým přechodem od vykopaného hrobu k praktickému životu, k polím, sklizni, dobyt-

ku, gruntům, chalupám i k hospodě - „Bo živi se maju schazat' s živými a mrtvi s mrtvými -“ jak dokládal starý dědinský mudrlant.

Nosilo se pivo a přišla na stůl i kořalka. Oberva seděl v čele dlouhého stolu, pil bez dychtivosti; mluvil na všechny strany s rozvážnou odměřeností, jeho brada pevně se vypíjala pocitem klidné určitosti. Když ostatní už vykřikovali opilé pošetlosti; tloukli na stůl a prudce rukama potrhovali, on byl pořád skoro úplně střízliv, jen lehce rozkurážen, s živějšími plameny v urputných očích.

Starosta se opil brzy. Vedle něho sedělo několik známých, s jedním si smluvil výměnu koně, propíjeli hned litkup, ruce si podávali, chlubně vychvalující přednosti svých zvířat. „Na vystavu s takovým koněm, jako je muj!“ tloukl se do prsou a všecek hořel.

Potom se začal vychvalovat a ostatní špičkovat. Starostu už znali, že je v opilosti protivný, že rád vyrývá a zajíždí. Nejdříve zesměšňoval vyměněného koně. „Ja vim, díky se na něho brusil zuby, ale abys viděl, že sem dobrý a přajny, měj sobě lepšího!“ A zas hrdě udeřil se do prsou.

A když soused jeho dal se do řeči s jiným, aby nezůstal osamocen, vykřikl přes stůl na Obervu:

„Tos, Jakube, rad, že se ti ulehčilo! Nězapiraj, dyť to všeci vimy!“

Oberva sebou lehce škulb, býčí jeho čelo se rozrylo rýhou, ale řekl nerozčileně:

„Něvyryvaj, starosto! Takova řeč něpatří dněs mezi nas! Něpřišli smy se žhrať, ale na zauctu za susedsku usluhu! Ve zlym se němusimy rozchazat'!“

„Nětřeba zlosti!“ pokračoval starosta a jeho řeč měla už těžkou výslovnost opilých. „Ženu si měl a přece si byl vdovcem!“

Žena ti ležela a jak mlynsky kameň tebe tlačila... ! To byl očis-
tec a pro takoveho chlopa jak ty! A ešče v posledni dĕn ti
dĕlala tĕžkosti... no, s poručenstvím -“

Oberva povstal a hrozivĕ se napřímil, zrudlý, pomračený, ra-
menatý.

„S jakým poručenstvím?“ udeřil otázkou.

I opilí starostovi sousedé cítili neurčitou tuchou v zakalených
mozcích, že jsou svědky výjevu nevhodného a nevkusného,
že taková hádka s hostitelem je hrubým porušením dědinské-
ho mravu a proto okřikovali starostu, domlouvali mu bláboli-
vými hlasy, za kabát ho pošukávali, jeden dokonce i dlaní
mu ústa zacpával.

Ale starosta cítil, že roste. Roztříštěné vlny hospody se sou-
středily a on byl jednotícím středem. Oči všech upřely
se na něho. Nenávisť proti Obervovi podvědomĕ v něm vy-
šlehla. Jak stojí ten hlaváč zbujný!

„Hehe, Jakube!“ výslebnĕ se posmíval, „nědělaj se hlupým!
Vimy to... poručenství tě stalo dva měchy rži a roztrhals papír,
aby svědectva žadného něbylo... ale vyjdĕ pravda navrch -“

Odmlčel se a po chvíli jízlivĕ vyprskl: „Dost' malo obila za ta-
kove ciganstvo a zlodĕjstvo -“

Oberva potrhł rameny, pokročil o krok až k samému stolu
starostovu, rozpřáhl hrozivĕ železné, velké ruce, jako by chtĕl
starostu rozdrtit, a pravil posupně, vztekle:

„Dybys něbyl starostu, se země bys něvstal! Pod stolem bys
sbíral svoje kosti! Lunt si, ale tvoja dustojnosť tě chrani! Ale to
ti pravím, starosto, a každemu to v hospodĕ pravím, že tě hned
zejtra zažaluju a do kreminalu tě přivedu! Dokazat' musíš před
sudem, co tu vykřikuješ! A s každým zatočím stejně!“

Odešel na své místo, usedl, napil se prudce. Černé vlasy
spadly mu do čela.

Chvíli hovořil na pohled klidně se sousedy, pak podával známým ruce a na okamžik se domlouval s hospodským.

Od šenkytše vyšel těžkopádným, mocným krokem a opustil hospodu.

Teprve na cestě zlost ho rozpálila. Zatínal pěsti, odplivoval si a polohlasitě vyrážel vzteklé klení.

Vztek jeho přešel brzy se starosty na nadučitele. Kdo jiný mohl vyzradit než rektor mizerný, který obilí vzal a přece nemlčel? A odpor jeho, živelný odpor proti každému člověku, co nerobí rukama a jenom se v papírech prohrabuje, proti každému pánisku lenošnému, houstnul v tvrdou nenávist, jež by se nejraději na místě mstila až do pocitu ukojení.

Když přišel domů, bylo už všude v gruntě tma a vrata zavřena.

Prudce udeřil pěstí na dřevo. Tři rány dutě zalehly do ticha.

Přišla otevřít Madlena, odstrojena už, bosa. Bílá skvrna košile a nohou kmitla se šerem dvoru a stínem chodby.

Jindy měl Oberva ve zvyku - ještě za živa nebožky - že udeřil Madlenu po širokých zádech nebo zatáhl za světlý cop, což měl býti projev jakési drsné, neomalené důvěrnosti, ale dnes se děvuchy ani nedotkl a hřmotně šel za ní chodbou.

Nešel do přístěnku, kde spával s ní, ale zatočil se do velké jízby, v níž zemřela nebožka.

Nevšímaje si, že Madlena zůstala na chodbě přede dveřmi, ulekaná a znepokojená, zavřel za sebou dveře a rozsvítil kahánek. Při mdlém a třesavém světle, jež rudě plovalo v tmách, odstrojil se, boty odkopl pod lůžko a odhodil těžkou peřinu; hned po smrti nebožky dal vyházeti slavník a převléci peřiny.

Naťrásal si shlavky, když dveře zlehka, nesměle zavrzly a postava se zabělela na prahu.

„Hospodařu... iděťe už spat?“ řekla Madlena pokorným, jakoby nalomeným hlasem.

„Vidiš -“ odpověděl Oberva úsečně.

Chvilí ticho, dusné, trapné.

A pak se bílý stín na prahu zakolísal a vrávoravě přešel jizbou. U lože se těžce zhroutil u samých nohou Obervových.

„Co dělaš za komedije?“ zahučel Oberva přiškrceně.

Ale Madlena vypukla v usedavý, chroptivý pláč, jenž zmítal jejím tělem, v pláč divoký a dravý, jenž těžce zapadal do rozměrné jizby trhaným vzlykáním. Byl to bezmocný pláč člověka oloupeného, zrazeného, pošlapaného..

„No... co... co -“ tvrdě řekl Oberva, „něbuděš přece mi na noc hrát takovu písničku -“

Jeho drsný vtip přetřel Madlenino štkání na vteřinu. Objala ho kolem pasu a celým tělem spolehla klečíc na jeho kolena.

„Hospo-da-řu -“ slabikovala zajíkově, „vy tu už zu-sta-ně-tě -?“

„Zustanu a ode dněška budu tu spavat‘,“ řekl určitě.

Madlena svírala horečně silné to chlapské tělo a třásla se jako v křeči; narudlé pruhy světla tančily po její opálené šiji a silných rukou, podobných zoufalým pažím trosečníka, jenž se zachytil vratké výspy už už se lámající. Skrčila se, polo sedíc a polo klečíc, nohy se jí nepřírozně nakřivily; tak zde sebou škubala v bolestném zranění.

„Vy - mě - už - ně-chce-tě -?“ pokusila se ještě jednou v těžkém pokoření sebe nabídnouti.

A Oberva chytil ji za ruce, nadzvedl a řekl:

„Di už spat . . budě třeba rano skoro vstavat‘ -“

Ta věta byla už rozhodnutí, jež se nedalo měnit.

Madlena vypořádala se ke dveřím, jež skřípavě zavrzly.

4.

TU NOC MALO SPAL OBERVA, PO prvé zase po dlouhém čase; spal vždy tvrdě, mocným oddychováním. Výjev se starostou ho nejvíc znepokojoval, jednotlivé útržky celé té scény vracely se v pestré směsi před oči a slova ještě bila v jeho sluch.

Potom se všecko spletlo v divoký a zmatený vír, jenž ho otupoval a v němž nebylo souvislosti; cítil palčivý vztek, ale též podivně nepříjemný pocit, v jako by polkl hrst popelu.

Trochu studu a nepatrný stín bázně zatetelil se mu v pocittech. Věru, vyplatil by tisíc rýnských na dřevo, kdyby nebylo motanice s poručenstvím, kdyby byla nebožka dodýchala dřív, než přispěchal nadučitel.

Nadučitel! Sotva se jeho vytáhlá, kymácivá postava zakmítala v Obervových představách, probouzela vždy novou vlnu vzteku, jenž působil dojmem tísnivé nevolnosti. A umiňoval si bezděčně, jak se mu pomstí, jak ho zvolna a na každém kroku bude sužovat, jak mu pobyt v Lipině otráví, až -

Ano, až -

A zase ono nepříjemné mrazení přebíhalo mu po zádech, když si uvědomil, že musí jednat. Slíbil slavnostně přede všemi, že starostu zažaluje a do kriminálu přivede. A zažaluje! Cigánstvo mu vyčítal a zlodějstvo!

Ráno, hned za prvního projasňování, vstal a procházel se rozlehlou světnicí. Připadala mu cizí, jako by ani doma, ve svém nepřespál. Jako by byl návštěvou někde u lhostejných lidí, kteří ho ubytovali do veliké jizby a položili do rozložitě postele, již nebyl uvyklý. A on... vždyť jeho lůžko bylo v přístěnku .. a vždyť si už po dlouhé měsíce zvykl, že vedle něho odychuje krevnaté, zdravé ženské tělo, jehož živočišné teplo

cítil na dosah ruky a jež ho dráždilo smyslnou oblostí. Jak dlouho už nespal tak sám, v podivném tichu!

Pomračil se a díval se oknem na rudý požár červánků. Rysy jeho ztvrdly a znevládněly. Jen napolo oblečen přešel chodbou a stájemi, hlučně probouzel čeled' a drsně nadával, že si usmyslili v nejpilnější robotě chrápat do poledne.

Potom se zvolna holil všecek mrzut, že má málo teplé vody, a úzkostlivě shledával nejlepší prádlo i šaty; jako by se chystal k největším svátkům. Před osmou zapřáhl. Stál už u těžkopádné bryčky, když na chvílku zaváhal a hlomozně zakřikl na Madlenu.

Přišla na dvůr se sklopenou hlavou, popleněná hořem a proplakanou nocí, s oteklými víčky a zarudlými tvářemi, všecka nachýlená, jak těžkou rukou k zemi přimáčklá.

„Daj pozor, ať se něstaně nikdě škody,“ drsně pŕikazoval, „Hedva pujdě ešĉe na pole... ať nězhnilaĉi... S obědem něĉekaj -“

Každě jeho slovo bylo jako ũder sekyry, pádně, proti němuž není odvolaní. A nevšĕmaje si dále Madlenu, lhostejně sklouzávaje po jejím pŕišlápnutěm bokatěm těle, vyskoĉil na kozlík a pískl na koně.

Mraĉil se stále, když se ukázala první šachta, když o něĉo dále hlomoz strojů vřezával se do jeho nevládněho neklidu, kdy dým ho v oĉi zašĕtĕpal. Potom se otevřela pŕed nĕm široká plocha Ostravy, změť šedých domů a ĉervených komínů, unaveně dýmajících v horkěm srpnověm dopoledni, zatažená kalnou a neveselou mlhou. Když vjel do ulic, hluĉících a svĕtících pěstrými skvrnami krámů, o poznání stlaĉil oboĉí.

Pŕišel ĉasně: v kanceláři doktora Kremera advokáta ješě nebylo.

Oberva vešel neklidně, nuceně vzpřímeně, s vypjatou čtyřhrannou hlavou na žilnatém krku; ale nejistě a zmateně blýskaje očima. Šedivá advokátní kancelář, zoufale nudná a potemnělá, tísnila ho k nesnesení.

Židovský písářík, přizrzlý, s vytáhlým krkem, jakoby po týdny nemytý, zvedl se neochotně s židličky a lhostejně procedil:

„Pan doktor bude pšijít hned - posadte se a počkejte moment -“

Čekání se trapně prodlužovalo, kanceláří se kmitl advokátní koncipient, jenž kvapně utíkal k soudu s velikou taškou, přicházeli lidé na poradu a vedle Obervy se usadil drobný venkovan, zřetelně zaražený nezvyklým prostředím, a dva repetičí polští židé, vzájemně se překřikující v nesrozumitelné han-týrce.

Po hodině, jež Obervu bodala, kdy ztemnělé stěny kanceláře se změnily v napřážená chapadla, jež drtila lidskou duši, vešel do kanceláře advokát, přitloustlý, zarudlý, nosatý. Vbatolil se důstojně, se zdvořilou blahosklonností a jeho dvojjazyčný pozdrav vpadl do všech koutů jako rozhozené kytky.

A už písářík div že si nevykroutil vytáhlý krk, chňapl s přepjatou uctivostí po advokátově klobouku, otvíral široce dveře doktorovy pracovny a s rozmáchlým gestem vyzýval Obervu, aby vstoupil.

Jakub Oberva usedl a advokát upřel na něho vybledlé modré oči, v nichž hrála podivná směs povýšené moudrosti a tvrdé urputnosti, nachýlil se k němu silným tělem a na jeho tvář sedl výraz milostivé pozornosti.

Oberva vyprávěl, ale mátl se, nedopověděl věty a už začínal novou, zajíkal se a všecek zrudl; až advokát chvíli ho necháváje v těchto bolestných rozpacích, jistou otázkou vyvedl

ho ze zmatků a dal jeho myšlenkám pevný směr, naznačuje mu tím nenápadně i pevně, že bez jeho pomoci je směšný dědinský ubožák, jenž žalostně pohoří svými bolestmi.

Co že se stalo? Je žalován a chce právní pomoci? Či chce žalovat? A proč? Pro urážku na cti? A žalovat lipinského starostu? I ovšem, toho zná a dobře zná, viděl ho několikrát při soudních řízeních. I hledme; on je takový v opilství? Zlodějstvo a cigánstvo vyčítá? Nu, toť se rozumí, že se takové věci nesmějí vykřikovat před svědky, takřka před celou dědinou! Zvláště že byl pozván, že byl host -

Ale proč že nařkl pana Obervu z cigánstva? Ať se jen pan Oberva nijak neostýchá, advokát je též jakýmsi zpovědníkem a co všechno vyslechne lidských trampot, nikdo by ani neuvěřil! Hlehle, pro testament a neplatný - a to je jistě zajímavé, höchst interessant - -

Mírný lesk bledých očí advokátových ztuhl, nabyl ocelové pevnosti a přísnosti. Nabroušený nůž z nich vyletěl a zabodl se Jakubu Obervovi přímo do srdce. Zabodl a pevně tkví - -

Oberva se zmátl poznovu. Advokát přestal jeho věty doprovázet lichotivými a povzbudivými výkřiky, neuhlazoval jeho žalob, že se třicet roků trápil, že v poslední hodině, kdy se smysly ženy už dávno mátlý, podivná fantasie jí přišla do hlavy, že měl přijít o všechno, na co se dřel po krvavé dlouhé roky - -

Teprve nyní se zase advokátova tvář roztáhla moudrou sebedůvěrou a jeho větičky vzpřimovaly Obervovy myšlenky. Že ovšem beze svědků nemá testament platnosti a že i tak by se mohla dokázat duševní zatemnělost ženy v této osudné hodině. Snad lékařsky? Že lékař už dávno u ní nebyl? Ale pak služky a vlastně pan nadučitel, nu ovšem, ten - -

A pak zase vbodl do Obervovy duše krutou otázku:

„Ten testament - máte - ?“

Kameny byly zavěšeny na Obervových rukou, když prsty sahaly do kapsy a když vyťahovaly čtyři pomačkané útržky, jež se před advokátem složily v půlarch.

Advokát přelétl obsah, očima zamžikal, usmál se a pak řekl s přízvukem shovívavé jistoty:

„Nu ovšem - vždyť ten hadr nemá žádné ceny! Absolut žádné. Ani podpis, nic, nic. Jaké pak řeči s testamentem -“

A vida, že se Obervova tvář proměnila v pole, jež chytá za červencových úpalů dešťové požehnání, usmál se ještě jednou a jeho věty sládlly. Aby se pan Oberva nic neobával, to je očividné; že zde nejde o nic podvodného a dokonce a hned raději při soudním projednávání pozůstalosti ten papír ukáže. Ne, ne, bát se nemusí, neuškodí to, zamezí se jen pomlouvám, všem utrhačům se rázně huby zavrou a při soudě se o tom papíru ani mluvit nebude. Ale jemu, Obervovi, to udělá velmi dobře, že se hned uvidí, jaký je poctivý, svědomitý, úzkostlivý člověk, a takový dojem že je lepší než peníze - -

Jakub Oberva už opět nesl tvrdou hlavu na pevné šiji, opět jeho pohled se soustředil a zostřil a několikrát kývl na souhlas. To měl dobrý nápad, že nedělá s burmistrem žádných milostí, a však se povídá, že ten židovský advokát vytáhne z kriminálu i největšího galgána - -

Advokát dělal si na papíře letmé poznámky, jméno a naci-onále zapisoval, a při tom neomylně ujistil, že se žaloba podá co nevidět, že výsledek je nade všecku pochybnost jistý, že to bude na starostu pořádná sprcha, ale že tak dobře, předa,tavený obce má chránit důstojnosti úřadu a zastávat se občanů, ne jim tak nespravedlivě ubližovat -

Ulice zjasněly, když Oberva vycházel od advokáta. Dýmná mlha se změnila v slavné sluneční záplavy. Skvrny oblaků jas-

ně svítily, skla okenních tabulí vrhala vítězné pablesky široko na chodníky.

Oberva usedl si do hostince a dal se do oběda. Na jeho masité rty usedl opět výraz dravé jistoty a vítězné síly. Jedl zvolna, beze spěchu. Ať se nyní honí celý svět, a se lidé vztekají a běsní, on stojí pevně! Teprve nyní je pánem na svém gruntě, teprve nyní pokročí nebojácně tam, odkud se na něho po třicet roků dívaly hrozné oči ze zapadlých důlků.

Trochu se v něm na okamžik zatetelila myšlenka, vyvolaná obvyklou nedůvěrou všech lidí venkovských k měšťákům, mluvil-li židovský advokát doslova pravdu a lze-li na jeho slibech stavět, ale pochybnost se zaplašila jediným pomračením.

Popíjel dlouho přes poledne. Nepodnapil se, jen se příjemně unavil a oči se mu rozžehly. V hostinci se lidé trousili, hlúčeli a cinkali sklenicemi, mdlý chlad nevysoké světnice se promísil výpary jídel a nápojů, a to vše, výkřiky hostů, omluvy sklepnice, cinkot talířků a vidliček, šum mimojdoucích z rozpálené ulice, hustá vlna prachu i hluku, to vše lehce ukolébalo Obervu a příjemně utišovalo.

A když vyjel už hodně po poledni, jel ostravskými ulicemi poklidně, nespěchavě, mimo krámy, kanceláře, šachty, železárný, klidně odfukuje kouř doutníku a opratěmi potrhávaje.

Starosta také skutečně do týdne dostal žalobu.

Zprvu se neobyčejně rozčilil, před ženou tloukl vztekle obsílkou a hlomozně sliboval, že Obervovi před soudem ukáže, jaký je to cigán a ošusta, jak třicet roků čekal na ženinu smrt a takřka pod jejím oknem se válel s každou dívkou, ale později vlna náhlého vzteku se zabarvila nepříjemným pocitem odpovědnosti. Žena uštěpačně jen krčila rameny a ušklebovala se, že strkal nos do motanice, po které mu nadočista nic nebylo, a to ještě více ochlazovalo jeho sebevědomý vzdor.

„Či sem měl dělat' jinač?“ vymlouval se, jako by si sám do-
dával odvahy. „Je burmister už leda na to, aby se po nim
okresni hejtman vozil a aby mu poručal poslední pisař? A aby
všecko v dědině zakryval a každou nepřavost zatajoval? A šak
- spravedlnost ešče žije a u sudu musí se přece dať před-
nost' starostovi jak sedlakovi!“

Ale poklesl ještě více, když si zašel k nadučitelovi a když
ten při první zmínce, že se celá věc dostala před soud, ner-
vosně se rozbědoval. Přebíhal zlostně pokojem, potrhoval
rameny, poškuoval převislý knír a zase svíral ruce jako
k prosbě.

„Nikam nepůjdu, pane starosto,“ trhaně vyrážel zlobné vý-
křiky, „nepůjdu svědčit, o ničem nevím, o nic se nestarám! Co
je mi po celém testamentě, sám čert něco takového vymysli! Beztak ten kus papíru platnosti neměl a při smyslech už Ober-
vová nebyla! Však jste to všecko věděl nejlíp sám! A s chyt-
rou jste na mne, přišel, když vám kdosi ten nesmysl vykládal.
Na něho se obraťte, na toho, kdo vám první o tom vypravo-
val, toho veďte za svědka, ale já nikam nepůjdu - !“

A když starosta nejdříve vlídně, s lichotivým usmíváním na-
dučitele konejšil a pak si dodal zdání starostenské důstoj-
nosti, zrudl nadučitel prchlivým záchvatem a vysokým, pře-
skakujícím hlasem vykřikoval, že hned zažádá za jiné místo,
že půjde radši na poslední nejmizernější štaci do hor anebo
ať už ho dají na pensi, dokud má ještě poslední špetku zdraví
a rozumných smyslů - -

Starosta vyšel rozmrzeně a ještě před školními vrátky za-
chytil úlomek podrážděného výkřiku nadučitelova.

Nu ano, třeba hledat toho prvního, kdo o cigánstvu s testa-
mentem vykládal! Tu žlutovlasou střapulu od Obervy, co vezla
nadučitelovi obilí! Ale několik dní nemohl postřehnouti sta-

rosta hubené Hedvy a považoval pod svoji důstojnost; aby ji dal obeslat. Vyzvídal na své dívce, proč už k ní Hedva nechodí. Nějaký čas váhal, ale potom přímo ji žádal, aby tajně Hedvu přivedla. Ale aby Oberva nic nevěděl, zholo nic! Najisto by si vykládal, že se proti němu chystají úskoky.

Starostova služka se jen vchytrale usmála. Aby Oberva nevěděl! A celá dědina o ničem jiném nemluví, než že se starosta s Obervou žalují a že Oberva slíbil přivést starostu do kreminálu! A šušká se, že to všecko je věc hrubě podivná: že Obervová udělala poručení a Oberva s nadučitelem že všecko divně a jináč pomotali - -

Nikdo nevěděl v dědině nic určitého, ale právě proto rostl hospodský výjev po pohřbu do záhadných obrysů. Cosi se skrývalo za opilým blábolením starostovým, stín zločinu vystával za nadávkami. Poručení bylo roztrháno - ale jaké to bylo poručení? Komu mohla co poručit stará Obervová, když nebylo rodiny ani známých?

A rodily se pestré, divoké, nesmyslné výklady, jež byly přijímány tím dychtivěji, čím byly zmatenější. Ďas ví, jak se líhly na zápraží lipinských domků a pod klenutými stropy gruntů, jak se šířily v tlumeně šuškaných hovorech, zkrucovány a znetvořovány! Mluvílo se o nemanželském synovi Obervové z prvního manželství, který prý je vagabund a kriminálník; jiná zpráva dokonce věděla, že před několika lety byl u Obervů na gruntě a do krve se s Obervou pobil; o toho syna prý se chtěla Obervová na smrtelné posteli postarat a Oberva poručení roztrhal. S jiného konce přišel výklad, že v poručení přikazovala nebožka své mu muži, aby se nikdy neženil, a jiné, stejně divoké výklady třepetaly se za večerních besed. Nebylo v těch výkladech nepřítelství proti Obervovi. Až na několik starých, tvrdohlavých „zákoníků,“ kteří

se s důslednou umíněností stavěli vždy proti mínění dědiny, kdekdo uznával, že si Oberva těžce vysloužil grunt, že se dřel na něm do úpadu, že nepil, nerozhazoval. A že měl už kolik pletek s dívkami na grunt? Taková věc... a či to byl div? A tak ne zášť, ale vlastně jenom dráždivá zvědavost, stará touha lidská po smyslu záhad, vyvolávala v život křiklavé a směšné povídačky.

Když Hedva jednou večer vklouzla k starostovi, nakvap učešána a všecka zaražena, odvedl ji starosta do velkého parádního pokoje a zadíval se na ni širokým pohledem laskavého ochránce.

„Posluchaj, děvucho -“ řekl jí zvolna, „hodně na tobě zaleži, aby se odkryla lidska špatnosť. Musíš mluviť pravdu, tak jak bysi stala před oltářem a jak bys měla přísahať -“

Hubená děvucha zcela se pomátla obřadným oslovením, polo důrazným a polo laskavým, jakým si uměl starosta před dědinou velmi dobře dodávat zdání povýšenosti a významu. Neklidné její oči zatěkaly jako plamínky, přeskočily se stropu na vydrhnutou podlahu a v zmatené bezradnosti se zastavily na tlusté starostově tváři.

„Všecko mi poviš včil,“ dále vybízel, „jak to bylo s poručenstvím. Jak hospodař ociganil hospodyň, jak roztrhal poručenství a jak za to dal panu nadučitelovi dva měchy obila, aby byl ticho.“

Ale Hedva místo odpovědi dala se do dětského jektavého vzlykání, jež otrásalo vytáhlým jejím tělem, všecka se zhroutilá, stiskla ruce a zaprosila:

„Ja - ja - ja - prosim vas pěkně, pustťe mě, pokuj mi dajtě -“
„Oho -“ zpřízvučněl hlas starosta, překvapen a rozmrzen pláčem, „včil přestavaju všecky tajnosti, včil musíš vypovidať, cos viděla. Nic se ti něstaně, nikdo ti nic něurobí, ale dybys zapi-

rala, šandaři tě povedu do kreminalu. A i želizka ti daju na ruku, bo na to je zakon -“

Ale výsledek jeho vyhrožování byl, že zděšené děvče skleslo k jeho nohám jako v křeči, omámeno představou šandára s peřím za kloboukem a želízky v rukou; vytréštilo oči a vztáhlo zoufale k němu ruce:

„Proboha, pantato, ja nic něvim, nie sem neviděla, nědavajtě mě šandarum -“

„Ale di, hlupe děcko si,“ zvedal ji starosta se země, „čemu se bojiš? Že ti hospodař ublíži? O, teho se něboj, ten ti něsmi ani vlasku zkriviť, od teho sem ešče ja, od teho je tu obec! A ty pěkně poviš, co se hospodař s panem nadučitelem umluvali, co chtěli hospodyň kemu poručit' a kdy poručenství pan nadučitel psali -“

„Něvim, jak je Pambu nade mnu, něvim,“ zajíkalo se děvče, „pan nadučitel přišli k nam a... hospodař byli v ten čas v kostele... a hospodyň umřeli za malu chvílku -“

A opět trhavý vzlykot přerýval její slova, nesrozumitelně vyřážená.

Starosta se rozzuřil a roznadával, vyhrožoval Hedvě bitím, hodil na ni několik silných nadávek, ale když jeho všecko úsilí přivedlo nakonec Hedvu do stavu křečovitě ztrnulosti, vzkřikl na ni hrubě; aby šla ke všem ďáblům, však že ještě uvidí, jak s ní pánové zatočí - -

Ale dříve, než se rozhodla žaloba, vyřídilo se soudní prodávání pozůstalosti.

K odhadu dědictví starosta nešel (bál se, že by ho žluč zadusila, jak řekl ženě) a poslal místo sebe prvního radního. Všecko šlo hladce, jako zbytečná formalita, a stejně hladce vyřizovala se pozůstalost u notáře, jenž ve funkci soudního komisaře vyřizoval věci pozůstalostní.

V prohřátém dusném vzduchu líně zapisoval písař údaje, jak mu je diktoval mrzutý starý notář, vyplnily se rubriky, že není příbuzných, opsal se odhad.

„Poslední vůle - ?“ zavrčel nevlídně notář.

„Neni -“ řekl Oberva s nucenou lhostejností a pak zvolna sáhl do kapsy pomalu vykládaje:

„No, ledaže by tu ten kus papíra měl jaku platnost’ -“

A dlouze rovnal na stole čtyři pomačkané cár papíru. Vším napětím vůle zakřikoval srdce, aby se nerozbušilo, a ruce, aby se netřáslly.

Veliké brejle se přisunuly nad papír a krátkozraké oči prudce zamžikaly.

„Prosím vás, člověče,“ vyjel si notář zlostně, „co mi tady před nos strkáte jakési hadry? Nač to? Myslíte si snad, že si z nás budete dělat kašpary? Tak si představujete poslední vůli, bez podpisů, beze svědků, jen cosi halabala načmáráno a rozedráno? Jaký je to vůbec špatný vtíp?“

Šedivé oči za tlustými skly házely jiskry a do mdlého vzduchu kanceláře padaly zlobné věty, jež chytal Oberva jako nejlichotnější poklony, jako projevy nejvyššího uznání.

Nadávej, nadávej, rámus! přál si celou duší.

„Jak jste přišel k tomu papíru?“ osopil se zase stařec. „Je to koncept, či co to má do d'asa být?“

A Oberva vykládal zvolna, rozvážně, jak žena už poslední dny mluvila s cesty, jak se jí podivný fantas chytal, jak pan nadučitel zapsal její nerozumné řeči, ale že umřela, než mohla papír podepsat a než mohli svědci přijít, a že on, Oberva, schválně ten papír schoval, aby nikdo nemoh' vykládat, že chtěl co ocigánit - -

„Eh, nesmysly!“ hučel stařec a oči přelítly papírem. „No - kostel! To se ví, na takové hlouposti si ženské myslí i v poslední

hodince - a půl gruntu na to, to věřím, to by už bylo pěkné sous-
to -“

Pak se jeho šedivé oči zabodly do čtyřhranné hlavy Ober-
vovy a bručel o poznání vlídněji:

„A máte to přece jen, člověče, štěstí! Kdyby to byla vaše
nebožka podepsala a kdyby i svědci se pod tu mazaninu
zvěčnili, hrome, měl byste to polízanou! Nevymotal byste
se z tahanic a svědci by vám musili dokazovat, že byla ne-
božka v té chvíli nepřičetná! A, panečku, to jsou šlakovité
důkazy a zapotil byste se při nich dosyta - a kdo ví, k jakým
čertům by letělo vašeho půl gruntu! O velkém ternu můžete
mluvit!“

A obraceje se k písáři, zahoukl, je-li spis už vyřízen, a po-
dával Obervovi pero.

„Podepište to!“

Těžce, celou rukou uchopil Jakub Obera pero. Prsty se mu
znatelně zatřásly a na čele vystoupil pot.

„Neumíte psát?“ broukl notář, když viděl křečovitě sevření
pera, jako by bral sedlák hůl do rukou.

„Umim -“ vydechl Obera a pod datum 28. srpna 1890 těž-
ce, velikými nerovnými písmeny napsal zřetelně: Jakub Ober-
va.

Skoro až závrat' pocítil v té chvíli.

Rozloučil se s notářem rozechvěle a nemotorně, nemoha
najít dveří do ulice.

Před vraty si utřel pot s čela a hluboce si oddechl.

Židovský advokát mu vyvstal před zraky v jiskřivém přeletu.
Dobře předpovídal, nelhal, všecko se vyřídí dobře. A vlastně
vždyť je očitě, že to ani jinak dopadnout nemohlo. A nebylo
směšné, že měl takovou hrůzu před čtyřmi kusy papíru? Že
se nevyspal ze strachu? A nač vlastně trhal poručenství?

A jaké bylo bláznovství, že poslal obilí nadučitelovi, a ještě za to, že on vlastně všechny nepříjemnosti spískal!

Žaloby se starostou se už ani dočkati nemohl. Jeho sebevědomá bojovnost byla vydrážděna do nejvyšší míry. Už aby byl ten okamžik, kdy se postaví, tvrdý a neoblomný, před starostu, kdy splní svůj slib a kdy ho zdrtí do prachu. Pokořit, pokořit - a dlaně se mu bezděky zatínaly v pěst.

Ale výjev ten, když skutečně přišel, byl šedší a prostší, než si představoval.

Špinavá soudní chodba se zaprášenými okny - ošoupané lavice, kde čekali lidé nejrozmanitějších tváří a kabátů - nevlídná sychravost prvních zářijových plískanic - přebíhání písařů, dozorců, advokátů, soudců, spěšné a drmolivé jejich německé rozhovory - unavující nuda čekání -

A pak advokát, jenž hodil povýšený paprsek úsměvu... letmá otázka, jak se daří; na niž se odpovědi nečeká... potom se na sítnici plaše zachvěl i obraz starosty, jenž stál někde vpovzdáli se svým advokátem s nímž dlouze hovořil ... pak se přikolébali i dva svědkové, kteří měli dosvědčit urážku...

Z jednací síně vyšli dva dělníci, ještě ve dveřích se hašteřice a zřejmě s rozsudkem nespokojeni. Za nimi se natyčila unavená, okousaná figurka soudního písaře, jenž chraptivě vyvolal Obervu a starostu.

Oberva rázně vešel s advokátem a za okamžik ucítil, že se vedle něho postavil starosta; nepodíval se však v tu stranu, kde cítit jeho přítomnost.

Soudce, rozzíváný a ospalý, listoval v papírech, přehazoval a nevrle si oddychoval; šťastně našel akt, přelítl jej a cosi nezřetelně zabručel.

„A vždyť je to mrhání času a ostuda,“ neúčastně si povídal do prošedivělých vousů, „urážka na cti a pořád nic jiného, než

urážka! Dva sousede se nemohou shodnout. To hned na soud a žaloby -!“

„Jen považte,“ hlaholně spustil Obervův advokát, „že můj pan klient nezavdal k těžké urážce nejmenší příčiny, že byl neslychaně obviněn právě po pohřbu své manželky, když pan žalovaný -“

Soudce unaveně mávl rukou, přerušil rozvláhlý proud advokátovy výmluvnosti a mdlým hlasem řekl, nedívaje se do svých papírů:

„Radil bych vám, abyste se dohodli - jsou zde nadávky a to je věru mrzutá věc, když dva dospělí a vážení mužové si nadávají. Pan žalovaný odvolá, odprosí, pan žalobce nebude trvat na žalobě, bude to lacinější, beze sporů, bez hořkostí, bez výčitek... beztoho celá hádka vznikla v hospodě, jistě už po několikáté sklenici, a v hospodě se zase urovná -“

„Ni,“ vypustil tvrdě Oberva a advokát rychle do toho vpadl:

„Můj pan klient nemůže připustit, aby byl urážen od představeného obce, jenž má -“

„Prosím vás, neodmítejte tak rázem,“ podrážděně si vyjel soudce, nevšímaje si skoro vůbec advokáta, „vždyť pan žalovaný také už by nyní neopakoval urážky.“

„Ale ja dokažu, že -“ přiškrceně řekl starosta.

„Co dokážete?“ zabroukl soudce. „Byla řeč o zlodějstvu, a jak dokážete, že tuhle pan Oberva je zloděj? Přistihl jste jej, viděl jste?“

„Falšoval poručení -“ odpověděl temně starosta a Oberva na to jen pohrdavě odfrkl.

„Eh,“ uškubl soudce ramenem a suše dal se do diktování nacionálií, pak zběžně a jen napolo srozumitelně přečetl žalobu.

„Obvinil jste pana Obervu z cigánstva a zlodějstva,“ trhl bradou, „přiznáváte se k vině?“

„To němožu, dyť je to pravda - „

„Jak pravda?“

„Obervovi umrela žena,“ těžce vypravoval starosta, „udilala poručenství a Oberva papír roztrhal, aby o nic nepřišel - Němoh sem to smlčet, dyť starosta musí dbat na spravedlnost a pořadek -“

„To se vi, že sem roztrhal papír, ale něbylo to poručenství,“ pohrdavě řekl Oberva a po třetí, nyní už s lhostejnou klidností vytahoval z kapsy čtyři zmačkané kusy. „Sam pan notar povídal při projednavaňu pozustalosti, že takovy kus papíra bez podpisu a psany, dyž už něbožička něbyla při smyslach, něma zhola žadne ceny -“

Soudce díval se na papír, četl dlouze řádky a jeho oči se zaleskly jiskrami zájmu:

„Už byla vyřízena soudně pozůstatost?“ ptal se.

„Byla - a panu notarovi sem tež ukazal ten papír, aby na mě nikdo němoh mluvit, že ciganim. Něide mi na rozum, jak moh co takoveho pan rector napsat, dyť dva dni před tym něbožička něměla zdraveho rozumu a o takove věci nikdy němluvila. Dělit grunt - či je to rozumna myšlenka? Mě ožebračit a kostel vystavjat“

„Proč jste trhal papír?“ ptal se ještě soudce.

„Něbožička umřela, byl bez podpisu, svědci by něbyli přišli včas... na co mi byl ten kus papíru?“

Svědecké výpovědi byly zbytečné a nezajímavé, v rozvláčných, trhaných řečech vplétali směšné podrobnosti o pohřbu a zaúctě, jak byl starosta už v kuráži a že si už všecko nepamatují -

Advokáti plýtvali silnými nadsázkami. Čeština jejich - oba byli židi - hrdelně zbarvená a proplétaná německými nebo lidovými výrazy, padala divadelně do nevlídného ovzduší soudní síně. Obervův široce vykládal o posvátnosti cti, o vážnosti žalobcovi, o úkolech obecního představeného, starostův zase vyzvedal mravní povinnost obecní správy a zřejmě napovídal, že v mravní bezúhonnost Obervovu nijak nevěří; dopustil-li se jaké urážky starosta, stalo se tak jedině v nejlepším úmyslu, omylem a takřka při vykonávání povinnosti. V každém případě však že nutno vyslechnouti ještě svědky, kteří by mohli záhadnou událost s testamentem vysvětlit -

Svědky? Ještě svědky? nechápavě zvedl Oberva hlavu.

Ale advokát už se skláněl nad papírem a četl jména: František Horut, nadučitel v Lipině, a Hedvika Furová, služebná.

„Tss -“ nedovedl se Oberva zdržeti zapísknutí. Obervův advokát hned protestoval, že prý zde vůbec neběží o žalobu ve věci testamentu, ale jen o jednoduchou urážku na cti, jejíž skutková podstata byla prý dostatečně osvětlena, ale soudce už unavený a patrně také lehce Obervu podezírající, odročil líčení, aby se předvolali noví svědci.

„Trváte-li na svědcích, dobrá,“ zabručel starostovi, „v tom případě berete na sebe leda risiko větších útrat -“

Oberva vyšel zmaten a nechápavě. Nevyhrál vlastně starosta? Není on žalovaný a nezvrtne-li se všechno ještě v obrat nadobro nečekaný? Jeho advokát šel za ním a překotně mluvil, že to všechno jest jenom formalita, že nové stání bude právě výhodné, aby se i poslední stín nedůvěry odstranil, aby neměl nejmenších obav, ale Obrva postřehl letmo uspokojivý záblesk v očích starostových a zamračil se rozmrzele.

Čtrnáct dní, až k novému stání, nevycházel z gruntu a doma chodil zamračeně s naběhlou žilou. Kdekdo se mu vyhýbal,

ale i tak se nevyhnul kravař prudkému úderu polenem, které hodil na něho Oberva pro jakousi malichernost. Zatínal pěsti a žlučí se zaléval, když se jen kmitla žlutovlasá Hedva (Svěd-kyně! povím ti svědectví! mružel si), ale neřekl jí ani slova. Vztekem se dusil, když si představoval, jak starosta honosně rozkládá v hospodě o přelíčení, jak zveličuje každé slovo soudcovy (Však se na tebe osopil nejednou jako na synka!) a jak už prorokuje úplnou porážku Obervovu.

Byl mrzut, ale vzpurný, když po druhé vcházel do soudní síně.

Bylo v ní ještě šedivěji a ztemněleji než předešle, dusný pach promáčených šatů lehl si na odřené lavice, na zvětšely obraz císařův i na nábytek, atmosféra zetlívajícího papíru stírala přesné obrysy.

Přelíčení bylo krátké. Nadučitel Horut v staromódním, odřeném černém kabátě, v němž se cítil zřejmě nevolný, neřekl nic senačního. Zajímavě a neurovnaně, nervosně poškubuje rukou, mluvil o posledních okamžicích nebožky, že už jí kalého slova nerozuměl, že už jen sípala a pořád opakovala: kostel, kostel -

„Bylo možno podepsat testament, pane svědku?“ ptal se starostův advokát.

„Nebylo, - snad ani ne tenkrát, kdyby byli svědci přišli zároveň se mnou - byla už v posledních mrákotách, ač jsem testament psal s největší rychlostí -“

„V mrákotách jste řekl -“ vpadl do toho advokát Obervův, „považoval jste správně tedy její stav už za nepřičetný?“

Nadučitel přišel do rozpaků a krčil rameny.

„Nejsem lékař... nemohu posoudit... neviděl jsem předtím nikdy paní Obervové... ale je pravda, že si už představy má-tla, slova opakovala, mluvila víc se sebou, než se mnou... ale

nevšímal jsem si toho, při posledních vůlich bývá nálada vždy trapná -“

„Situace je zřejmá,“ zase Obervův advokát jej přerušil, „ale přece jenom nechápu, pane svědku, proč jste tak horlivě oznámil ten případ panu starostovi, když přece sám vidíte, že zde neběží se strany pana Obervy ani o nejmenší po kus zlovůle nebo snad podvodu. Nebyla to horlivost hodně nemístná, zvláště když vy jste se nechoval nu - ganz korrekt - Nepřičetná a v mrákotách - a vy píšete testament - „

„Já že jsem oznámil ten případ panu starostovi?“ vypíal se nadučitel podrážděně. „Pane doktore, nevíte ani, jak mi křivdíte! Naopak, pan starosta už o pohřbu ke mně přišel a vypravoval o všem... a znal podrobnosti... a domlouval mi... ach, pane soudce, co se mne už ta mrzutá věc narozčilovala, spát nemohu a jsem jako v ohni -“

Oberva zadíval se překvapeně do rozrušené nadučitelovy tváře, jež vzplála rudou skvrnou a v níž svaly u koutků ústních prudce se zachvívaly. Zájem jeho v tom okamžiku se odpoutal od řízení, od starosty, od advokátů a do jeho mozku se zabodla myšlenka: kdo vyzradil, kdo vyšpehoval?

A když předvedena byla vyděšená Hedva, měl už jistotu. Její vytřeštěné oči žalovaly samy. Při třetím slově se dala do pláče a nepomohly výzvy soudcovy ani advokátovy, jektala zuby a nesrozumitelně prosila za odpuštění, že neví nic, že v jízbě nebyla -

Obervovy rysy se opět slily v urputný býčí výraz.

Starosta se naklonil k svému advokátovi a cosi mu pošepal; ten se optal v zápětí Hedvy jíživě:

„Ani to nevíte, že jste vezla panu nadučitelovi obilí?“

„Eh, obilí -“ odpovídal zamračeně Oberva sám, „to je jina věc. A co by, nežapíram... poslal sem panu nadučitelovi tro-

chu zrna... Dostava přece zaplacené za každé poručení. Co na tom, že psal nadarmo? Ale ja sem něchtěl, dyž psal nadarmo, aby psal i zadarmo -“

A zdůraznil bezděčnou slovní hříčku.

Rozsudek byl vyneseno zkrátka. Starosta byl odsouzen pro urážku na cti k pokutě. V zdůvodnění soudce cosi bručel do vousů, že podvod, z něhož obviňoval žalovaný, nebyl stvrzen důkazem pravdy, jenž se nepodařil.

Starosta stál chvíli nechápavě, zatím co Oberva vzpřímen vyšel na chodbu. Nachýlený učitel spěšně se kradl k východu.

I Oberva nyní byl trochu překvapen. Přijal odsouzení starostovo jako věc samozřejmou a spravedlivou - jako jakési zadostiučinění pro sebe, ale vynořila se mu myšlenka: Proč ho neodsoudili do kreminálu? Sliboval mu přece kreminál!

Zašel do zájezdni hospody, zapřáhl a vyjel za chladného, jednotvárného deště, jenž mrazil až do kostí. Jel klidně, už bez vítězné hrdosti, jako od věci malicherné. Cítil v sobě sílu a klidnou bezpečnost vzrůstu. V ulici kmitla se umáčená Hedva, jež nesměle zašilhala po vozu; čekala patrně, že ji hospodář sveze; ale ten se lhostejně díval na oprýskaný štít domu.

Přijel, odstrojil koně; poobědval. Madlena mu beze slov dávala jídlo. Neodvažovala se ani k němu pohlédnout. Jindy, za živobytí nebožčina, když ona byla jeho ženou a když s ní spával, občas v návalu drsné sdílnosti jí utrousil nějaký drobet svých plánů, ale nyní mlčel, záhadný, nepřístupný, tvrdý.

Přestalo pršet, ale nad zemí visely stále pochmurné a mokvavé mraky. Padaly na hlavu a tlačily člověka. Oberva vešel do sadu, brouzдал se mokrou travou a zadíval se k oknům gruntu. Kolikrát se díval odsud k okenicím, kolikrát se plížil potichu jako zloděj, jen aby zachytil okamžik, kdy jeho upír

naposledy se zatřese, kolikrát se zde naproklínal! Už toho není třeba, už se plížit nemusí! Vyzáblé ruce se vztáhly naposledy v předsmrtném blouznění, chtěly mu urvat jeho majetek - eh, co, ne majetek, chtěly ho chytit za srdce, chtěly ho zabít! Ale už je konec - jeho je grunt, jeho jsou chlěvy a kůlny, jeho je rozlehlá zahrada, jeho, jeho!

Až se mu zakřičet chtělo: moje, moje!

Vešel do kuchyně, tam ublácená Hedva vyškrabovala zbytky z hrnků. Zcuchané vlasy jí padaly do čela, mokré šaty přilply se k tělu.

Postavil se před ní a na stůl vysázel jí něco peněz. Poplašené děvče, jehož prostořekost ustoupila zcela úplnému zlomení, hodilo po něm pohled zabíjeného zvířete.

„Tu maš peníze za měsíc -“ pravil jí odměřeně, tak jak si uvylk rozkazovat, „a do pul hodiny posbiraš svoje luntý a jakživa se mi na oči něukažeš -“

„Proboha, hospodařu,“ zvedlo hubené děvče ruce a úzká tvář se děsem stáhla, „dyť mě přece něvyhaňajtě! Co se ja včil počnu na noc! Dyť ja domu nězajdu a doma mě vyženu! Ja vam budu dělať i zadarmo, poslechnu na slovo... Aspoň dva tři dni mě něchtě ešče u sebe -!“

Oberva už neřekl ani hlásky, vyšel na dvůr a spravoval vůz.

A když za chvílku vyšla Hedva s rancem, otrásána zajíkávým pláčem, pošvihoval právě Oberva bičem, jako by zkoušel jeho pevnost. Děvucha se k němu kradla, patrně aby mu podle starého zvyku políbila ruku na rozchodnou a poděkovala, ale Oberva jako bezděčně rozehnal se bičem a ostrý švih rudě usedl na kostnaté lýtko.

Hedva vyjekla tenkým výkřikem a rychlým během přehnala se dvorem.

5.

MADLENA KLESLA NEODVRATNĚ NA úroveň zcela obyčejné děvečky, jejímž úkolem je hospodářství, kuchyně a chlív. Od té doby, kdy hospodář opustil její lůžko a nevrátil se už do přístěnku, nezabušil, hartusivě se vstupu nedožadoval, byly navždycky rozbity její hrdé sny, že ona kdysi bude hospodyní na tomto gruntě, sny opojivé, jejichž uskutečnění viděla na dosah ruky.

Stalo se tak bez velikých výstupů, bez křiků, bez nadávek. Stačil odmítavý posunek Obervův, stačilo několik slov, že si nepřeje jejího těla a jejího odevzdaného laskání. Jakmile přestala být hospodářovou souložnicí, stala se něčím, co jest a nemusí být.

Působilo to na ni jako úder blesku za letního dusna. I ona byla spálena až do dřeně. Pokorně chodila dvorem, vstávala časněji než dříve, úzkostně dohlížela na všecko, aby hospodář neměl ani nejmenší příčiny k výtkám, dřela do úpadu. A když unavena a vysílena sklesla na lavici v kuchyni a zadívala se na vystouplý život, v němž vzklíčila nová bytost, zachvacovalo ji nesmírné hoře, stesk, jenž se nedal vypovědět, tíseň děsivé samoty. Plakala rozryvným a bezmocným pláčem, jenž nepřinášel úlevy. Potácela se v úzkostech, příliš drsně vyplašena z bezstarostného opojení. Ach, nejraději by sebou zmítala v zoufalých křečích, nejraději by bila pěstí do těhotného života, jenž není požehnaný, aby v něm přehlušila, aby v něm zničila životní hlas, jenž se probouzí! A ne,... přece ne... přece jen je to jeho dítě... a s psovskou oddaností plaše se kradla gruntem, nesedl-li na jeho tvrdé rysy už opět teplý svit smyslné žádostivosti, nenapřahuje-li se, aby ji s neomalenou dů-

věrností udeřil po širokých zádech, nechce-li jí. Utíkala by k němu, stočila by se do malého klubka, kulatá, horká, rozdychtěná...

V noci, když ani po těžké lopotě nemohla dobře spát, vstávala tiše jako zloděj a kradla se k jeho dveřím, bosa a neustrojena. Opatrně se krčila a naslouchala. Nevstává, nejde pro ni? Otevře dveře a zahlomozí: „No tak, Madleno, jake to dělaš hlupoty? Či něviš, kaj je tvoje místo? Ale dveře se neotvírají, drsný hlas se do chodby nerozlehne... a jen tvrdý chrapot zdravého spánku slyšeti do tmy...

Chodí za dne vedle ní, jako by s ní nikdy neměl nejmenších důvěrností, jako by ani ve snu netušil, proč chodí „taková“. Poručí, co je třeba, a ani nenadává. Je skoro lhostejný. A to bolí nejvíce.

Strašná žárlivost jí rozhloďovala srdce. Podezírala kdekoho. I toho „žlutého spratka“, jak přezdívala Hedvě, v pochybovačných představách uváděla v souvislost s hospodářem. Skoro až radost pocítila, když ji na hodinu vyhodil. Ale když místo ní přišla šestnáctiletá děvucha, jež už vystřídala několik služeb, pořád rozcuchaná, snědá jako cigánka, s ďábelskýma očima, které prý uřknou, zatřásla se obavami. Ta vybíjaná děvucha, o které nikdo nic pořádného nevěděl, jež mluvila dvojsmyslné řeči jako chlap a ščířila se na každého mužského, ukrádala jí ještě více spánek. Nadarmo si ji hospodář na grunt nepřived! Jisto na něho vytřeštila cigánské svoje okále a zatřepala střapatou hlavou - a hospodář se chytil! A Madlena špehovala hospodáře, nejde-li za noci na hůru, kde Mařena spala. Vrzly schody, to jak se kočka po nich přehnal, a Madlena už se vymrštila s postele, spalována velkým utrpením.

Ale Oberva nechodil za Mařenou. Měl jiné plány, jež vyplňovaly všechny jeho myšlenky. Na pletky s děvuchami, na Mad-

lenu si skoro ani nevzdych', bylo mu to všechno příliš směšné a drobné.

Zas chodil mezi lidi vzpřímen a vzdorný.

Vlny, jež zachvátily dědinu po jeho soudu se starostou, zvolna se usedaly. Starosta ovšem ještě zuřil a jeho přívrženci házeli proti Obervovi v hospodských rozhovorech silnými odsudky. Mluvili o nespravedlivosti soudů a podezírali jak soudce, tak advokáty, že byli od Obervy podplaceni.

„Krk dam na to,“ honosně se zvedal starosta, jako by chtěl svou mrzutost zamluvit, „že Oberva soudce podmazal! Takovy kujon aby sobě něpomoh z bryndy! Prvni raz se na něho sudca hub otviral a div že ho hned do arešta něstrčil, a po druhe už ani muk! To prasklo zase paru měchuv obila.“

Několikrát se dotkl starosta i choulostivé stránky procesu. „Uviditě,“ tajemně ujišťoval v hospodě své věrné, „že Obervovi ty peníze nepřiněsu požehnaňa! Jak by tež tam! Dyt' ociganil Panaboha! Na kostel peníze - to jako by se přip Panubohu. A vzpomenětě sobě na moje slova, mu ty peníze zhořknu!“ -

Ale všecko odhalení o hrozném zločinu působilo konečně mdle. Dva či tři staříci, klepající bezzubými dásněmi na zápraží výminků, otřásli se zmatenou představou něčeho neslýchaného, ale jinak létaly šípy starostovy do prázdna. Sedláci a větší výminkáři, pokyvující jen rozvážně hlavami a dýmající ze začazených fajfek při sklínce zvětralého piva nebo kalíšku kořalky, cítili na dně duše, že by nejednali jinak. Pud sebezáchovy, pud sobeckého ulpění na hroudě přímo v nich křičel, že by se stejně jako Oberva rvali o grunty, rvali o pole, že by udeřili každého, kdo by s jakýmkoli heslem je okrádal o majetky. Ale veřejně o tom nemluvili, skrývali opatrně myšlenky, ač jeden druhému viděl do útroh. Je-

nom mladý sedlák Valenta - ale to byl jak obyčejně už zase trochu v kuráži - zasmál se pochybovačně při takovém výkladě a udeřil rukou na stůl: „A co by! Oberva měl štěstí! Smrt udusila nebožičku spěš, ež ho mohla o grunt připravit. Možna, že Pambu sam už ju poslal, aby sobě pospišila! Ale ja, dyby se mi co takoveho stalo, ja bysem takove poručení, i dyby bylo platne, roztrhal, a zabil bysem každého, kdo by mě chtěl ožebračit!“

Tenkrát ostatní jen cosi nezřetelně mručeli, prudce bafali a velmi horlivě převraceli sklenice, ale v druhé hospodě, u žida Eisena, kde se scházivali většinou dělníci z hutí a šachet nebo hofeři, se o tom hovořilo docela otevřeně. Starý Vandrák, slevač, těžkopádný prorok, jak se mu ostatní smáli, socialista s neurčitě blouznivým a poctivým vznícením, tvrdil, že je to všecko bohopustá komedie a že by se starosta sám bránil až do krve. Do farských chřtánů strkat peníze - jaký je v tom smysl? Kdo potřebuje kostela, zajde si pěkně do Dubové, - chodili tam tatíci, chodili tam staříci a pořád je ten starý dřevěný kostelík dost prostranný! A jiný mínil, že ze starosty mluví leda vztek. Žere ho Oberva, bojí se ho, že mu vezme burmistrovství. Třetí, mladý a horkokrevný havíř, se hlučně smál, že chám jak chám a že si starosta s Obervou mohou docela dobře ruce podat.

Oberva se o tom všem dovídal, ale jen roztráštěně, jako by k němu pěna stříkala. Když dokonce slyšel, že starosta je starý „klerus“ a on že je rozumný člověk, že na všelijaké ty kněžské švindly nedrží, usmál se a neřekl ani slova. Ale v neděli šel zase do Dubové do kostela, ne ani tak z potřeby náboženské posily, ale že tak velel zvyk, stará selská tradice. Vždycky hospodář chodil do kostela, vždycky to považoval za úkon svého postavení v rodině. Upírat mu to bylo totéž, jako potu-

pit jej v hodnosti. Bylo to věcí samozřejmou a chodili tak i lepší robotníci, mistři a dozorcí, zapsaní v organisaci.

To vše Obervu nevzrušovalo. Nevmísil se do hovoru, sám sebe nehájil. Klidně přišel do hospody, i když tam zastihl starostu, usedl k bočnímu stolu, popil si, zahrál několikrát v karty a vrátil se domů, jako by ani nepozoroval, že se o něm mluví v dědině.

Zarazil se však, když jednou přišel do hospody a zastal sedláky kolem kulatého stolu prostřed světnice, jak příkrčení k sobě poslouchají tlumený hlas starostův, jenž cosi důležitého a tajemného vykládal. Jen šlehl okem a viděl rázem, že je to zpráva vzrušující, nová, nečekaná. Žlutá zář visuté petrolejové lampy házela na tváře světlé pruhy a prohlubovala stíny; ze zapálených, rozšířených očí četl Oberva hned, že jsou všichni napiati a rozčileni. Ale jak vstoupil, několik párů očí blýsklo směrem ke dveřím, hovor se rázem utal a dvojí rozpačitá ozvěna odpovídala na jeho pozdrav.

Oberva se pomračil a rozmrzel. Tajemství? A skrývají před ním? Není jeden z nich? Vždyť jsou u stolu sedláci z celé dědiny, je tam Krompáč a Mohyla, co nedrží se starostou, je tam Valenta, co se starostovi otevřeně vysmívá, zvláště když se napije, je tam „starý sysel“ Borůvka co přijde do hospody třikrát do roka - je to nová špekulace pro volby? Nové chytráctví, kterým se ho chce starosta zbavit?

Odešel zanedlouho, na oko klidný, v nitru vzteklý, uražený a rozčilený zvědavostí.

Ale ráno druhého dne, právě když se chystal na pole podívat se, jak kobzole sypou, přišel Valenta, veselý jako vždycky, usmívavý, šprýmovný. Mladý sedlák, urostlý, nasnědlý, s kloboukem naraženým na stranu, vtipkoval cosi ještě před prahem a smál se, že bez rob je v gruntě aspoň svaté ticho.

A jak seděl ve velké jizbě pod mocnými, zahnědlými stropovými trámy, mluvil o všem možném, přeskakuje s předmětu na předmět, ušklíbne se, sám sobě se dobromyslně vysmívá. Silné jeho zuby tryskly bílým pruhem, kdykoli si vzpomněl na vtip a co chvíli si vjel rukou do kučeravých vlasů, jež mu spadaly do čela.

„Tys měl přece doštudýrovat,“ usmál se Oberva, ale rty jeho se spíš jen stáhly.

„A to byl bysem už dněs farařem,“ rozřehonil se sedlák. „Věčna škoda, že mě hned za dva roky z Těšina vyhodili. Ani německy sem se tam nē naučil. No, moh sem se mět jak v ráju, tak na pěkně farce v bazni boži, to byl by přece lepší život, ež na zadluženym gruntě, Panebože, a štýry děti za pět let je božihó požehnaňa ež nadbytkem -“

A rozhovořili se o malicherných věcech, o domácnosti, o pacholku, o kravách, o úrodě, o počasí, o všem, co oddalovalo je od hlavního předmětu, který se mohl říci až při samém odchodu. Kázala tak stará zdvořilost, aby se nejdůležitější věc nechala až naposled.

Když už Valenta vstával k odchodu a dával klobouk na hlavu, řekl pomalu, skoro jakoby lhostejně, ač mu oči svítily:

„No... a co sem se chtěl tě zoptat'... prodal bysi ty kusy poli u vody?“

„Jake kusy...?“

„Jake jine... u říky, u Ostravice... dy viš, že se tam nic něrodi, pisku je tam věc ež urodne země... zaseješ co, voda to splakně, ja sam sem loni něskludil z celého kusa, ani čim by se kury nakrmily... Za tu dožeru to něstoji a do horucich pekel sem už tu zem u vody proklel -“

Oberva vtáhl vzduch a lehce zahvzdil.

Aha, chytráci, už vaše tajemství leze na světlo! Smlouvali jste se v hospodě a kašičku jste vařili hodně po ukryjenku!

„No - na co prodavať..? Dyť něhoří -“ řekl klidně, skoro až posměšně.

„Bože, že teč co takoveho možeš mluvi!“ rozhorlil se Valenta. „Zbavil by se člověk břemena a byly by peníze. A hodně peněz, hodně, Obervo! Či ty něpotřebuješ peněz?“

„Abysem řek pravdu -“ a Oberva každé slovo rozvážně ukrajoval, „ani něpotřebuju - žně sem měl dobre.“

„Tos jediný v dědině!“ už křičel Valenta, Každý jiny se poti v starost'ach! Ale i pro tebe by to byla pomoc: člověk može přistavjat' a opravjat', na horši časy by peníze zbyly!“

„A kdo kupuje?“ lhostejně utrousil Oberva.

„Že ti to něnapadně a že se možeš ptat'! Kdo jiny ež verky! Vitkovice, Ročild, Gutman - a ja něvim, jak se všeci ti hlavači menuju! Všecko oni skupuju, cele kusy země u vody až po Dubovu, všecko na jeden raz! Pry už němaju kaj strusku vyvažat a pastviny u vudy se jim dobře hoďa, haldy tam postavja a budu struku vysypovat'. Nic něztratimy! Ma byť na pastvinach pisek a voda, ať je tam popel a oškvary a struska! Šak verky maju dost' peněz, ať sypu!“

Oberva se jenom upřeně díval na horcího sedláka, jak se mu za řeči kučeravá hlava třásla.

„Viš, Obervo, jak su ty pasy velke? Stodvanast hektaruv! Přepočitaj sobě to na měrice! Člověče, rozvaž, stodvanast hektaru v země a z ni ani grecara užitku, často ešče škoda! Ež toVitkovice odkupja, budě to nejščasnější děň v životě, jak dybysmy všeci v pisku našli zlaty dul! Každý už Panaboha prosí, ať nic do cesty něpřidě! Mikula, Mohyla, Krompač, Boruvka, Zubanek! Deset je nas, co mamy zem u vody!“

„No - a to božske požehnani a ten zlaty dul vam samo do klina spadlo?“ stáhl Oberva rty.

„Včera přišel k burmistrovi inžinir z Vitkovic. Verky ho poslaly. Že by odkupily všechny pasy, ale všechny naraz, bez smluvaňa. Do štrnasti dni musimy se rozhodnut' a burmister ma zprostředkovať kup, jako by to prodaval jeden. Dyby ale jeden něpovolil a jeden něchtěl zem prodat', potem verky ostatni už něžadaju a na smluvě nětrvaju. Ale kdo by byl takovy blazen a na pisku by seděl? Obervo - rozvaž se enem - verky davaju za tu celu zem, za ty pasy mizerne, něpotřebne země štyrystapadesat tisíc rynskych! Štyrystapadesat tisíc! Hruza peněz, ež se člověku hlava mota! Za jednu štverečni sahu by připadalo přes rynsky! Za urodnu zem nědostaněš takovych peněz, za pohnojene, dobre pole! Deset je nas, a ty maš největši kus vprostředku! Obervo, skoro sto tisíc rynskych bys dostal! Dva nove grunty bysi za ten pisek kupil!“

Ostré zachvění proběhlo Obervovou páteří, víčka zamžikala, ale přesto s vypjatou bradou chladně se díval na zarudlého, vzrušeného Valentu.

„No -“ řekl za chvíli pošklebně „a burmistr hned svolal na večer poradu do hospody. Všeci přišli, i stary sysel se přibelhal.“

Valenta přišel do rozpaků.

„To viš, bylo třeba se poradit'. Dyt co takoveho se něpřitrefi ani za deset let... eh, co by... ani za cely ludsky život! Desat vyher a největšich, že se člověku ani ve snu na oči něpostavily!“

„A to stě byli radi, že?“ jízlivě skřípl Oberva.

„Ešče se ptaj!“ vybuchl Valenta. „Celu noc sem něspal! S počatku sem ani robě nic něpravil. Je pravda, přišel sem něskoro v noci, ale napily sem něbyl - a přece se mi hlava mota-

la. A roba se dala do vykladuv, jak už to byva, že poslední grejcar promarnim, že děti potřebuju na šaty, že ona dře - eh, kdo by to všecko vykladal! Pekelná muzika je to. No - a tuž sem ji pomaly začal vykladať, jak se štěstí nas potkalo. Padesat tisíc rýnských by na nas připadlo, padesat tisíc! Už smy něspali ani jeden ani druhý, roba se dala do takového divného nařikaňa a hned zase do smichu - myslel sem, že se jí smysly pomotaly.“

„To je všecko pěkné,“ udeřil chladným přízvukem Oberva jeho neklidné vznícení, „všeci stě se radili, všeci stě byli pozvani, na každého pamatoval starosta, devět vas měl na mysli - ale že ja tež mam kus země u vody, že ja mam právě největší a vprostředku, že tež sem sedlakem, na to stě naraz zapoměli! Ja něbyl sem hodný, aby se mi ta novina řekla hned večer, dyž sem přišel mezi vas, tak jak bysem byl jakymsi přivandrovalcem, cuzakem! Všeci stě se radili, oči vam vyližaly ež navrch hlavy od radosti, ale jak přišel Oberva, každý se dival pod stul, každý hučel sobě pod nos, všeci skryvali tajemství, jak by se dohromady zapřisahali!“

„Ale proboha, Obervo, šak viš,“ zneklidnil se Valenta, „stě se starostu přes kříž a jak je to jednaní! Bal se, že bysi s nim ani němluvil, že bys to rozbil a ešče na něho vyryval! Člověk se něobratí jak rukavica! Ja vim, je to divný člověk, ubliži, dožery a trapeňa naděla, ryje, ale je raz starosta a verky budu enem s nim vyjednavat’ -“

„No, dyž je starosta -“ posměšně řekl Oberva.

„Je, ale jak dluho?“ chlácholivě a překotně mluvil Valenta. „Za dva měsíce budu volby a něchtěl bysem hlavu vsadit, že budě starostu po druhé. Už leckdo sobě nařikal, jak je trnem v očach. A tak sem přišel k tobě ja, abys přistoupil k nam a nědělal těžkosti. Dycky smy byli dobří kamaradi, ešče muj tatik

na tebe hodně držel... Přece bys nam to něudělal... Obervo... dyť je to i tvoje štěstí -“

Oberva bez odpovědi přecházel jizbou.

„Ja peněz nepřetřebuju - prodavat němusim -“ řekl a jeho věta dýchla ledem.

„Ale Obervo, Jakube -“ Valentova tvář se zoufale a lítostivě zkřivila, „možne, že ty ni - ale nas devět čekamy na peníze jako na spasu! Ja... ja... dyť už je to hrozne! U Ajsna mam dva veksle, žalobu hrozi, židak ryšavy! Mohyla chce stodolu pokryvat a něma za co! Zubanek ma svat'bu strojit' - věna neni - Obervo, to všecko musíš uznat', ten kup by nas vytahnul z propasti!“

„A ešče si zapoměl vyložit', že starostova Katryna už ma tři roky před vydajem,“ bodal Oberva, „a že se pořad němože před oltař dostat', bo ženich potřebuje hodně tisíc, aby se zakryla její rapata huba!“

„Eh co,“ sklesle už a rozmrzele odpovídal Valenta, „co mi tam po starostovi! Je pravda, potřebuje peněz - ale ja tež a Mohyla tež a Zubanek tež a jeden vedle druhého! Postaviš sobě hlavu, na starostu maš zlost' a zabiješ nas všechny!“

Oberva se zastavil před Valentou a jeho o měly klidný, krutý lesk.

„Něvim, či prodam... Za štvrt hodiny se něda takova věc sproviď se světa... Rozvažim se a řeknu. Ale chuti němam -“

A to řekl, jako by vyhlašoval rozsudek.

Večer přišel jiný sedlák, druhého dne se přikolébal ubohý domkář Boruta, zvlášť peněz potřebný, a pak ještě dva jiní seděli v rozložitě jizbě Obervově. Všichni bědovali, všichni potřebovali peněz, všichni naříkali na daně, na opravy, na děti, na šatstvo, všichni vítali nabízenou koupi jako zázrak, který je oslepil v nejzoufalejší tísní. Oberva je vyslechl, klidně pohovo-

řil, na vzrušené řeči odpovídal úsečnými a vlažnými poznámkami, vyptával se na to i na ono, ale neřekl nic určitého, rameny pokrucoval, na příští dny odkazoval, až se rozmyslí.

Do hospody nešel, chtěl vydráždit devět lidí, kteří vztahovali ruku po penězích. A ty jsou u konečků prstů, ale každou chvíli mohou se propadnout do bezedných hloubek..

Chodil zamyšleně celé večery po světnici. Nerozsvěcoval, ve tmě prorážel prostor od stěny ke stěně, znovu, znovu. Krok a krok, levá, levá. Šedivá mlha padla na zahradu, visela se stromů, dívala se do jizby, ale on chodí, levá, levá, kolíbavě, beze slova.

Bože, ty peníze, ty peníze! Stotisíc rýnských - toť víc, než kdy v životě měl! Kdyby grunt prodal a koně a krávy, možná, že by tolik nedostal za všechno dohromady, jako za roztrhané pásy písčité země, kterou voda ohlodává a kde ubohý ječmen zátopa odnese. Sto tisíc! Ukázal by dědině, jak se hospodaří! Grunt by přestavěl a stáje, koně přikoupil a tři krávy - a ještě by peněz zbylo pro nový život, pro nové dobývání.

Hned by řekl: Prodávám, hned by kontrakt podpisoval, kdyby za večerního šera přišel do jizby starosta, pokořený, nakrčený a kdyby on požádal. On potřebuje peněz nejvíc, a Oberva věděl, že dcera doma hartusí a tatíkovi vyčítá.

Ale starosta do týdne nepřišel, zato znova se přihnul Valenta, už rozrušený a zmatený; vtipy mu vyprchaly, smích zhořkl a řeč se lámala prosebnými pomlčkami. Oberva však se pořád nerozhodl a jeho vyhýbavá odpověď až urážela. Ještě dva dni chtěl, že si rozmyslí.

Druhého dne dopoledne si zašel přímo do závodní kanceláře.

Byl už jednou před lety na „direkci“, když měl cosi vyjednávat, ale nyní spletl se v bludišti chodeb a kancelářů; úředníci

a sluhové přebíhali, ten s knihou, ten s taškou, ten s balíky, německé pozdravy a rychlé poznámky vystřelovaly z každého koutu.

Ta němčina ho mátlá, uměl jen trochu, jak ji na vojně pochopil, ale mluvil tvrdě a nerad. Zastavil sluhu, vyptal se na kancelář a dostal lámanou, neochotnou odpověď.

V kanceláři stoly a pulty a židle. Příhrady, za nimi cizí tváře, neúčastné a nevlídné. Tlumený německý rozhovor. Lhostejná otázka, koho hledá. Na český dotaz mrzutá vráska ve tváři. Pak se zvedá jakýsi mužíček a vede do jiné místnosti.

Vyhublý inženýr píše a kouří. Kancelář je plna šedavého dýmu.

Napolo zvedá hlavu.

„Wünschen's?“ praví mrzutě.

„Idu k vuli kusum země v Lipině u vody, co verky odkupuju,“ mluví Oberva pomalu a klidně.

„Eh, was,“ vymrští se inženýr, „to má všecko pan starosta v Lipině na starosti, ten to vyřizuje, my zde se nemůžeme takovými věcmi zabývat; obraťte se na něho -“

Mluví česky knižně s tvrdým školským přízvukem.

„Vim,“ rozvážně Oberva odpovídá, „ale tak ke kupu nědojdě a verky země nědostanu -“

Oberva cítí, že vyhazuje silné trumfy, kterých nemá nadbytek.

„Unsinn!“ vyhrkl inženýr a povstal. „To bych rád věděl, proč by závody nemohly dostat polností! Zním přece dobře celý ten pruh země až k Dubové, je to neplodná půda, úrody nese málo, od gruntů je vzdálena. Ostatně pan starosta nám ji sám nabízel a skoro až prosil, abychom ji odkoupili -“

„A to je právě to. Starosta něma důvěry v obci a už k vůli tomu, že un ma celú věc v rukach, najdu se někeři, co sve země něprodaju -“

„Po troškách a po kousíčkách nebudeme pastvin kupovati a s každým zvlášť se dohadovat nebudeme! Pro nás má význam jenom plocha v celku, všech deset parcel sloučených v jeden pruh, abychom ho mohli pro odvoz průmyslových odpadků využít. A když ne, jaká pomoc! Budeme se musít obrátit na jinou stranu, snad najdeme někde jinde ochotnější prodavače! Vždyť my vlastně děláme obci dobrodiní! Za písčitou nevýnosnou půdu, kde jsou pastviny a trocha ječmene, platíme královskou cenu! Řekněte sám, nenabízíme vysokou cenu?“

„Slušně peníze, je pravda, ale -“

„Ale, jaké pak ale! Vždyť je blázen každý, kdo v naši nabídku zamítá! Škůdcem sám sobě! Jakživo se taková příležitost nevrátí, a když se jednou náš plán nezdaří, nebudeme ho opakovat! Rád bych znal takového, takového, nu -“

„Hned ja sam,“ řekl Oberva, ale cítil, že mu potem vlhne čelo. „Mam největší pas země a v samým prostředku. Na sedymdesat tisíc štvěřčnich sahum je teho -“

„Nechcete tedy prodat své parcely?“

„Tak dluho, dokud budě měť kup v ruce starosta, něprodám.“

„Ale dovolte, že můžete tak své malichernosti a odpor přenášet do věcí tak důležitých! Eh, co je nám po vašich hádkách, s kým se škorpíte a s kým se nemůžete vystát! A co je nám po vašem starostovi! Sám přišel, sám vyjednával. Nepodaří se, dobrá... ! A jinak, kdyby měl vyjednávání někdo jiný, prodal byste?“

„Prodal.“

„Ale, um Gotteswillen, to je přece tvrdohlavost, aby ji člověk pohledal! Pro mne za mne, ať vyjednává Havel či Pavel, nám je to nadobro lhostejno, ale to je jisto, že se nesmí vyjednávat už dlouho natahovat. Přijďte třeba za dva nebo za tři dny vy či kdokoli jiný, přineste potvrzení, že všichni majitelé parcel jsou s naší nabídkou srozuměni - a věc se hladce vyřídí!“

Zarazil se, překvapen náhlým nápadem, zastavil se těsně před Obervou a jeho vyhublou tváří prošlehl ironický posměšek.

„Ale poslechněte, „ pravil řezavě „jste vy to chytrák! Podarený chytrák! Přede mnou nemusíte mít tajemství, víte, já vidím člověku až do duše... řekněte pravou příčinu... že závidíte starostovi těch pár desítek, které má dostat za zprostředkování?“

A zasmál se nepřírozeně, tence.

Oberva zbrunátněl a zneklidněl. Hrst popela ucítil najednou v hrdle.

„Pane inžinir,“ chraptěl přišlápnut, „ja sem nevěděl, že ma dostať starosta penize. A ja bysem něchtěl pro sebe nic věc, ež co mi patří za pole. Ani grejcara. Dajť to... no, baj na školu -“ -

„Meinetwegen,“ zjasněl inženýrův smích a jeho věta byla přívětivější, „nám je to lhostejno, platíme-li odměnu škole či starostovi. Domníváte-li se vy, že se vám úloha lépe podaří, prosím. Konkurence je podmínkou úspěchu. Ale do tří dnů nejdéle čekáme na odpověď. Později na pozemky nereflaktuje, to jest: na nabídce netrváme. Smlouva se do týdne musí vyřídít -“

Vypustil kotouč dýmu, zlehka se uklonil a už zase seděl za stolem, skláněje tvář k papírům. Ani se nepohnul, když Oberva vycházel ze dveří.

Valenta nevyčkal dvou dní a přihradl se už večer. Už neokolkoval, nesmál se, ale rozšířené oči se zabodly zajímavou otázkou. Slova při tom nepromluvil, ale zážeh zornic mluvil o strašném napětí, o děsivém tápání.

Oberva byl jistý a vyrovnaný.

„Rozmyslil sem se,“ řekl přimhuřuje oči, starostovi něprodam pole ani za nebeske kralovství -“

Všecka bolestná netrpělivost Valentova vybuchla vzteklým mávnutím ruky.

„Obervo, kuska citu němaš, za groš svědomja němaš,“ křičel bolestně a v přízvuku slov se chvěla slzná palčivost, „z něnavisti, ze zlosti zakopavaš všecky ostatni! Už dněš tě proklinamy... ty, ty jediny zdržuješ a maříš všecko... děcka naše přiveděš do zahuby... a za sebe něručim ani za jine, co se ti staně.. a to že je tvoja palica jak z kameňa -“

Byl všecek rudý a vrásky u úst se mu prudce stáhly.

„Nic se mi něstaně,“ naléval Oberva posměšný olej, „ale ty mi poděkuješ a Mohyla mi poděkuje a Zubanek, Mikula, každý! A možne, že i burmister sam -“

„Za to, že nam bereš penize? Za to, že nam chceš děti ožebřit? Za to, ty blazne, ty bzduraku, ty ztěklino?“ a utíral si zarudlé oči.

„Vynadavaj se -“ řekl úsměšně Oberva, „a potem řekni, že prodavaš ten pas pola u vody mi -“

Dva otazníky zasvítily ve Valentových očích. „Ty chceš kupovat' tu zem u vody, Obervo?“

„Kupuju a kupim. Ni pro sebe. Pro verky. Už sem s nimi všeko vyjednal a inžinir mi dal plnu moc, abysem ja od vas pole skupil. A ty penize, co měl dostat' starosta za zprostředkovani... he, he, ani kuřa zadarmo něhrabe... přidu na školu, ja něokradu žadneho a za penize handlovat' něbudu -“

Nechápavý pohled Valantův roztál prudkým vydechnutím. Udeřil Obervu na rameno a řekl pouze nesvým, unaveným hlasem:

„Člověče... ale ty se umíš mstít!“

„Mstít - němstít!“ pokrčil Oberva rameny. „Jaka msta? Starosta je dněs a za dva měsice - no, budě jiny -“

„Ty, ty chceš byť!“

„A može byť! Čemu ni! Grunt mam velky jak starosta a hodil bysem se k temu stejně dobře, jak un - ! Ale na to je kdy ešče dost' a dost', i o tym sobě promluvimy! Vyjednaval sem dněska za vas na direkci a němuselo by to být naposledy... ! Ale ty, Valento, pujděš k starostovi. A řekněš mu: do zejtrka večera musi mi po tobě vzkazať, že pole prodava. Rozumiš, mi pole prodava. Řekně, že se mnu nějedna, dobře, potem ukažu zase ja, že sem Oberva! Potem dybystě všeci přede mnu na kolena klekli a prosili, něprodám! A nadavajtě, proklinajtě, ztěkajtě se, jak chcetě, ja se něbojim!“

„Bože, to je hruza, mi se už hlava toči,“ bědoval Valenta, ale chytil klobouk a vyběhl do podzimní noci.

Valenta přišel druhého dne pozdě, až po deváté. Grunt byl zavřen, Oberva se odstrojoval. Přecházel už napolo svlečen jizbou a občas zasyčel. Všecek vír událostí točil se mu před hlavou, nabídka, omamná představa nesmírné spousty šustících bankovek, lkavé oči Valentovy, inženýr... Přepial strunu? Pochoval se sám? Neudělal přece největší hanebnost, že vyrval protivníkovi lup už takřka ze zubů? Eh co, hanebnost, ale peníze, peníze, stotisíc - chyt' je, chyt'!

Prudké údery na okenní rám.

Valenta upocen a zchvácen buď vysílením nebo opilstvím usedl těžce na židli.

„Proda -“ vyrazil ze sebe těžce.

„Zazrak budě, esli mě zejtra něodvezu mezi blazny -“ mluvil po chvíli sklesle. „Mysliš se, Obervo, že sem pil? No tež, tež, ale malo. Takove roboty sem ešče v životě něměl a už sem stromy rubal, se ztěklym bykem sem se bil a d'abel vi, co všeko! No, Panebože, dvě palice - nakonec musi jeden ztratit krk!“

Potom vstal a hlučně se zasmál: „Tych hromuv, co padlo dněska na tvoju hlavu, bys, Obervo, jisto něspočital! Vim tvuj život od děcka a pry si horši ež Šimak... viš, ten zbuju, co tam kajsi na Moravě ludi zbijal! Deset suduv by z teho bylo a tucet advokatuv by se nakrmilo, dyby se mi chtělo co vyzrazovat' a potom se potlukat' po sudach! Zaplatit' bys mi měl... jak se za děň nadenicke roboty plati! Cely večer sem mluvil... ale mluv do duba, mluv do hromske lebaně tvrde! Myslim, že by to zustalo při hromach, při zlořečeňu, při tym Šimakovi, dyby se nakoněc něbyla vložila do řeči roba jeho, jako starostova. Kriste Pane, to bylo řeči! A aby mě dotlukli, přilizla i Katryna, dvě roby řvu, vyčítaju, rukami lomja... šak Katryna i dostala po hubě rapate, jak si pravil.. A tak ščasně přemohli divokeho medvěďa. Ty ostatni si sobě už obešel, to vim... No, pujdu... už se ani mluvit' něchce... němaš kapku slivovice, aby sem se po cestě něpřevratil?“

Zadival se na Obervu kalnýma očima a řekl:

„Už sem ti včera povidal, Obervo... umiš se mstit', němilo-srdně mstit'!“

6.

TEN DEN, KDY BYLA U NOTAŘE vyhotovena kupní smlouva o písčítých pozemcích a kdy deset majitelů stvrzovalo svými těžkými podpisy, že je prodávají ředitelství železáren, byla celá Lipina jako v horečce. Nejen těch deset šťastlivců, jimž se sice zdánlivě ochuzovaly grunty, ale kterým zato spadlo do klína nečekané množství peněz, bože, závrtné množství peněz, nejen jejich rodiny a blízcí i vzdálení příbuzní, ale všichni bez rozdílu. Každý měl nějaký zájem na prodeji, ten byl znám s jedním z desíti, druhý měl pruh pronajat a zaséval tam ječmen nebo oves, jenž jen šťastnou náhodou octl se ve stodole a ne v kalných proudech rozhněvané řeky, třetí - a takových bylo nejvíc - sžírán byl krutou závistí, že není mezi požehnanými, že nepřijímá stovky a tisícovky.

Nevyřídil se ovšem prodej lehce. Úly v dědině se rozšuměly, neboť událost byla příliš neobyčejná, příliš dráždivá, příliš převratná. Závist pozvedla hlavu, dychtivá žízeň po penězích, jež žloutla vztekem, že nepadá zlatý déšť do všech dlaní prudce natažených. A bylo i několik myslivých hlav, které prohlédaly pod omamný nebo provokující lesk peněz, viděly také stíny prodeje, viděly nový krok dobytelských závodů na periferii. Dělníci v prudkých debatách se rozhořčovali, že sedláci sami lezou do panského a německého chomoutu, že s kusy neúrodné země dávají též kus své samostatnosti a soběstačnosti, že hranice obce se ve skutečnosti o třetinu zúží. Ale zůstalo při řečech na cestách z šichet nebo v hospodě u Eisena.

Kdo by dbal varovných hlasů, a tak hloupých a zbytečných hlasů, když přitéká zlatý pramínek, rajsky se lesknoucí a slibující trochu lepšího života? Kdo by se trdil nesmyslnými

nápady, že jsou pozemky odkazem dávných předků, děděné s děda na otce, pevná část gruntů? Najíš se písku a bažiny?

Ani jedno ho z těch deseti nenapadlo, když vycházeli od notáře, aby se na okamžik zastavili u takových námitek. Byli jako opilí, nejsilnějším vínem opilí. Oči svítily, srdce tepala a myšlenky byly roztrženy. V náprsních kapsách v tlustých obálkách je svazek bankovek, hodně je jich, natlačených, urovnaných, desetkrát už počítaných, takových milých, pestrých papírků... Bože, to kdysi jen stařenky vykládaly za zimních večerů o skrytých pokladech, které jsou zakopány hluboko ve skalách a otvírají se vyvolencům na čarodějně zaklínání... Tíží ty bankovky, kapsu zvedají, ale jaký je to sladký pocit, že mu není na světě nic podobného!

A večer v hospodě nebylo lze se ani hnout. Divoké hýření, při němž se peněz nepočítalo, při němž pili známí i neznámí. Oblaka tabákového dýmu valila se šedavými vlnami, z kuchyně se lil sytý, mastný pach připravovaných jídel... pivné výpary, zápach nejrozmanitějších kořalek... všecko splývalo v teplý, hustý opar, v němž bylo dobře hlučícím, zrudlým, neklidným lidem. Křik a tartas... úlomky nesrozumitelných debat... smích, cinkot talířů, vidliček, sklenic... šoupání těžkých bot... jediný stálý šum...

Někteří už přicházeli do hospody opilí. Tak Zubánek, jenž ztratil cestou dvě tisícovky. Měl peníze namačkány po kapsách, na cestě si zabouřil a domů se vrátil s rozházenými drahocennými papírky. Jednu tisícovku našli v košatině, ale druhá zmizela nadobro. Hubatá jeho žena zoufale rukama lomila a Zubánek, už beztoho podnapilý, dal se do vzteklého pití a do hospody přivrávorl s blekotavým vykřikováním.

U širokého stolu vedla se prudká a nyní už prazbytečná debata, měly-li se pozemky prodávat. Dělník vykládal, co se ho-

vořilo v dědině, jak se verky nyní stanou velikým poplatníkem, jak bude jim možno zasahovat do obecní správy, jak každé jejich přání bude už rozkazem.

„A vykladali -“ nesměle střásal se sebe odpovědnost, „no, Vandrak tak povídal, že beztak špekulovaly na to, aby mohly u nás stavjat' školu německu -“

„Co, školu německu?“ smál se krevnatý, zarudlý sedlák, „eště tu není? A v Dubove někupovali a tež je tam škola německa!“

„A kelko jich posila děti do školy! Haviři, hameráci, ale i dva sedlaci!“ vskočil do řeči jiný. „A od vas! Každý majster, každý forarbajter, každý, kdo se chce verkum zalizonit', aby měl u inžinira dobre oko, posila děcko do německe školy!“

„Eh co, mlč tam,“ okřikoval jej dělník, Není na škodu, dyž se člověk naučí německy! Podivaj se, Vitkovice sam Němec, inžinir, beamtři, všeci ti škrabaci, Němec a Němec! Jak umiš? Moravsky? A to hajdy na nejtěžši robotu! To možes byt' nadenik, aby na tebe přšelo a mraz ti kosti lamal! A ty? Dajč šprechen? Ja ja - a už ma lepší robotu a větší vydělek! Bez němčiny, mila dušičko, si prodany a zrazyeny!“

A zase noví lidé hrnuli se do teplé, mastné vlny, nový hluk, nové pozdravování, nové připíjení na pozdrav, nové porce masa a piva.

V rohu seděl starosta se známými, na druhé straně Oberva. Valenta přebíhal od stolu ke stolu, vtipkářský, rozcuchaný, spokojený. Starosta hlučel, ale nikdo si nevšímal ani nejmoudřejších vět, ani nejprudších narážek; roztavily se v oblacích kouře a výparů. A když povstával a hulákal do blahobytného šumu, soused jej strhl zpátky na sedadlo a dlaní mu zacpával ústa.

Cinkání na zdraví... ať žije, ať žije... a s té strany nový výtrysk veselí... ať žije, ať žije... a pivo, nové pivo... a co by, slivovice... hni se, zhnilochu, už ,si přimrz k šentyšu... ? a ,šak ti to dnes všecko zaplatíme, a celou tvoji hospodu můžem koupit... podivej se, co je v kapse peněz... to budeš mít žně dneska, zloději, co nám celý rok nalíváš vody do borovičky a slivovice, co nám dáváš zvětralé pivo plné much... ať víš jedenkrát o dobrých časech... no, na zdraví, a žije... a žije...

Kdysi po půlnoci se vracel Oberva domů: Byl opilý nadobro. Kdosi se smál, křik křik... i na harmoniku se hraje... a cesta klikatá, nerovná... a buch, buch na vrata gruntu... potom už jenom slastný pád do čehosi měkkého - -

Ráno se probouzel a rozštípanou hlavou, kterou půlily neviditelné a neumdlévající sekýrky , s palčivou žízní, jako by se sliznice loupala, se splenými vlasy, zablácen, v umazaných šatech, jak se svalil na postel; politý, zapáchající.

V chladné jizbě bylo plno nasládlého, ohavného dusna, až žaludek se zvedal.

Šel na dvůr pod pumpu, hltavě vypil několikrát z dlaní vodu a lil si na hlavu chladné proudy... znovu a znovu... jak roztřásala a vzpruzovala mrazivá voda!

Ale hlava bolela stále, skráně duněly těžkými údery a žížeň nepolevovala.

Rozvzteklil se, když viděl kravaře se povalovat, a rozčilen jeho odmlouváním udeřil jej prudce do zad, až výrostek zavrávorál.

Bez chuti pojedl v kuchyni snídani, kterou mu bázlivě předkládala Madlena, sousto rostlo a hořklo... a všecko bylo takové nevlídné, neupravené, špinavé... Blýskl očima po Mad-

leně, všim si jejího vystouplého života a znetvořené postavy a pomračil se beze slova.

Vyšel do polí a brodil se v mlze. Osvěžil se poněkud rychlou chůzí a mrazivým vzduchem.

Pak dlouho seděl v rozložitě velké jizbě a přepočítával peníze. Odhadoval včerejší útratu a pocítil nepříjemný pocit, když se dopočítal cifry nesmírně vysoké. Tolik peněz! A vyhozených oknem! Kde jaký drabant, kde jaký utřinos, každý se včera tlačil do hospody, každý pil plným hrdlem, každý se nadžgával na celý týden, a všeci: „Obervo, vy ste vyved sakramentsky kusek! Vy stě se postavil na nohy...!“ A plat', plat'!

Ach, co by dal za to, kdyby v tu chvíli měl někoho rozumného, znalého, co by nečíhal na krejcar, aby ho podskokem vy-cigánil, ale co by uměl poradit! Peníze, peníze... ale hlava se člověku točí z nich, jak jich užít, jak z nich nejlíp nové poklady vytěžit, jak na nich vystavět sílu a moc! Ach, co by dal za to, kdyby někdo rozuměl jeho myšlenkám, dával mu vtip a on sílu a peníze! Co by se dalo z peněz užít! Pravda, bude možno kus rybníku odvodnit, z bažin udělat úrodnou zem, možná, že se dostanou lehko koupit zanedbané močály! Třeba v domě ledaco přestavět, jizbu zařídit, aby nestrašila tak starosvětsky! A ostatek uložit... ale do které kasy, aby se panští zloději nezmocnili jeho majetku? Nevykládal včera kdosi v hospodě, že šporkasa... ale jaká, jaká... ? udělala bankrot?

Ještě tak se ztrácel v myšlenkách, když se dveřmi protáhla stará Sršáňka.

Nahrbená, ale točivá a hybná, „jako živé stříbro“, bez šumu se vkradla do jizby a těkává její očka zamhourala chytrácky. „Co dobrého?“ zahučel Oberva mrzutě.

„Ale tak... šla sem niti kupit'... a odskočila sem k Madleně, co děla... no, bo v takove případnosti už aby se roba šanova-
la a pořadně na sebe hleděla... potem v těžke hodince už
nějedna životem zaplatila, že před tým sebe nědbala a všec-
ko brala na lehku vahu... no ale, zaplat' Pambu, ešče je zdra-
va, šak ma dva měsice čas -“

Jak stará žena sladce a mazlivě repetila, mračil se Oberva
a neodpovídal.

„To se rozumi, ma hruzu, aby všecko dopadlo dobře... Chu-
dobna děvucha, jak spadně do takoveho stavu, je borak a za-
staňa něma, každy leda bradu ohrnuje a přaje něščesti... Je
to na zufani a něbylo by divu, dyby se ji smysly pomotaly. Ale
ja sem ji povídala: Eh, di, Madleno, jenom se všecko příliš
do hlavy něber, šak hospodař tebe něopust'a, oni znaju, jak
je to zle s chudobnym člověkem, a oni něbudu mět tvrdeho
srdca, aby se něustrnuli nad tebu a nad tym chrobačkem, co
se na svět čeka...“

Oberva povstal a ostře se díval do pichlavých oček stařeny.

„A to je dobře, že stě přišla, Sršaňko,“ řekl klidně. „Už sem
sobě i ja všimnul, že Madlena by němohla zastat' všecky ro-
boty... a tu na gruntě aby zustavala tak, tež se něhodi... přijdě
leckdo a z teho zbytečny užklebek a kašparovani po dědině.
I pro ňu by bylo lepší, dyby odešla domu -“

Stařena se polekala.

„Madlena ma odejst' z gruntu?“ zajektala zuby.

„Pravda, jaka pomoc! Stalo se, stalo! Hlavu sobě skrz teho
něutněmy! Něbojtě se, hladem ji umřet' nědam a tež se o ňu
postaram. Ale uznajtě sama, že na gruntě zustat' něsmi -“

„Dyť přece -“ pokusila se namítnout.

„Šťastně sobě to přes zimu přebudě -“ přet'al jí řeč, „a
na vesno budě z ni zase zdrava roba.“

„A mohla by se potom vrátit' zase na grunt?“ nesměle se otázala.

„Eh, kdo by mluvil, co se staně na vesno, dyť smy ešče zimy nepřechkali,“ pokrčil rameny.

„Ježiši,“ zahořekovala polekaně, „hospodařu, dyť už je to očite, vy už Madlenu nadobro odstrkujetě, nadobro se ji chcetě zbavit', aby tu přišla druha -“

„Přišla - nepřišla, to sobě zařidim sam a rady k temu nepotřebuju,“ řekl ostře.

„Ale Madlena, Madlena, ta ma přece už jakesi pravo,“ polo chlácholivě a polo vyčítavě mluvila Sršáňka, „dyť vite, co je s ňu, - budě to vaše děcko - „

„Dycky lepší, ež dyby to měla s čeledinem,“ zasmál se drsně, „čeledin by se ztratil a žive naděleni by ji zustalo na pamatku. A co je moje, ze mě, o to se postaram. A budě nakoněc rada; že ma jakesi věno -“

„Pro druhého?“ vydechla stařena.

„Ach tak!“ rozesmál se hlučně. „A to stě myslely, vy, Sršáňko, a Madlena, že už za to padně Madleně grunt do klina? Že se už ani dočkat němožu, ež budu mět' v domě hospodyň? A Madlenu? Sršáňko, vy stě přec prohnana roba, vy vitě, že takova věc je nadočista němožna. Že je to strašně hlupa věc - Madlena - no, dobra děvucha je, ale hospodyň... selka... u Obervy... neni to k smichu?“

Sršáňka sepjala ruce.

„Ale hospodařu, mějtě přece slitovani s chudobnu děvuchu! Němatě svědomja! A Panaboha se něbojitě?“

„Eh, co ma zase Pambu s takovými věcemi dělat!“ zahučel drsně. „Vitě, Sršáňko, ja němam rad dluhe řeči a babske křiky. Nařikani a vyklady se mi protivja. K žadnemu koncu by nepřivedly. Už tam doma chystajtě pro Madlenu přistřeši -“

Sršáňka se rozzuřila.

„Užít a nakoněc děvuchu vyhodit? A možne ešče jako Hedvu bičem mlatit? Ale Madlena neni lehka, aby -“

Nedomluvila, neboť se na ni Oberva podíval tak vzteklym, urputným pohledem, v němž svítily nadávky i rány, že bezděčně ucouvla ke dveřím.

„Ven!“ řekl temně. „Už sem řek’ -“

Vykradla se uděšeně a zanedlouho postřehl tutlané šeptání v kuchyni, přidušený rozhovor a do toho vyrážené ostré žalné výkřiky. Pak se tyto výkřiky slily v žalostící pláč, dravý, vzlykavý, jehož vlny byly až na dveře jeho pokoje.

„Eh,“ zahučel a odplivl si.

Madlenu celý den už neviděl. I oběd přinesla mu rozčuchaná cigánka Mařena. V jiných gruntech zachovával se ještě starý zvyk, že hospodář jedl společně s čeledíny a se služkami, ale Oberva už za živobytí nebožčina upustil od starých zvyklostí.

Mařena vyzývavě se pošklebovala a v bocích se pohupovala. Důvěrně se smála na sedláka a jedovaté její oči svítily jak dva ohníčky.

„Ty, Mařeno,“ usmál se hlomozně Oberva, „maš okale jak jiskry -“

„A to se bojítě, hospodařu, že zapalim?“ drze se smála.

„Pomalu tě nepřustim ani na huru, do sena. Chyti lehko a grunt je v něščěst’u -“

„Myslím, hospodařu, že matě asekuraci v pořadku -“

„A jazyk, děvucho, ti pořadně prostřihli,“ už beze smíchu řekl Oberva, jenž neměl rád, když mu někdo vyzývavě odpovídal.

„A jaka si střápata! To jisto se češeš jedenraz v tydnu, v nědělu, ež maš jist’ do kostela!“

Mařena jen pohodila hlavou.

„Hleď, jaka by byla z tebe švarna děvucha, dyby ses přiče-sala, přistrojila, trochu jine lunty na sebe vzala... a podivala se jinač, ni takovym ciganskym, grobianským pohledem -“

Chytil ji v pasu silnýma rukama a přitáhl k sobě. Ohebné tělo prohnulo se pod dlaní, vymrštilo se jako prut a vydíralo se z prudkého sevření. A jak se kroutila v dobytelských, dra-vých pažích sedlákových, spolehla drobnými a tuhými ňadry na jeho ruce. Oberva prudce vydechl a silně sevřel prs děvuchy brutálním stisknutím. Horká vlna mu šlehla páteří, oheň se přeléval ze svěžího, mrštného těla do jeho dlaní.

„Uch - jak to boli - budu cela modra,“ ostře vyjekla.

„Podivaj se na mě, pěkně, pěkně,“ supěl Oberva a přitaho-val děvče na sebe. „Ty ciganko... jake maš oči d'abelske... pujděš se mnu... šak ti nic něstaně, něubližim ti -“

„A ja něchcu,“ vypískla a zkroutila se pružnými kostmi tak obratně, že se lehce vydrala z rukou Obervových a sklouzla ke dveřím; jak po ní prudce sáhl, mávl jenom do prázdna.

„A ja něchcu,“ vypískla ještě jednou a hbitě jako kočka vy-šla na chodbu.

Oberva si utřel pot a skřípl zuby. Dotek dívčího těla, ještě nezcela vyvinutého, ale vláčného, teplého, jej prudce rozdráž-dil. Jablíčko nedozrálé zardělo se na haluzi, snad už chroba-livé, snad ještě kyselé, ale nebylo v té kyselosti, po níž se ústa stahují, právě to, co přitahuje? Eh, měl už v rukou děvuchy, ale všecko poddajné, uzrálé, krevnaté - a ta děvucha - bez-tak uřkne bazilišším pohledem.

Procházel se jizbou a pak se do myšlenek cosi slabounko tetelilo. Necítil studu, že on, jemuž táhne hodně přes pade-sátku, pokouší děvuchu šestnáctiletou, ale přece lehký chlad provál mu mozkiem.

Večer, když v gruntě všecko ztemnělo a ztichlo, šel potichu za Mařenou na hůru, kde spala.

Ticho... táhlé oddychování krav z chlévů a lehké údery koní...
Dřevěné schody pozvolna zapraskaly.

A zase dlouhé ticho.

Jen lehké vlny dvou hlasů, promíchaných, nesrozumitelných...
ten jeden temný, ten druhý ostrý...

Pak najednou výkřik nahoře, mocný, dívčí, v zápětí zardoušený jakoby rukou, jež těžce dolehla na ústa.

A hned na to jiný křik, ale zezdola, bolestný, žalující, nečlánkovaný zvuk.

Zaklení nad schody, urputné a vzteklé. Rychlé kroky, už hlučné. Oberva sešel dolů.

Ale na chodbě bylo už zase nehybné ticho, do něhož padal teplý dech dobytka. - Nikoho ani v koutech, mdle postříkaných měsíčními odlesky.

Oberva ještě jednou hlasitě a tvrdě zaklel. -

Druhého dne ještě před úsvitem zmizela Madlena. Nikdo v gruntě nevěděl, kdy odešla. Šaty její byly posbírány, lůžko v přístěnku ustláno. S nikým večer o odchodu nemluvila, nikomu ruky nepodala. Nikdo jí neviděl chystat si věci.

7.

OBERVOVA NÁLADA DALA BY SE vyjádřit snadno: nejvíc by se mu ulevilo, kdyby mohl někoho bít, dlouho a nemilosrdně bít, až by mu ruka umdlela. Proč, za jaké viny bít, by se neptal, jen aby se vyvztekal.

Kdykoliv se podíval na prst, v němž hluboko byla vkousnuta začervenalá rána, zuřivost jeho byla bodnuta ostrým bodcem. To v noci ta cigánka střapatá, jedovatá! A nic, nic... Už ji sevrhel, už splývala jako hračka v chlapském je ho objetí, když ta dole, robsko poblázněné... A Mařena kouše, škrábe, brání se a tělo má jak hadí!

Čekal, že se mu bude Mařena vyhýbat, že oči bude klopit a koktat v rozpacích. Ale nasnědlá děvucha, rozcuchaná jako vždy, postavila se před něho zase vyzývavá, s drzým úsměškem, zase pokrúcovala boky. A ještě více se pomračil, když ji odpoledne zastal s pacholkem ze sousedního gruntu, jak přes plot k němu nachýlena se rozpustile směje, zuby ukazuje, rameny hází, jak na jeho věty odpovídá hbitými a přeletavými úšklebky, jež se polo vysmívaly a polo lákaly. Zahučel nevlídnou nadávku a hrubě zavolal, aby šla k robotě, že je na vystávání večer dost pokdy - -

K večeru ji zavolal a na svou rozmrzelost nasadil široký, důvěrný úsměv.

„Divaj se, jak si mě kusla, kočko,“ ukazoval jí, ránu na prstě.

Mařena jen rameny pokrčila.

„A ja dněš na huře něspim,“ řekla fňukavě, jako když se malé dítě mazlí.

„Čemu? Bojiš se strašidel, že tě bubak uchyti?“

„A bojim!“ řekla vzdorně. „Každu noc se biť něbudu!“

„To je jasné, že se něbuděš,“ hluĉně se zasmál. „Jedenraz děvuĉa hryze a podruhe se pŕitahně,“ vtĭpkoval.

„Jedenraz se děvuĉa shodi do blata a po druhe se něvytahně,“ odsekla pohotově.

„Do blata tě něshodim,“ smál se, ale smíchem uŕ zase pro-sakoval vztek.

„Z blata se pomoŕe a z haňby němoŕe,“ odpověděla poŕe-kadlem.

„Ale s pacholkem by ses dvarazy něvykrucovala a baj sama ho eŕĉe pazvala,“ pĭchl. „A o haňbě bysi němluvila, něŕkrala -“

„A kdo vi?“ potrhla rameny a poďivala se pohledem uliĉnic-kým, v němŕ byla zkuŕšenost schůzek a kradměho milování za veĉerní tmy, pohledem drzým, jenŕ dráždil i sliboval.

Děvuĉa nadoĉisto zkaŕená - pŕelětlo Obervovi hlavou, ale zahuĉel jen nevlídně:

„A tak tahni ke všem ĉertum -“

Děvuĉa pohodila hlavou, uŕklíbla se, ĉupŕinami potŕásla. Oĉi její mluvíly, ŕe neodejde a ŕe bude spát na huŕe.

Ale Oberva ŕel veĉer do hospody a pŕišel pozdě. Volby byly vypsány, sedláci a chalupníci se scházeli v jedné, dělníci v dru-hé hospodě, pŕi kořalce a ŕpatném pivu se probíraly volby, dělaly se kandidátky, odmítali se jedni a pŕibírali druzí a nakonec, vědělo se, bude starostou zase sedlák a prvním radním větŕí chalupník.

Oberva se nijak netajil, ŕe chce být starostou. Povaŕoval to za samozŕejmé, ŕe musí být starostou. Od té doby, co prodal verkům kus pole, stal se v dědině nejbohatŕím. Byl si toho vědom, neskrýval se s tím a farizejsky se nepŕikraŕoval skromností. Ostatním sedlákům nevŕíravě, ale pevně pŕipomínal, ŕe jenom jeho zásluhou se prodej polností u vody usku-

tečnil. Kdyby on nechtěl! Volba starostou je tedy odplata, kterou jsou přímo povinováni.

Cítil z toho dokonce jakousi rozkoš, že dosavadní starosta zuří jako smyslů zbavený, že kolísavě a zoufale hmatá sem i tam, jenom aby si uchoval dosavadní hodnost, štván ženou a dcerou stále ještě neprovdanou, sledován pohledy dědiny, skličován vědomím neodvratného pádu. Od smrti Obervové, od nešťastného poručení, od soudu, padá po šikmém úbočí a nelze se zastavit. Pokuta u soudu, zmar jeho plánů s koupí pozemků - stále níž a níž - a volba ho dobije...

Zachycoval se každého stébla. Ale zbraně došly. Obvinění, že Oberva okradl samého Pánaboha, už příliš zevšednělo, než aby někoho vzrušovalo. Opakované výpočty milostných jeho příhod a nejnovější historka s Madlenou sice bavily, ale mravně nerozhořcovaly; takové scény byly příliš časté a nebylo skoro gruntu, kde by se silné, zdravé děvuchy důvěrně neseznámily s hospodářem nebo selským synkem, dokud hospodyně nebo matky nepřišly na mimomanželské milování a těžkými ranami kopistí nebo i klackem nevracely úcty k mravním příkazům.

A Oberva starostu ještě vydražďoval. Když po prodeji pozemků dostalo se škole skutečně peněz, octla se o tom zpráva v novinách; v hospodě, kam noviny docházely, všiml si toho někdo a ukazoval zprávičku hostům i Obervovi, jenž zřejmě polichocen předčítal řádky o „šlechetném daru, jehož se podnětem pana Jakuba Obervy dostalo škole,“ s klidnou rozvážností, jako by předčítal evangelium. A když večer přišel i starosta a usedl k druhému stolu, četl Oberva znovu novinářskou lokálku pomalu a hlasitě, vrhaje tak se škodolibou schválností na protější stranu látky zápalné.

Oblíbil si takový způsob boje. Mluvil v hádankách, jejichž rozřešení bylo očité, mluvil v průhledných narážkách, jejichž smyslu každý porozuměl, hovořil jakoby v nejpřátelštější zábavě se svými věrnými, ale šípy lítaly bez ukvapení, dobře namířené, pevně zasahující. Rány odrážel s urážlivou povýšeností. Ohřívala se ještě, zakrytá ovšem několika opatrnými obaly „kdysi“ a „kdosi“, historka o testamentě a Oberva se rozhovořil, jak někteří šikovní počtáři rádi by vydělali i na soudech i na školních dětech. Historky o záletech odbýval Oberva příhodou mladé vdovy, od níž utíkal vážený a postarší občan za noci a v nejnужnějším prádle, hnán zostra rozličnou manželkou. Všecko to nebyl zápas tváří v tvář a s odkrytým hledím, nebyly to smrtelné rány, zasahované vášnivým rozmachem, ale pouze jehly, vbodávané do kůže. Oberva měl radost, že se jehly zabadávají a dokonce jednou se otázal, chytrácky přimhuřuje oči, může-li být starostou člověk, jenž byl soudem trestán - -

Ale dříve, než došlo k rozhodnému utkání, vyřídil si i s Madlenou staré dluhy. To přišla znovu Sršáňka, nahrbená, úlisná i hrozivá, a s přehnanou dojatostí vypravovala o utrpení dcery, po několika slovech zalykajíc se hned pláčem:

„Kameň by se musel ustrnut' nad borakem ubohym! Něviděla sem ešče takove chudery! Chodi jak bez ducha, něji, něspi, rukami zalamuje, vlasy sobě trha a pořad nařika. A pořad enem: Čemu stě mě, naminko, na svět přivedli, čemu stě mi kameň na krk něpřivazali a do Ostravice něvhodili! Srdce by mi to utrhló! Ona vam hrubě věřila, hospodařu, hrubě se na vas spolihala, že ju neopustitě a že se nad ňu smilujetě... Hospodařu, třeba je chudobna... ale do každe roboty zpusobna... to přece nělza se svědomim srovnat', aby měla život tak nadobro zepsuty -“

„Eh, to je všecko zbytečná řeč,“ zahučel Oberva. „Něrad dvarazy kažu. A něbudětě se mět ani vy zle, Sršaňko, že ju opatřitě. No, dam vam zřña, muky, krupek i trochu kobzoli... a tu ma penize... za posledni mēsic sobě něvzala službu... a tu ji davam, jak dyby pořad v gruntě služila, do noveho roku... šak beztak to budě k novemu roku i s ňu v pořadku... a tu ma pro babku, ať na mě něnařika -“

Vytahoval z tlusté, neforemné peněženky bankovky a kladl je na stůl. Sršánka dychtivě je sbírala žilnatýma, žlutýma rukama, mačkala v dlani, ale stále povzlykovala.

„Tuž...“ drsně se zasmál Oberva, „a chcu synka... že ji vzkazuju, ať je to synek... Děvuchy něchcu -“

Sršánka se roznařikala:

„Ach, matičko nebeska, jake by to bylo jinači, dyby to bylo vlasni... Ale odrobinka uboha, pomětať se budě kdysi u cizich, k vlasnimu tatikovi se něbudě smě hlasit', každy na něho udeři: baňkarte škaredy. - O, mily hospodařu, moc sobě beretě na dušu, že stě děvuše tak ublížili!“

„Aha,“ řekl pouze pánovitě Oberva a vytáhl ještě desítku na stůl.

Pak se obrátil k oknu a neřekl ani slova, když Sršánka vycházela s překotnou směsí nářků i díků.

Díval se na dvůr, kde a olověné oblohy poletovaly prvé sněhové chuchvalce, těžké a rozmoklé. Dvorem přešla nová služka, jež na místě Madleny sloužila, postarší, udřená těžkou lopotou, plochých prsou. Pomalu šla s nachýlenou hlavou, žluté, hrubé vlasy jako žíně spadaly jí na čelo. Byla dřičská, neodmlouvavá, tichá, psovsky oddaná.

Bez zájmu ji Oberva sledoval, jak přenášela do chléva těžké putýnky. Pak se kmitla Mařena jen v lehké kacabajce, ještě k tomu nedbale dopjaté, bosé nohy v dřevácích, až hube-

ná lýtka mrazem růžově prokvetla. Proběhla se bezstarostně dvorem, hlavou potřásajíc.

Oberva stáhl obočí, když sněhem přetančila jako modravá skvrna, a pak rozradován luskl prsty, jako by mu napadlo něco hodně šprýmovného.

Měl cestu do Ostravy a když se vrátil k večeru, blahobytně najeden a pokuřuje cigárko, zavolal do velkého pokoje Mařenu.

Silné jeho rty roztáhly se poklidným úsměvem.

„Děvucho, tak u nas chodiť něsmiš takova rozmlacena, uši-pana a střapata... ja chcu, abysi pěkně chodila, zpusobna, vymalovana, abysi držela na sebe, pěkně šaty měla, hedbavnu šatku na hlavu... a ni takova ciganka rozchlupacena -“

Mařena stála jak obyčejně, trochu nakřivena a v bocích prohnutá, oči přimhuřovala a tenké rty úsměšně stahovala.

„A za co sobě pořidim šaty?“ potrhla hlavou. „Co vyslužim, abysem mamě strčila. Či mi grejcar zbudě?“

„Podivaj se -“ a Oberva roztáhl balík. Modrá látka na šaty, pěkná, leskle hrající světlými odstíny - a na ní nový šátek na hlavu --

Děvuše oči zasvítily.

Podivaj se!“ a sedlák se přitlačil těsně k děvčeti, „to by bylo pro tebe... zadarmo... i na šaty i ta světlá tibetka... dybysi někusala a někřičela - „

Protáhlá, uličnická tvář děvčete chytrácky oživila.

„A k vanocum... šak to budě za paru tydni... kupim ti nove butky, šňurovací, ni takove gřampy škarade, co včil v nedělu nosiš... to z tebe budě slečinka, to se buděš natřasať -“

Položil jí medvědí své tlapy na krk a děvucha se lehce vykroutila, ale hned se přitiskla s kočičí důvěrností na okamžik k němu; odskočila, očima mžikala, usmívala se.

„Hospodařu,“ tence zazpívala, „a nědělatě sobě doopravdy kašpary ze mě? Jisto mi to datě... či mě tak chcetě enem potrapit?“

„Šak bysi zaslužila hodně potrapit'. Ale nědělam kašpary... dam ti to -“ široce ujistil.

Děvucha blýskla očima... prudký skok ke stolu... chytila do náručí látku a protáhla se dveřmi.

A Oberva se hlučně zasmál. Není to veselý šprým?

Ale když se za týden zase díval oknem a Mařena proběhla dvorem, už se neusmíval. Byl mrzut, znechucen.

Mařena se mu zprotivila nadobro. Nechutná hořkost zalévala mu hrdlo.

Eh, za pár desítek možno dostat robu! Hned Madlena - naříká, v noci prý nespí, rukama zalamuje, ale jisto je ráda na konec, že dostala peníze. A Mařena! Kousala, rvala se.. ale: „Mařeno - na nove šaty sem ti přivez - a na vanoce pěkne butky dostaneš... a hned už nemluví o hanbě, hned jazykem neseká... Už na schodech čeká, na člověka se jako klíště pověsí, do stodoly se jako kočka přikrade, do sklepa... A pořád stejná písnička: „Hospodařu, čemu stě večer nepřišli? Bylo vam zima na huře? A ja vas zahřejn... že mam hodně těpla, ani by se nězdalo...!“ A mámi bez konce, pořád by brala peníze, pořád by mámě posílala. Šestnáct roků a taková - a vlastně už v její mámě nebylo nic dobrého, v každé příkopce s chlopem pelešila - -

Fuj, odplivnout se chce Obervovi z toho života. Je mu oškli vo. Lísání, nenasytnost, zištnost se mu zprotivily. S počátku ho dráždila, právě že v ní bylo něco nedozrálého a už zkaženého, něco neřestného a zvláštního, ale dnes by nejraději bičem ji vypráskal jako kdysi Hedvu. A vlastně zažil kdy co lepšího? Ženské objetí, v němž by i srdce hořelo? Zažil co tako-

vého...? Hned od té doby, kdy pohůnka sváděla přezrálá dcera na gruntě... potom utrpení s ženou... a za dlouhého utrpení lapání a svádění dívek nebo dědinských rob, které nádeničily na gruntě... všecko takové špinavé, kradmé, zlodějské, nechutné, za co se platilo uzlíkem mouky nebo košem kobzolí...

Oberva to všecko cítil jako odpornou tíseň. Rozmrzelost nabyla čistě hmotné příchuti. A plně si to uvědomil teprve tenkrát, dva dni před volbami, když mu do gruntu přišel dohazovač - „krajan“.

Oberva nevěděl sám, jak se vlastně jmenuje a nevěděli to dobře nikde po dědinách. Ale znali ho po celém Poodří od Ostravy k Beskydům, mezi Odrou i Ostravicí, ba zarejdl občas i na Opavsko a Těšínsko, čenichal-li dobré pořízení. Pocházel odněkud z Čech nebo ze západní Moravy, mluvil českým nářečím s komickými délkami a zpěvavým přízvukem, proplétal řeč knižními obraty. Smáli se mu po dědinách, smáli se jeho drobné, příkrčené postavičce, že je takový s krček čapatý, smáli se jeho blýskavému, staromodnímu šosáčku, smáli se jeho české výslovnosti, jeho mudrlantským nápadům, jeho pravidelnému oslovování „krajane“, ale používali jeho zprostředkování. Byl kdysi krejčíkem a na papíře ještě jím zůstával; ale ve skutečnosti po celé týdny jehly neviděl. Kde bylo však možno dohodit ženicha či nevěstu, kde byl grunt nebo polnosti na prodej, ba občas i šlo-li o obchůdky méně výnosné, tam se přišoural „krajan“ s neomylným čichem, přivezl s sebou pach slivovice i šňupavého tabáku a překotnou záplavu rozumování.

Oberva se zasmál, když se vkradl do dveří nadmíru pokorně a ještě na prahu uctivě pozdravoval.

„Hoho... krajan... rok sem vas neviděl... a to vas snih přihnál... „

„A ba, sníh, krajane milej; sníh, sníh,“ brebentil mužík a usedl na okraj lavice u pece, „tuze mizerně se chodí v tomhle nečase, tři hodiny se brouzdám a ještě jsem měl tuze veliký štěstí; že mne svez' jeden nadmíru dobrosrdečnej krajan. Jináč byl bych musil svý ubohý kosti někam do sněhu uložit. Ach, panečku, těžko se vydělává boží živobytíčko a zdraví už taky neslouží, inu roky ubíhají, víme, víme -“

„No, abystě se zahřal,“ smál se Oberva a vytáhl ze skříně baňatou láhev slivovice.

„A to jo, to jo... to mi přijde tuze dobře na chuť, pěkně si člověk vnitřnosti spraví, teplo se tělem příjemně rozlije a potom i myšlenky se líp urovnají, než když se zuby klepou... A to jsem věděl, krajane, že vy nejste bez božího trunečku a že vy nedáte jak v hospodě slivovici, která smrdí terpentýnem -“

„Ale vy i tu vypijetě!“

„Inu jo, krajane, co se dá dělat, na cestách se dá málo vybírat, člověk musí být tuze vděčnej i za ten jed, co mu šelma šenkýř předloží. A obchod už toho vyžaduje, že musím pořád vandrovat, dnes jsem u Opavy, zítra v horách, pozítří za Frýdkem -“

„A všudě něsetě něščesti,“ Oberva posměšně vypial hlavu. „Zle roby chlopum na krk nastrčitě, rozmlacene grunty za drahe penize dohoditě, jakesi mašiny divne a jinači, co se za měsíc rozpadnu, vnutitě - no, stě vy to dobroděj!“

„I to ne, krajane,“ komicky potřepával mužiček rukama, „já všecko tuze svědomitě a důkladně, podle nejlepšího svědomí lidem poradím. A kolik mi jich už děkovalo! Je boží požehnaní, štěstí manželský, majeteček se zmnoží - a kdo má na tom největší zásluhu? Já! Vidím, tendle páreček by šel tuze pěkně dohromady, na cestách si všecko pořádně obkouknu a krajane, takové zkušenosti nejsou k zaplacení!“

„A pro mě už stě tež co přichystal?“

„I jo, to se rozumí že tak ,“ ošíval se dohazovač trochu v rozpacích. „Ale ono to bude s vámi zlý, nynčko si budeme tuze foukat, už nejsme ledaco, ale pan Oberva... Pan Oberva a krásnej grunt, noc peněz k tomu, nejkrásnější roky... to věřím, pak už sobě nelze vybrat jen tak ledaco, ale aby se hodi- lo k stavu, k majetku, k hodnoti. Inu, vždyť jsem už také do- slechl, krajane, že i to starostenství máte jako jistý, všici jsou tuze vaší straně a že jste chlapík, že vás budou volit, že umíte všecko vzít pořádně do hrsti, že se nikomu nedáte -“

„To stě se zas rozbrblal, jakořka handliř, dyž noveho koňa vychvaluje,“ uškleboval se Oberva. „Za chvalu vam nězapla- tim, ledaže bystě se na slivovici chtěl pomstít... A tak mi zčer- stva řeknitě, jaka past' se na mě chysta -“

„Jaká past, bůh uchovej, ale něco tuze hezkýho pro vás... Inu, jak bych vám to pořádně vyložil... Mlynářka v Rychatině, čistej, výnosnej mlejn, a nejstarší syn že by mlejn převzal, a mlynářka má dost peněz po nebožtíku mužovi... tak jsem si hned povídal: hola, to by bylo něco pro pana Obervu! Peníze k sobě, vážnost, usedlost, úcta k sobě -“

„A krajana ze dveří,“ drsně mu vskočil Oberva do rozprou- děné řeči. „No, řeknitě mi, je ten syn, mlynář, ešče mladý, že?“

„I jo, to je,“ odpovídal horlivě, ale zchlazeně dohazovač. „Tři- cet mu ještě není a je tuze hodnej, mírnej mužskej -“

„Podle teho potahně te mlynarce k padesatce,“ pohrdavě se zasmál sedlák. „Krajane... a to vas ešče lude vychvaluju, že stě su chytry? Řeknitě sam... ja na grunt, bez dluhu, bez děti přizvat' staru robu jakusi, aby se u peca ohřivala? Co bystě zasluhoval za takovu radu? Peníze... a na co mi třeba věc...“

mam dost! A už ani slova o takových namluvach, bo stě ven na sněhu -“

Dohazovač se příkrčil, úzkostný a směšný, a v rozpacích se napil slivovice.

„A ja vam povim,“ vztyčil se Oberva dravě a sveřepě, „co ja se myslim! Ja sobě na grunt přivedu děvuchu, mladu, silnu, zdravu a ja založim rod! Byl sem čeledinem, sem sedlakem a moje děti, ty porostu z moji roboty a peněz, poněsu meno Oberva a ukažu, že je to dobre meno! A budě to děvucha, co vi ešče co jineho, ež hnuj hazat' a kravy dojit', a ta mi da děti, silne, zdrave, lepši, ež sem ja! Znatě v Dubove stareho Tomaška? Sedymdesat rokov mu je, tři ženy měl a posledního syna v šesdesatce! A ma osym synuv, jeden je burmistrem, druhy doctorem, třeti panačkem, dva maju grundy! A ja mam do sedymdesatky ešče hrubě daleko!“

Pak už se nedíval na dohazovače, ale mluvil pro sebe v hrdé a slavné zpovědi:

„Ja teprem začnu život! A každy uvidi, jaky to budě život! Ja sem tatika něpoznal, ale moje děti se nikdy něbudu muset' stydět' za tatika, za mě, udělám z nich pany, ale ni všelijake pisařiky z města, udělám z nich selske pany! Ja jim dam silu, ja jim dam penize a matka jim musi dať rozum! Takove něvěsty mi třeba; ale ni takove, jak bysem ruku chytil! A či ja, Jakub Oberva, mam pořad piť enem vodu z kaluže... a neni pro mě studně a neni pro mě čiste vody?“

Vydechl, nezvyklý dlouhým řečem; a hned jako by se upamatoval, komu prozrazuje sen, jenž teprve nyní se rozhořel nejkrasnějším květem, řekl úsečně:

„Eh, co by! S takovymi namluvami a starymi mlynarkami mu už na oči něchod'tě! A dost' mam času na to! Včil volby a ty

su přednější! Před novým rokem je o takových věcch zbytečná řeč!“

„Krajan“, překvapený a uděšený, díval se rozevřenýma, nechápavýma očima.

Oberva se rozmrzel sám na sebe, že s dohazovačem vůbec mluvil tak důvěrně. Před lidmi nasazoval si masku lhostejnosti a klidné jistoty, nerad dával nahlížeti do svého života - a náhle světoběžníkovi, co má řemeslem roznášet řeči z kouta světa do kouta, vykládá ze široka jako školáček! Ještě když šel večer do hospody; styděl se před sebou, že tak náhle vytryskla z jeho představ horká vidina, kterou neuvědoměle cítil, ale již slova neuměl dát...

Ale když už vyvřel z jeho nitra živý proud, jenž se dlouho vytvářel a dlouho šuměl v nejspodnějších hlubinách, pod těžkými balvany, pod černými kořeny, pocítil i blahý pocit osvobození. Nyní stojí na svých nohou, nyní mu s očí spadly šupiny a prohlédl!

A tak šel rozmrzelý i jistý do hospody. O volby se nebál. Už věděl dobře, že zvítězí. Sedláci a chalupníci, voliči prvních dvou sborů, slibovali hlasy. A zvolna se trousili přeběhlíci, někdejší nohsledové starostovi: za večera se kradli do Obervova gruntu, lichotili, slibovali hory doly a prosili, aby i oni přišli na kandidátní listinu. Třetí sbor patří dělníkům a mezi nimi neměl nepřátel; přáli mu víc než starostovi. Valenta, který byl hlavním náhončím Obervovým, obcházel grunty a chalupy, lákal nerozhodné, zastrašoval odpůrce. A když Oberva vešel do hospody, šel mu v ústrety, podával hlučně ruku a všecek zpocen i trochu napilý řekl: „Jakube, budeš v Lipině burmistrem!“

„Vím,“ řekl Oberva prostě.

Víru měl tak pevnou, že skutečnost nebyla v budoucnosti, za dva dny, ale hned v přítomnosti. A v den volby nebyl ani

rozrušen ani napiat: očakával klidně, co přijít muselo. A vlastně nebyly to ani vášnivé volby, kdy se dědina rozdělí na dvě strany na nůž zápasící, útočící nadávkami, pomluvkami i ranami; zápas se už dobojoval, síly se změřily a starostovi zůstávali jenom blízcí příbuzní a několik lidí závislých. Většina Oberova byla příliš velká, než aby ji bylo možno zvrátit posledními zoufalými žalobami. A platil-li v hospodě starosta bez výběru pivo každému, kdo slíbil volit jeho lidi, usmál se Oberova pohrdavě: „Zaplatím večer po volbě, vim, že budu platit“ -“

A platil skutečně, porážka starostova byla úplná, nedostal se ani do obecního zastupitelstva.

A pak se dědina rozšuměla, hospoda vzkřikla cinkotem sklenic a hlučným provoláváním, našla se hned nesecevičená a skřípavá muzika, jež vyvolávala do mlžného večera břeskenné fanfáry a rachotivé pochody, děti se tlačily u oken hospody a ženy nahlížely zvědavě do dveří. Pivo teklo, kořalka štedře kolovala, teplý kouř z jídel dráždil. Hlomozný smích... úlomky zpěvu... posměšné historky o padlém starostovi, že beztoho ho žena mlátila, neboť ona prý byla vlastně burmister... a hned do toho přidával novou historku jiný. Modla byla povalena, šlapalo se po ní.

A v noci drásavá hudba doprovázela domů nového starostu.

Příjemné opojení a hřejivý úkol z vítězství blažil však Jakuba Obervu toliko krátkou dobu.

Když se prvé dny vžíval do nové hodnosti, když stále ještě chodili známí honosivě vychvalovat jeho úspěch, měl pocit, jako by se vyšplhal na vysokou horu a s ní pohlížel na širý kraj, jenž jest jeho územím. Pochvaly a lichocením blaživě jej rozechvívaly a třeba se tvářil k nim s klidnou nevšímavostí, přece jej pochlebná slova teple hladila.

Ale jak omamný opar zvolna vyvětrával, šupiny, jež pokrývaly oči, odprýskávaly. Drobné starosti se hlásily, prvá nemilá zklamání zaklepala na dveře. Přišly nepřijemné pochůzky, všelijaké formality, jejichž jhem se teprve Oberva dostal k úřednímu uznání své hodnosti, přišly trapné žádosti. Hlásili se o svou odměnu lidé, kteří považovali za svou největší zásluhu, že byl zvolen, pochlebné masky se změnily ve vyčítavé, prosebníci domáhali se splnění neskromných žádostí se zřetelnými narážkami.

Ale nejvíce rozrušovalo Obervu, že mu byly předkládány věci, jimž docela nic nerozuměl a jejichž smyslu ani zdaleka nechápal, že se rázem octl ve světě, jenž byl mu nadobro cizí. Nadučitel Horut mu předkládal všecky listiny, jak je posílalo hejtmanství nebo soud, často německé nebo psané zmatečnou úřední hantýrkou, že byly stejně nesrozumitelné. Dokud byl v úřadě předešlý starosta, vyřizoval všecko nadučitel bez dlouhých řečí a starosta jen podpisoval, ale nyní nechtěl si nadučitel spálit prsty svévolným rozhodováním. „Jaké jsem měl nepřijemnosti,“ vykládal ženě, „už jednou s ním, jak si tenkrát hlavu postavil! Ať ví sám, jaká je to slast být lipinským obecním písařem!“

Starosta zatínal zuby a zlostně se mračil, když mu před očima tancovaly pokroucené, výsměšné, nesrozumitelné literky. Začínal znova a znova těžce se smyslu dohadoval a nakonec nevrle odhazoval papír. Sedmerou pečeti byl obsah uzavřen a on musel pracně lámat jednu po druhé. Zatracený život, že kdysi v dětství musel krávy pásat na selských gruntech a do školy se dostal leda v zimě na pár dní! Jak je otrokem v nadučitelových rukou! Učil by se, učil... kdyby někdo nevýsměšně sedl k němu, ukazoval mu jako školáčkovi, vysvětlil ... co

by dal za to! Zaplatil by, ale nesměl by cítit ani stínu povýšenosti, pohrdání, pánovitosti!

Nezbývalo nic jiného: došel k nadučiteli.

„Pane nadučitel,“ řekl klidně, bez nejmenších rozpaků, „to se rozumi, že buděťě včil zase všecko vyřizovat' jak za pře-dešleho burmistra. Že ty pletky zbytečne neni třeba mi před-kladat'... šak vy už poznatě, co je duležiteho a co musidi vě-děť... dyť ja mam ve vas duvěru... no, a... sam sem sobě po-vidal, že ten vaš plat za obecni tajemnictvi je bidny, roboty hodně, starosti velke, odpovědnost' pořadna... ať se rači strh-ně cosi se starostenske odměny a vam přida -“

Nadučitel spěšně cosi mluvil o uznání pana starosty a správném chápání... a že je pravda, odpovědnost velká a nepřijemnosti na denním pořádku... ale po odchodu jeho opět nespokojeně bručel, že zas bude mít všecko na krku, až obtloustlá nadučitelová se smíchem převala jeho litanie, jak se vysmívala.

Obervovi se tím trochu ulevilo, že aspoň nejhoupějšími zbytečnostmi nebyl týrán, ale přece z drobných potíží nevycházel. Často musel zapřáhnout a jet... byla porada a zase komise a zase schůze nějaká, to a ono bylo nutno jenom osobně vyřídit... Potom byly zastávky v hospodě, mluvílo se o všeličems, probírala se politika... a tenkrát Oberva cítil, že vchází do pralesa, v jehož houštinách musí zhynout. Eh, což se kdy staral o politiku! Což kdy okruh jeho zájmů se rozšiřoval mimo Lipinu, mimo starosti v obci, mimo pozemky, dobytek! A když se starostové sešli, jeden z nich, mladý sedlák moratínský, řečný a trochu chlubný, vždycky jako naschvál začínal o politice, ryl do hejtmana a okresních komisařů, vysmíval se jejich německému drmolení a potom začínal o jiných věcech, které Obervu mátlý. Vysoká politika to byla, o zákonech, o minist-

rech, o vládě, při čem jedni nechápavě pokyvovali hlavami a druzí úzkostlivě se dívali ke dveřím, nevstupuje-li jimi cholatý šandár.

Oberva se starostovi moratínskému potají vysmíval a i přímo jeho rozumy odbýval, ale na dně cítil cosi jako závist a respekt. Mladík... tak přes třicet... a každého by nejradš vyučoval jak ve škole! Synku, tobě by bylo třeba odpovědět a tvoje rozumy zpražít... ale rozumět tomu tak dobře a tak jazykem seknout! A on se nedá, usměje se, kašpary si zrobí, člověka pomotá. Prý noviny čítá každý den jako farář a páni, písaře prý nepotřebuje a všecko sám sepíše. A jeho sestra prý je též takový mudrc - kdosi o ní vykládal při schůzce, ale z trhaného rozhovoru zachytil Oberva jenom zmatenou představu jakéhos truchlivého a nezvyklého děje.

Ale pomalu se s ním spřátelil. Smál se mu, neboť jeho převa ha ho dráždila, ale bezděčně byl k němu přitahován. Doma si sedal k novinám a četl s krajním napětím, s tuhou pracovitostí sloupec za sloupcem. Nebavilo ho to příliš a měl sto chutí pohodit papírem a projít se zmrzlou cestou k lesu. Ale představa, že nesmí býti poslední a němý mezi ostatními, bodla ho bolestně a zase těžce četl drobné denní příhody a nestravitelné úvodníky. Po čase četl lehčeji, ale obsah mu nezřídká unikal. Cizí slova ho plnila zlobou a kromě nich bylo v novinách tolik takových podivných výkladů, jež vypadaly srozumitelně a přece byly zavaleny těžkými balvany. Na kohosi se útočilo, ale Oberva nevěděl, proč... co provedl, koho ocigánil?

Sblížili se po úřední poradě, když starostové šli panu hejtmanovi přát k Novému roku. To starosta městečka, vyzvedající vždycky svou městskou hodnost, „lizoň skrčený“, jak se mu po ukryjenku smáli, přemluvil všecky ostatní, že se musí

na hejtmanství vinšovat. Že třeba ukázat trošku dobrých mravů a že neškodí mít u pánů oko. A když bylo po blahopřání, sesedli se v hospodě, Oberva se dostal k moratínskému starostovi, rozhovořili se, vykládali si malichernosti z obce a potom došlo na věci širší. Oberva se lehce optal na to i ono, slyšel odpověď jasnou srozumitelnou, sdílnou, že se mu ani domů nechtělo. Pravda, i on mluví panský, ne tak jenom po našem a po sprostý, ale rozumíš mu a hádanek v jeho řeči není. Bylo tak příjemně teplo, tak bez hněvu, bez žluči, bez hlodavého ponižování.

„Obervo,“ smál se od vedlejšího stolu úšklebný hlas do jejich hovoru, „daj pozor, a se ti politika nepřejí. Beztak Bernat chce byť za paru rokuv poslancem a ty mu buděš muset hlas dat!“

„A čemu ni?“ široce se rozesmál Oberva. „Bernatovi hlas? I dva, aby měl věci radost!“

Rozjížděli se. Oberva dlouho sháněl pacholka, jenž se ohřival ve výčepu a pil už několikátou „vařenku“, silný čaj na způsob grogu. Zanádal si několika prudkými výkřiky, pobízel pacholka ke spěchu. Bernát ruce podával a všecek zčernalý zval Obervu na hon. „Na saních je to cesta jedna radost... bude nás pár, tři, čtyři... trochu se provětráme... přijedete?“

„Přijedu,“ řekl Oberva a už sedaje do saní.

A vypravil se skutečně za mrazivého jiskřivého dne, svítícího jehličkami sněhových vloček a široce se rozevírajícího. Jel na saních umrzlými, hladkými cestami a pohyb, jas, ticho, cinkání rolniček, obrovské plochy sněhu, všecko to jej příjemně uklidňovalo. Kolik roků již tak nejel, tak docela zbůhdarma, jenom pro zábavu, sám sobě pán, nikým nehlídán, nikým podezíravě nepronásledován! Saně fičely, sníh lehce skřípal,

obrovská vzdušná křídla vála hebce nad hlavou... a cincin ... cincin...

Potom chalupy, nesměle vyhlédající ze sněžných obalů, zavalené stromy zahrad, grunty na návrších.

Grunt Bernátův byl malý, ale Oberva blesknutím oka poznal, jak jest úpravný a v pořádku. Tož ten mudrlant a novinář umí i grunt čistě držet! A hle, panští se, po módě se drží, záclony má na oknech, nábytek jak v městě, obrazy velké na stěnách, nic svatého, nic starosvětského...

A už je tu ulehlá, usměvavá selka, červená a spokojená s kulatýma rukama jako válečky, pozdravuje, ruce podává, široké zuby v úsměvu ukazuje. Oberva a dva sedláci z dědiny sedají - a kerého čerta! Bernát má i divan, měkko se tak sedí, a to věřím, rád sobě pohoví... jak v městě, jak u pánů...

Horký čaj se kouří, krev se rozehřívá. Řeči tryskají, bezstarostné, každodenní. Hospodyně se vyptává, jak je Obervovi vdovci a Oberva polo vážně a polo ve smíchu vykládá. Smíchy a vtipy... Oberva vypíná bradu a široce se směje. Je mohutný, rozložitý, silný. Hádejte mu roky... a řeknete, že má víc než pětáctyřicet? Že už přes padesát? A ještě ani jednoho bílého vlasu? A všechny zuby jako dlátka?

A už se zase chystají ven. Bernát nasazuje beranici a píská na psa. Sedláci se dívají znalecky na oblohu a pochvalují si jasný vzduch.

Už jsou na prahu, když tři drobní hoši se s křikem ženou ke dveřím. Zdraví, tlustí, červení, hladoví. A za nimi vysoká, krásná žena, štíhlá, urostlá, jež se snaží zachytit nejmenšího hlaváče.

„Vidíte, Obervo,“ směje se Bernát, „tři synky mám, tři krále! Pro tři nebude gruntu dost! Nejstarší má pět roků, nejmladší tři -“

Ale Oberva si děti nevšímá, nedbá, že selka přezdívá dětem něznahaňbů (to že nepozdravily a s křikem se domů hnaly), blesk temných očí zaujal jej zcela a pevně se zadíval do podlouhlé, jemné, načisto nedědinské tváře. A už jej Bernát představuje: „Moje sestra,“ mluví, a Oberva drží na prchavý zlomek minuty ženskou ruku ve medvědí pracce.

Už jdou muži vyšlapanou pěšinou, ale Obervovi je najednou všecko hloupé a zbytečné, brouzdání sněhem, křiky, krákaní havranů, žlutá prchající skvrnka zajíce, bouchání, pískání na psy. Cítil hmotný dotek onoho pohledu na své tváři, cítil lehký stisk ruky. Eh, nesmysly! Ani nenamířil, střelil, rána třeskla v ostrém vzduchu, za zády se ozve hlučný smích (to Bernát potvrzuje nepodařenou ránu), pár havranů vzlétne do vzduchu. Eh, bláznovství! A cože to vykládali v hospodě o ní? Že je vdova, že měla muže ničemu? Co, co? Eh, a vy si myslíte, že Oberva neumí střílet?

Rád by se k Bernátovi přidružil, rád by se nenápadně vyzpítal, ale toho zchvátila lovecká vášeň, křičí, psovi nadává, vítězně se směje, když se zajíc v ohbí cesty převrátil. Tak Oberva jde a radosti nemá. Nestřelil nic, ani když do chomáče vran zamířil. Nuceně praví, že už odvyk', že musí ruku zvykat, ale nejraději by zahodil pušku do zasněžené brázdy, vrátil se do dědiny, vsedl do saní a... jed', jed', jed'!

Ale když už má k večeru odjet a soumrak víc a více popelaví, připravuje zdlouhavě koně, prohlíží saně, přehazuje kožich. Loučí se s Bernátem, ruku podává selce, zve je k sobě; ba i děti se vyhrnuly a hned do sněhu a hned se kulují. Ona už nepřišla.

Krvavé záblesky zimních červánků na sněhu dohasínají. Oberva zvolna usedá do saní, narovnává se a přece ještě na pár vteřin oddaluje okamžik, než se koně rozcválají.

„S vaši sestru sem se něrozlučil,“ praví jako mimochodem. Bernát se ohlíží po ženě, ale ta kvapně vykládá, že švakrová není doma - a Oberva se kousá do rtů.

Švih bičem, zamávnutí beranicí, výkřiky. Cincin... cincin! A jed', jed'! Vzduch hvízdá, mraz štípe, kopyta pravidelně buší... jed', jed'! Tma nalévá víc a více modra, se stromů visí praporece stínů... cincin... a jed'!

Doma jej čekala už stará Sršáňka. Skřípl zuby a nevlídně zahučel na pozdrav; pavouk mu přetrhl přízi neurčité vlahé nálady.

„Co je?“ zabručel, svlékaje se.

„Ach, hospodařu, starosto,“ a vrásky staré ženy se stahovaly celou stupnicí pocitů, radostí, zmatkem, úzkostí, výčitkami, „syna matě, synka pěkného, zdraveho, švarneho! Dněs v noci to přišlo, bože, borak co vystala! Štrnast dni smy čekali a tři dni se už trapila, na boži smilovani volala, o pomoc prosila! Ale Panebože, chvala tva, všecko se šťastně skončilo - a syn, syn! A chudera, ledva vydechnuť mohla, obrátila hlavu a oči měla ešče jakořka sklenne, a už šeptala: Co je? A syn, smy řekli. To dobře, povida, hospodař chtěli syna, to budou radi -“

„No -“ řekl Oberva temně, „a je zdrava -?“

„Slaba je strašně, vypada jak boži umučeni, bleđa a dodělaná... ale snad Pambu da, že se spravi -“

„Ať něma žadne ujmy,“ řekl neúčastně a vytahoval peníze. „Tu matě... vemtě, že to ma za syna... no, a tu ešče přidam .. ať sobě přilepši... a muky vam dam -“

„A jak ho mamy pokřtit?“

„To už je vaša starost,“ řekl po chvíli.

„Jakub... ?“

„A rači ani ni -“ řekl vyhýbavě.

„Ale přece... po tatinkovi,“ zaprosila stařena a slzy se jí kutálely po tvářích.

„Mno...“ táhle a neurčitě pronesl Oberva.

„A, hospodařu,“ dralo se ze Sršáňky těžce, jako by tryskalo z nejtěžších hloubek, „vy se na svojího syna nepřiděťe podívat?“

„Na co by!“ řekl drsně Oberva a zamračil se. „Aby dědina ešče věc mohla mluvit, ež se mluvi včil! Aby sobě každý utřinos hubu otvíral! Sem starosta - hodi se to na mě?“

„Ale je to vaša krev!“ vykřikla až zoufale. „A dybystě ho viděl, cely stě to vy! Brada, oči, čelo, i dybystě ho zapřel, podoba vas prozradi! A vy ho nězapřetě, vy ho něodkopnětě... něodkopnětě Madlenu...“

Až ruce sepiala v zoufalém žadonění.

„Stare řeči nanovo omilať - to neni muj zvyk!“ řekl Oberva tvrdě. „Jake odkopnutí? Nědavam vam peníze i živobyti? Všeci se budětě mět dobře z Madleny! I na synka složim, ale dobrovolně, bez mameňa, bez natlaku, bez pomluv! A mi ani Madlena do gruntu něchodi, ež budě zdrava! Starosta něsmi sobě dovolit' to, co prošlo sedlakovi.“

A místo další řeči křikl na služku, aby přinesla mouku, a hrubě se obořil na Mařenu, jež se podezřele točila kolem dveří. (Zmetek cigánský, jistě poslouchala.) Mařena ušklíbla se, trochu překvapena a nejistá, a uraženě se odtáhla.

Za týden přišel zase „krajan“.

Šosatý fráček vkradl se do dveří a zbrázděný obličej, rudý alkoholem i mrazem, měl pokorný i chytrácký výraz. Hned se roznařikal, že je zima, že se mráz tuze náramně ve starých kostech drží a jaké je to posezeníčko takhle u rozehřátých kachlových kamen... Popil si, labužnický si liboval v teple, na lavici protahoval skrčenou postavičku a vykládal historky

o lidech, které Oberva znal jen neurčitě z doslechu. A zase překotně mluvil o jeho starostenství, to že se dalo čekat, to že bylo tak jisté, jako boží spasení...

Oberva, dobře vyspalý, výbojný, zdravý, jen do toho překotného povídání utrousil občas bodavé slovíčko a pak najednou zpustil zhurta:

„Tuž, krajane, kdy už vysypetě něvěsty pro mě? Kolozube mlynarky, hrbate vyminkarky, stare panny, farske hospodyně?“

„A to ne, to ne, krajane milej,“ ošíval se dohazovač. „Víte, pro vás musí člověk tuze opatrně vybírat. Desetkrát zvážít všechny přednosti, z jakýho rodu jest, jaký má věno, co dovede, aby měla, jako víme, taky nějaký cvičení, no holt, jak povídám, tuze obtížná práce -“

„Podle toho pro mě se nic nětrufatě vyhledat?“ smál se Oberva.

„Já že bych si netroufal? Já... Kerej znám celej ten kraj až k horám? Já... Kerej jsem už přivyk' i té vaší podivné řeči... če, če, ně, dě... I pro vás, pane Obervo, bych měl... a moc výhodný partie - No, na příklad dceru sedláka Komána z Byčiny... moc velký věno dostane, ženská tuze k světu -“

„Tu ja znam z doslechu,“ smál se Oberva. „Pry pro její jazyk by s ňu ani d'abel z horucioh pekla něvydržel... a tatik už deně Boha vzyva, ať mu od dcery pomože -“

„Tedy,“ mrzutě se obrátil dohazovač a hřál si u kamen druhou část těla, „možná byste chtěl městskou. I takovou mám... v Brunšperově... Lojkáska kupce dceru... víme, ten, co má ten kšeftík na rynku.“

„Te něznam... ale Lojkasek... počkajmy, dyť je sivy jak holum, hadam mu přes šesdesat -“

„To má, to má,“ nerad přiznával dohazovač.

„A cera? vypjal Oberva bradu.“

„Jo, je pravda, už je v letech... ale jinaké ženská tuze zachovalá, šikovná, náramně k lidem -“

„Ech, něchtě toho,“ bez přechodu se utrl Oberva a zamračeně přecházel světnicí. „Chrome a stare a hubate... dyž nic pořadnějšího něvitě, složtě cele svoje řemeslo a chytnitě se jahly -“

„Ale, ale, pane starosto...“ přiškrceně se vymlouval mužík, „já to smejšlím tuze upřímně a přál bych vám nejlepší hospodyně... ale vy hned hrr hrr, člověka odbudete -“

Oberva nemluvil, jenom světnicí přecházel.

„Znatě sestru moratinskeho burmistra?“ vbodl najednou do dohazovače otázkou.

„Jako Bernáta? I jak pak bych neznal, tuze dobře znám! Tu černou, vysokou... ale jo, jo, znám! Ale, pane starosto -“ a mužík se rozpačitě škrábal ve vlasech, „to nic pro vás, to je tuze podivná historie -“

„A kdo vam řek, že na ňu myslím?“ zahučel Oberva nevlídně.

„No jo... když jste se tak znenadání optal -“

„A co o ni vitě?“

„Totiž... to se nedá tak najednou vypovědít, je to celej román,“ a dohazovač se zase pohodlně narovnal. „Znal jsem už starýho Bernáta, tuze divnej člověk to byl, nevlídnej, sám pro sebe, jako pavouk. A grunteček malej, dluhů na něm až Pámbů brání, ale starej se přičiňoval, aby aspoň zalepoval díru dírou. A víme, jedňu věc měl tuze divnou: byl to takovej starej písmák, v zimě seděl celý večery v knihách, ani do hospody nechodil a s nikým se nekamarádil. ale s dětma mířil tuze vysoko, švarný děti měl, no, však to znáte. Syn študýroval, a bylo to gymnasium, potom hospodářská škola a jakýsi kursy ještě, a což já všecko vím. To se zná, že peníze

vyskakovaly starým náramně zčerstva z kapsy a že se gruntek klátil, každou chvíli měl slítnout na exekuci -“

„Člověče, vy začínatě od Adama, jak dybystě kronyky spisoval,“ posměšně bručel Oberva.

„Jo, a s dcerou to bylo nejináče. Dal ji na výcvik, a to byla na jakejchsi školách, hospodyňskejch či hospodářskejch a v klášteře pobyla, tuze hezká holka, černá, urostlá, ale nemluvná, do sebe uzavřená, tak jak táta její. Beztak měla to po něm a syn, jako nynější starosta, ten byl zase celá máma. Veselá byla, hovorná, do práce jak oheň. Však táta měl radš dceru, to byl jeho miláček, Albínka byla mu nad poklady světa. Potom se začali ženiši trousit. Jakej pak div, krajane, no ne? Začal za ní chodit jakejsi takovej opravnej mužskej, snědej, zarostlej, jak židáček vypadal, a za inžinýra se vydával. Prý měl kdesi, no nevím už, v Prostějově či v Olomouci, fabričku na masti, barvy, oleje... a víme, na takový všelijaký věčnosti. A tuze se měl kolem starýho Bernáta a jenom Albínku, že je to vzácná holka, že z ní bude znamenitá panička a aby už byla svatba. A taky že jo - starej svolil, dcera byla celá poblázněna, ten židáček se vozil v kočáře a pugéty nosil a mluvil, až všecky umluvil. Ale ono to bylo jinačí a tuze zlý: Ten chlapík měl fabričku jen na oko, ve skutečnosti to patřilo všecko jakýmus špekulantovi, ženskejch měl po celém světě jak tureckej paša, dluhů strašnejch a celý noci jenom prolumpoval. A starej Bernát grunt děsně zadlužil, jenom aby dal dceři krásný věno... no, věno prej bylo na ten čas opravdu znamenitý ... a byla sláva náramná. Ale jen na čas: pár tejdnu se měl ten židáček - ani nevím, jak mu říkali - krásně kolem Albínky, na zábavy ji vodil, kus světa scestovali; ale za krátko se ukázalo, že probil všecky její peníze, že nic nemá, že věřitelé se hlásí se všech stran. A už bylo zlý. Pak prý ji bil, no, a nevím,

ale vykládalo se o tom a já za obchodem ledaco zvlím. Nakonec ho soud chytil... víme, prej falšoval i jakýsi veksle a to je dycky mrzutá věc... a tak ten čistej chlapík den před tím, než měl jít k soudu, pod železnicí skočil -“

Obervovy oči byly chladné a pevné. Díval se upřeně do nardulé tváře vypravěčovy.

„Jo, abych nezapomněl... Albínka utekla od něho ještě dřív, než se ta hrůza stala. Přišel telegram, ale na pohřeb prej nešla, až k soudu ji volali, a o všecko přišla, nic nezachránila a ještě starej musel sílu peněz platit. To bylo boží dopuštění. Prej se i otrávit chtěla, ale já nevím, kdož pak do toho může pořádně nahlídnout! Vrátila se nadobro domů, ale dlouhej čas byla jako smyslů bavená, nemluvila, zavírala se. Ještě štěstí, že se mladej znamenitě oženil, mladá měla groše, práce se uměla pořádně chytit, tak grunt zase zdvihli, do pořádku dali, hodně dluhů poplatili. Starej Bernát se umožil, pořád si vyčítal, po stole cifry maloval, a stará též tak zhasla, ani nikdo nevěděl. A Albínka zůstává u bratra, s mladou se prej dobře shodnou.. však je to tuze srdečná ženská.. ale nenadbejvá jim, myslím. Děti se sypou, na gruntě se třeba obracet. Ale mladej Bernát je chlapík, rozumnej, oučinnivej; vždyť zadarmo ho starostou nevolili - a jsou tam ještě jináč kabrňáci, sedláci s gruntama jako hrady. A pro Albínku už ženich nepřišel... no, víme, věno žádný... a to její manželství bylo takový divný... muž takhle skončit -“

„Mohla za to?“ obořil se drsně Oberva.

„Ale chraň Pámbů, já neříkám, už je to takovej trudnej osud,“ ošíval se dohazovač. „Ale jako... bylo by vám to všecko příjemný? A potom... každěj se bojí... dyť ona nemluví, lidem se vyhýbá... Pro sedláka velká paní -“

„Jak by se luďam něvyhybala?“ začal zase Oberva. „To každy enem uši nastrkuje a vyzvida. ,O všeco že přišla, ale, ale... šak se to vědělo hned napředek‘... a ja už vim, jak se to umi vykladať a ludske něščesti roznašať...! A děti...?“

„Nebylo jich -“

Oberva zase chodil světnicí, díval se na okamžik do zahnědých stropních trámů a potom se těsně postavil před dohazovače.

„Vy, krajane,“ řekl mu rozkazujícím, určitým přízvukem, „zoptať se pujděť -“

Ale najednou se obrátil prudce, rukou mávl a ostře se zamračil.

„Eh; co ja potřebuju cizi pomoci,“ řekl skřípavě, jako by sám sebe zakřikoval.

8.

PŘI NEJBLIŽŠÍ PŘÍLEŽITOSTI OBERVA přitočil se důvěrně k Bernátovi, odvedl jej stranou k osamělému stolu v hospodě a spěšně, bez dlouhých úvodů mu řekl, že by rád brzo přišel „na jistý rok“ k jeho sestře.

Řekl to hartusivě, vysypáváje slova jako hromádku tíživého kamení.

Bernát vytřeštil nechápavě oči. Všecek ztrnul a jeho tvář měla výraz naprosté bezradnosti.

„Ale, Obervo, prosím vás,“ pokoušel se usmáti, „jaký to máte nápad! Přepadnete mě, udeříte mě, člověk zpitomí a neví, jak by odpověděl -“

„Jaky napad,“ hlučel Oberva, zakrýváje drsným přízvukem trapnou nejistotu, „ja vdovec, ona vdova! To se rozumi, že sobě

něbudu vybirat' roby za plotem! Že chcu aby mi druhe manželstvo přiněslo čest!“

„Ale je to všecko tak divné, tak náhlé! ,Dyby včil přede mnou udeřilo, méně bych se divil! Ve snu by mě nic takového ne- napadlo! A ,dyť ,ste s ní, myslím, o tom ani slovíčko nemluvil!“

„Němluvil - co na tym! Co umi, co prožila, vim, jaka je, viděl sem - co potřeba věc? Pravda.. je mladši, věc ež o dvacet rokuv... ale, na mu dušu, ja mam sily jak mladoch! Pařezy se mi trhat' chce! Novy život začnu! Něbudě litovat! Čeho se ji zachce, k noham ji položim!“

Věty polohlasitě vykřikoval, jako by šípy vyhazoval.

„Ale,“ kroutil se Bernát, „je to všecko pěkné, ale... no, nač zapírat, věna už nedostane, je bez krejcaru, ,šak na co vykládat staré bolesti?“

„Mluvil sem o věně?“ vytáhl Oberva obočí. „A co je mi věno? Mam peníze, nakupim ji, čeho potřebuje! Dyby košule němě- la, všecko jedno! Chcu, tak jak je! Že ledaco vi a umi! Že svět viděla! To je její věno! A vy peněz potřebujetě, Bernate? Za- volajte, o pulnoci zatlučtě!“

Bernát byl zmaten.

„Hrubě bych nerad...“ pletl se, „kdyby se mezi námi dvěma co nemilého přitrefilo... Kamarádi ,sme dobří.. ale nevím já... sestra je divná někdy, mrzí ji zmařený a zepsutý život! Já bych ji nerad nutil, vypadalo by to, jako bych ji z domu vyháněl... A to ne, ne -“

„Řeknitě ji, co sem povídal. Z upřimneho srdca ji to poda- vam. Zprotivil se mi cely život, jak sem žil dovčilška! No, le- daco mam na svědomju, lecjaky hřich, svaty sem něbyl. Mož- ne, že stě už co slyšel, možne, že vam eště lude doněsu. A tuž tym věc sobě ji važit' budu, dyž se mnu novy život začně! Ja

dam peníze, dam jí všechno, ona ať nový rod založí! Lepší rod, aby i ona se vzkřísila!“

Drtivě draly se mu věty z úst, vyřážené těžkým jazykem, a zněly udýchaně, jako v hádce.

„No, řeknu, řeknu...“ mluvil Bernát stále v rozpacích, „ale nevím... za odpověď neručím... My dva se nerozhněváme, ať dopadne ta věc jakkoliv... že?“

„A napišetě mi?“

„Napíšu. Bude svolná, dobrá, přijedete, ne, šak vám ,eště jinde štěstí poroste! A rozmyslete si sám všechno pořádně, Obervo -“

„A slovem se za mě přimluvitě?“ Obervova řeč zjihla.

„Neuškodím vám... jaké by to bylo kamarádství?“ odpověděl Bernát trochu vyhybavě.

Dny plynuly a Oberva mrzutě přehazoval úřední poštu. Celé balíky toho bylo, nesmyslných škrábanic, příkazů, razítek. Ale on čekal lísteček, třeba pár slov.

Do ničeho se mu nechtělo. Měl v úmyslu kus rybníka odvodnit a pokusit se o koupí močálů... to by byla chlapská roboty, až by se bažiny vysušily... v zimě bylo by třeba ledy rozsekát a rozvést, aby se z jara voda odvedla a mokrá zem přeorala, ale neměl chuti, váhal s koupí. Pro koho, pro koho?

Po týdnů přišel lístek. Bernát psal krátce, aby přijel, že se o ostatním domluví ústně.

Oberva zjasněl a nedočkavě zneklidněl. Nejraději by zapřáhl hned a jel, tak jak jel na hon, ale třeba počkat, do neděle počkat.

Desateru práci začal a nic nedokončil. Stáje prohlížel a stodoly, na ploty se díval, na vrata. A plány se mu rodily: to třeba přestavět, nové ploty, nové sloupy, nový vjezd... dobytka přikoupí... a hned přestaví jizby... nebudou už starosvětské ša-

landy s okouřenými trámy, nebude se pec černě dívat, ale bude to jizba světlá, čistá, se záclonami, s novým nábytkem, tak jak viděl u Bernáta.

Nový život! Musí být nový život! V žilách zpívá, v hlavě bije, rukama lomcuje!

V neděli jel tak důležitě a posvátně, jak nikdy v životě.

Nikdy tolik se neoprašoval, nikdy tak úzkostně koní nestrojil, nikdy tak postrojů a zvonků nečistil. Od šerého úsvitu byl na nohou, dohlédl na koně, nekulhá-li který. Byl hotov, do zrcadla se díval, pomračoval se. Starosvětsky vypadá, ze starého zákona. To že nikdy neměl pokdy dbát o sebe.

Sáně jely, vzduch hvízdal, sníh skřípal. A zase obtížené strohy, obrovské sněhové plochy, široké výhledy.

Dojel. Bernát vyběhl, překotně mu ruce podával, hlučně a nadobro zbytečně se smál, na cestu se vyptával, koně poplácal a hned je odstrojoval.

Na prahu světnice se červená selka ze široka směje, ruce podává, o počasí mluví.

Oba mluví příliš hlasitě a příliš překotně. Nebývá to, když lidé chtějí zamluvit nepříjemnou věc? Na pohovce sedí, čaj pije.

A dveře se otvírají od vedlejší světnice a vchází Albína. Vysoká, v obličejí bledá, s hořícíma očima, s černými vlasy hladce načesanými.

Obrovovi ruku podává, vítá jej, ale v jejích slovech prokmitávají ledové jehličky. Oberva stojí, rudne, rád by řekl něco zdvořilého... nic nenapadá... k čertu, jak synek tu stojí, jak mladoch na námluvách!

Hovor trhaně teče, vzpružován smíchem Bernátovým (je nucený, nucený! cítí Oberva), anekdotami, šprýmy. O politice začíná mluvit, ale bez tepla, spoustou překotných slov. Oberva

se zmohl na několik vět a chtěl by přece mluvit rozumně, rozvážně, aby viděli, že není jak figura za dědinou. Ale Albína sedí proti němu, bledá, oči jí svítí a na rtech sedí slaboučký, přítřpklý úsměv - a to jako by se nedotknutelná hráz postavila mezi ni a Obervu, jež zmrazuje lidské myšlenky. Královna, královna, napadá Obervu, a z paměti noří se mu obraz, jak jej viděl kdysi na pouti v kostele, světice světlem ozářené, nezemské, vzdálené. Cítí se strašně malý před ní... už nesedí starosta; už nesedí nejbohatší sedlák z Lipiny, ale jakýsi ubohý žebráček, co přišel vyptat krajíček chleba...

A pak odešla Bernátová do kuchyně, děti, které se vplížily do světnice, jsou odvolány, úřední jakési řízení vzdaluje i Bernáta, a Oberva sedí s Albínou sám. Hodiny tikají tak podivně a hlasně, hora pára stoupá z hrníčků.

„Vy stě něrada, že sem přišel... urazilo vás, že sem bratra zaprosil...“ začíná Oberva a slova se mu těžce derou. Je rudý, nespokojen.

„Nemusíte se omlouvat, pane starosto,“ mluví Albína a její řeč má měkký přízvuk. „Vždyť je to vaše právo otázat se. Bratr mi všechno vypravoval. Já znám vaše poměry, vím, že jste bohatý, vím, že máte velký grunt, že hospodyni hledáte.“

Mlčí, očima bloudí po stěně.

„Pane starosto, bratr mi vypravoval ...“ opakuje a tvář její je křídově bílá, „a já jsem mu řekla, že ano. Vezmu si vás, pane starosto. Vezmu... a chápete, že jsem se těžko rozhodovala. Ale nechci vás klamat, nechci vám mluvit nepravdivá slova o svých pohnutkách, nechci hned první slova poskvnit lží... Já si vás vezmu, že musím -“

Oberva se vymršτί, trhne rukou, ale Albína už zase mluví tichým, usmířeným proudem, mluví spisovně, bez nářečního zabarvení:

„Nikdo mne nenutí, bratr rozumně vyložil, co máte, jaký jste, co očekáváte. Ale já jsem zde přece jen nadbytečná, teta, která bude stárnout, teta beze jmění, která někdy může být chlapcům na obtíž, až dorostou. Nic mě nečeká než někde na výminku podělkovat, čekat, až budu odstrčena, když už nebude sil. Ne, ne, pane starosto, nevymlouvejte mi, život je tvrdý, a nejlepší přátelé se zatvrdí, až udeří bída, nedostatek. Vezmu si vás, pane starosto. Nevím, budu-li dobrou hospodyní, ale u bratra jsem se snažila být užitečná. Nevím, nezklamete-li se. Budu i u vás jak spálený strom. Vy mi nabízíte přístřeší, vy mi nabízíte peníze... vy víte, že já věna nemám, že mám jen zbytky vybavy... já vám za to všechno hodně dát nemohu, neboť nemůžeme si nalhávat že to bude mladické milování jak za bláznivých roků -“

Oberva přes stůl vztahuje ruku po prstech Albíniých, ale ta se klidně odsune a mluví zase zvolna, vyrovnaně:

„Vidíte, pane starosto, podávám vám sebe bez okrašlování. Vy chcete nový život, vám se teprve nyní život rozvírá, vy máte plno síly... a já... příliš krátko jsem měla mládí a příliš málo mám víry, že bych mohla žít novým životem. Mým otcem byste mohl být. Buďte mi shovívavým otcem. Sama sobě někdy nerozumím a nad sebou bych rukama lomila. Budu vám poslušnou dcerou -“

„Eh, co cera!“ vybuchl Oberva. „Žena přece... a ja vas -“

Ale Albína se lehce usmívá, jak se smějeme zbytečností, a smích její odzbrojuje.

„Bude dost, když dcera,“ praví klidně. „Bude těžko zvykat s počátku, vy mně a podle všeho já vám. Vidím vás po druhé, vy mě znáte leda z vypravování. Do duší jsme si nepodívali. Před lety jsem myslela, že člověk může světy dobývat, ale když je mi k třicítce, jsem skromnější. Lidé prchají, člověk hořkne,

smíří se s tím, proti čemu by se v mládí bránil zaťatými pěsti. Bratr se divil, že se chci vdát, ale za pár roků by snad bylo pozdě. - Vidíte, že se na všechno dívám jasně -“

Oberva sedí, rozšířenými zraky objímá podlouhlou tvář, dívá se na rty, jež poklidně a přítropkle mluví, slyší panská slova, jak mluví nadučitel a v Dubové farář nebo páni v Ostravě v kancelářích, ale všechno je tak přirozené, čisté, jemné. Není mu plně jasno, čeho se všeho dotýkají její věty, ale dívá se zamlklý s pokorným údivem a v srdci jeho je svátečně světlo. Přišel do nového světa, kde jsou lidé jiní než na jeho gruntě a na polích, přišel do světa, kde se slova ozdobí a pohled utlumí. Přiblížíš se k nim, ale musíš stát před nimi několik kroků; neumíš mluvit, vzdělaný nejsi, do škol jsi nechodil, umíš jen na čeledíny křičet, v hospodě rámusit, děvuchy tvrdo kolem pasu brát -

„I nač bychom o tom déle mluvili!“ mávne rukou Albína. „Až se bratr vrátí, řekneme mu, že jsme se domluvili.“

„A kdy byste chtěla svatbu?“ nesměle a zvolna se táže Oberva.

„Nechám na vaší vůli. Chcete-li rychle, nemám nic proti tomu. Má-li člověk do vody skočit, je dobře, udělá-li tak hned, dokud se nevyděsí -“

„A to je pravda, jaké vahání!“ vzpruží se Oberva. „Dyť není potřeba připrav! A že stě svolna, sem hrubě rad a nadoopravdy vám za to děkuju!“

Podává mu ruku, usmívá se zvolna, planoucí světla jejích očí se kalí.

Potom se Bernát vrací, udýchaný a jaksi rozpačitý, složené půlarchy má pod paží. Spěšně mluví, že člověk nemá odpočinku, to že třeba vyřizovat pozůstalost, a jeho oči klouzají po obou, jak zde sedí tiší a hádankovití, jak sestře se lehce

chvějí ústní koutky a Obervovi tvář se leskne nezřetelnou spokojeností.

Hovor umlká, trojí nejisté pohledy bloudí světnicí.

„Domluvili jsme se,“ začíná po chvíli Albína, „panu starostovi jsem řekla, že nemám peněz a že jsem bez výbavy jako nejchudobnější děvče z chalupy. Dostal by nevěsty s věnem, vím to, on to také ví -“

Oberva protestuje rukou, rudne, ale nemluví, Bernát několi-krát nejasně opakuje: „Ale, ale -“

„Pan starosta si ještě všechno rozváží,“ pokračuje Albína. „Bude-li trvat na své nabídce, přijímám ji. Chce svatbu brzo, já též... ale prosím jenom, aby byla nehlučná -“

„A to nělza, nělza, nadoopravdy nělza,“ rychle skáče Oberva do řeči. „Dyť ja mam radost' a velka čest' je to... na co se skrývat?“

„Prosím o to,“ a její prosba poroučí, „nač bratra zatěžovat víc, když tolik jsem byla odkázána na jeho dobrodiní? Jen se nevzpírej, neodmlouvej... byla jsem dlouho břemenem! A proč nalhávat veselí? Nehněvejte se, pane starosto, ale to nebude přece veselí ani pro vás -“

Oberva rozpačitě do kapsy pro doutník sahá, chápe, že Albína mluví: „ani pro vás,“ Bernát se ostře a nesvým hlasem směje, ale Albína je klidná, bledá a krásná, kněžna na obrázku, který se věncí růžemi.

Je neklid, paprsky z očí se rozbíhají, do světnice vchází Bernátová od plotny uhrátá, směje se, díví a hned jako by do pláče se chtěla dát, k Obervovi přistupuje a mluví cosi naprosto zbytečného -

Večer Oberva odjíždí, už za šera, jež modře stlumuje obrysy.

Jak beranici do čela narazil a oči přivřel, jak vítr s lednými špendlíky kol uší mu poletuje, míhají se mu přeludy v rychlém

spádu, úlomky vět slyší, směs pomíchaných zvuků. To jak Bernát k saním přistupuje a hlučně se loučí (což se trochu podnapil?), jak selka se směje, a ona, Albína, mu ruku podává. Už sedí v saních, ale vstal by nejradši, sevřel ji dychtivými, tvrdými rameny.. ale kol ní, takové urostlé, takové panské, takové... je cosi jako mlha, jež ruku zchromuje. ruku podává, šťastnou cestu přeje. Bernátová volá o návštěvě v Lipině, jak se smluvili. Oberva kývá hlavou, ale vidí jenom plameny velikých černých očí a vztaženou ruku. On, Oberva, nemotorně ji drží. Chtěl cosi srdečného říci na odchodnou... už jede a to ho napadá teprv, jak měl promluvit -

Eh, má v hlavě zmatek ze všeho. I to se mu podařilo, ženu bude mít švarnou, vzdělanou, panskou. Rozběhl se, ruku napřáh' a řekla: Vezmu si vás, pane starosto! Měl by bláznivě volat; bičem práskat, v hospodě zarámsit, až by potoky piva tekly! A to už není Madlena, co leze u postele a pokorně žebroní! Velké oči má, mluví, jak když se v knížkách pěkně staví slovo za slovem!... Ruku podává, šťastnou cestu přeje...! Až bude jeho, ta panská krása...! A zase dýchla zatrpklým úsměvem. Couvneš, Obervo, když se tak na tebe podívá a promluví! Vesel se, rámus, výskej, bičem práskej!

Vítr hvízdá, stromy se tvrdě klátí jak stíny oběšenců. Oberva si beranici hlouběji vtiská do čela.

Svatba se smluvila. A že žádný hluk, žádné veselí! Ale do všech d'asů, dyť se to žení Jakub Oberva! Starosta, bohatý člověk! Má peníze, může si poručit, muziku do hospody naptat, celou dědinu pohostit! Nechce... a řekne, že prosí! Jakube Obervo, a kdyby řekla, že prosí, aby sis grunt zapálil, a černé oči kdyby tě probodly... vytahoval bys sirky z kapes? Vytahoval ... už ruka po nich sahá!

Zejtra... půjde rybníka kus kupovat a močály. Eště rád každý prodá bažiny, co z nich není ani krejcaru užitku. A rybníky... vyplatí se ta trocha ryb na vánoční svátky a v postě? Pole z nich budou, rozkopají se, rozorají, odvodní se, bahno vyveze. Roboty bude na dva roky! A grunt potřeba přestavět, ale to až na vesno, stačí jizby upravit, nábytek v Ostravě nakoupit, jak ona chce!

Jak ona zaprosí!

A že zaprosila, byla i její svatba v masopustě nehlučná.

Z Lipiny sedlák Valenta s ženou, aby šli Obervovi za svědky, z Moratína nejbližší známí. Ani do hospody se nešlo, tvrdě se dědinský mrav urazil. V té panské jizbě u Bernátů se sedělo, historky se vykládaly, ale nikdo se nedal do hlučného zpěvu, do výstředních tanců, do necudného škádlení. I Valenta, jenž se první podnapil a spustil lehtivé historky, bez nichž se svatba neobejde, zarazil se brzy; rozzážené oči nechytaly jeho dvojsmyslných vtipů a hlučné smíchy rozpustily ho neví-taly, nýbrž rozpačitý úsměv sedal na tváře. Ani děti, které vždycky nahlížely do oken a čekaly, až budou poděleny kolá-či a cukrovím, pod okny nestály.

Byla to poklidná návštěva, ale ne svatba, na které se hlo-mozí. A Oberva byl by nejradši pil sklenici za sklenicí, drsně a povýšeně se smál, i do tance se dal - ale pohled jeho zatě-ka-l po tváři nevěsty, zbledlé, s nevyspalýma a zarudlýma očima. Zneklidněl, divoký výbuch dravého veselí rázem po hasl. A tak hleděl s pobožnou i bázlivou úctou na Albínu... a pořád se mu zdálo strašně divné, že je to jeho žena, druhá žena.

V ten čas bylo v Lipině hodně hluku.

Madlena Sršánová seškrábala sirky do hníčku a vypila smrdutou tekutinu. V křečích se svíjela po podlaze a hrozně chroptěla. Stará Sršánka se sepiatýma rukama po návsi běhala,

proklínala a hned zase prosila sedláky o povoz. Ve špitále Madlenu hned vzali do ošetřování a po dvou hodinách, už za úplné tmy, řekl tlustý německý doktor zkřivené a znetvořené Sršáňce s cynickým vtipem, že se dcera její jistě trávila po prvé. Prý to umí zcela nedostatečně, neboť byla by muse-la vypít dávku aspoň dvojnásobnou. A že si dva nebo tři dni ve špitále poleží.

9.

MRZNE, JASNÝM VZDUCHEM LÍTAJÍ bílé pruhy světelné, jež se na sněhových plochách zažehují v tisícerá světélka, jiskřivá a bodavá. Po břehu rybníka obchází Jakub Oberva v krátkém kožichu s černým límcem, červený, silný a rozložitý, a co chvíli křičí na lidi, kteří rubají na zmrzlé ploše rybníka. Slunce bije do zrcadlové plochy a láme se slavnými plápoly, ale ti drsní, zamotaní, mrazem zžehlí lidé dělají velké skvrny do skelného světla, trhají rozhořelou plochu a prudkými úde-ry obnažují černé nitro země.

A Oberva je hned zde, hned tam, pobízí, ukazuje, a když práce nejde od ruky, skáče sám na led a s hlomozným křikem bere do ruky krompáč neobratnému robotníkovi: ráz - ráz - ráz - mocné úde-ry rozštěpují ledové desky a jsou to rány prudké a rozmáchlé, jaké drtí a tříští.

V bílém světle leží rybníky, hrázemi oddělené, a vedle nich se táhnou do širokých ploch kusy bažinaté půdy, nevzděla-né, nyní jako vředovité, zvedající z lesklého ledu poprášené trsy zmrzlé trávy. A když Oberva vyskočil z rozkopené země zase na hráz, zadíval se lačným a dobyvatelským pohledem na velké lány, jež si chtěl nyní podmanit, a na jeho vypjaté tvá-ři jasnými odlesky hraje si sluneční světlo. Má klidný výraz,

takový, jako když se chystal k velké práci a věděl, jak ji zmocí. Oči mu svítí životnou radostí, stojí opět bezpečně na svých nohou. Tu jest on, Jakub Oberva, nejbohatší sedlák z dědiny! Bažiny skoupil a neužitečné rybníky. Až ho skoro prosili, aby si odkoupil močály. Nikdo se neodvažoval vytvořit z nich ani pastviny ani úrodnou zemi! A byli to mladí lidé, třicátníci, chlapi jako buky, a báli se vody, báli se bahna, báli se roboty a nákladu! Ale on jim ukáže, že má přes padesát, ale víc zmůže než oni se svými mladošskými třiceti! Zemi poručí, aby rodila! Ty kusy, kam bahno dá svézt, aby daly kobzole, ty ostatní oves! A druhého roku traviny! A jisto jistě neumře tak skoro, aby dědině neukázal, že se bude kolíbat těžká rež a žluté žito tam, kde ospale se přelívala voda a pronikavě křičely rybárky!

Ale pravda, to se nedá zhltnout naráz! Dva roky se bude rvát s bažinami! A byl by d'as, aby nezkroutil! Nebát se, nebát, udeřit! Peníze vhodit do země, však ony vyrostou a vrátí se! Boráci, co měli prvé močály, nad každým grošem se třásli, báli se vyhodit desítky a stovky, ale on, Oberva, peníze má a ukáže, co s nimi dovede, že majetek rozmnoží! A za dva roky... a kdo ví, neprodá-li kapitulní správa též ještě kusy bažin ... na co je olomouckým pánům bahnitá zem, když si s ní rady nevědí!

Po svatbě jako by omládl. Nová síla, nová dychtivost zaproudila žilami. Už aby bylo vesno, to se dá do stavby, přestaví si grunt, už vidí, jak se zedníci hrnou, na cihly klepají, jak děvuchy maltu a písek nosí, jak se zdi zdvíhají ze země. Cítí, jak jeho majetek roste a jak on roste s ním.

Postavte se z dědiny, kdo jenom chcete, jeden jako druhý, postavte se a srovnejte: můžete se Jakubu Obervovi rovnat? I vy, co jste peníze dostali od verků za prodané kusy země!

Avšak dost bídně jste jich užili a smutně se vám penízky rozkulily! Ten jeden dcerám na věno všecko vyplýval, druhý dlouhy platí a skoro každý pije, rozhazuje, neví, co by ustrojil! Ale on ví, co jsou peníze! Smáli jste se, že byl čeledínem, že otročil... ale hleďte, je burmistrem a má ženu... Má ženu, které vody nepodá žádná z vašich, ty udřené, červené, tlusté, klepavé roby!

Hrdá i tichá nálada zaplavila Obervovy myšlenky. Zas už přišel před oltář, kde se člověk pokloní a kříž udělá. S takovým světlým blýskáním v srdci nepůjde mezi robotníky. Zahoukl na ně, kořalku jim z kapsy podal, aby se zahřáli a na chvílku odpočinuli, a šel po hrázi, až neslyšel hlaholných pokřiků.

Oči přivírá, jak mu slunce ostře do nich bodá a příjemné vidiny zatopují mu představy. Rozlehlá jizba se zahnědlými trámy... šerý úsvit se láme zamrzlými okny... v posteli je teplo... a na dosah ruky leží panské tělo, bílé a růžové... Dívá se na toto tělo očima slavnostně rozzářenýma, tak jak se dívá pořád na velký zázrak... Bílé ruce, oblé, vlasy rozhozeny po shlavku, temné obočí rýsuje se ve dvě křivky. Potichu, potichu... jako když se zloděj vloupá k pokladu a blíží se zvolna s prudkým bušením srdce...vztahuje ruce pod peřinu do prohrátého měkkého, mdlého tepla, hebké tělo ucítí, krásné prsy zachvějí se mu pod dlaní. Hladí nemotorně tvrdou rukou, bojí se stisknout rázem, bolestně, jak drásavě týral Mařenu, až děvucha stenala mučivou rozkoší ... Byl by to hřích, strašný hřích, kdyby tak najednou surově tiskl rozvité prsy, na nichž se mu konečky prstů zachvívají rozkošným mrazem. Ona oči otvírá, veliké, černé, propastné oči, z nichž světla hoří. Nemluví rty, mluví světélky očí. Už je marno zdržovat se a krotit, zrychlený dech, mrazivý žár prošlehl z konečků prstů do těla, hlava hoří, tělo hoří, plameny zpívají velikou a slavnou píseň,

oči se zalévají. Tiskne čtverhrannou býčí hlavu mezi její řad-
ra, skrývá tvář v jejím těle, až se teplem zalyká. Nesměle
a přece strašně ji sevře, svírá ji v pýše, že je jeho. S celým
světem by se o ni bil... A ona nemluví, neusmívá se, jenom
svítící oči má upřeny kamsi do hnědých trámů, oddychuje
zrychleně, hrud' se jí zdvíhá, z úst se vydere trhaný zvuk bo-
lesti... To když on slovo hledá a jen nezřetelně cosi mumlá,
cosi divokého a roztouženého: „Syna mi daj, syna, syna -“

Ale... bože... ona se neusměje, ona horce sama neobejme,
ona se rozkošnický k tělu nepřítiskne. Její oči hledí, podivné,
nevysvětlitelné oči a rty sebou šklubou v bolesti. Nebrání se,
neodporuje, ale ani sladce nevyzve. A jak to... že se ani ne-
zasměje? Jak to, že on, Oberva, cítí po každém objetí vždy
nepříjemný stud, jako by se hříchu dopustil, jako by ublížil...
Ale... dítěti se ublíží a ne ženě! A čím to, že se mu zdává, jako
by v ruce držel sochu, živou, dýchající, nejvzácnější ze všeho,
co kdy viděl, a přece ne člověka?

A čím to, že mu pořád jenom vyká a občas se ještě zmýlí
s „panem starostou“? Ale přece skvost má, ženu nad ženy,
koupil si ji a mohl si ji koupit, je jeho! Je jediná po dědinách!
Když byla taneční zábava v Dubové, jel s ní na saních, aby
se pochlubil. To měly kolíbabé dubovské panímámy oči na-
vrch hlavy, když vešli do sálu! Obervová, Obervová, šumělo
od rohu k rohu. Muzika tuš zahrála... však muzikantům pětku
za to hodil! A za týden budou mít doma sedláci sousedskou,
musí jít zase a ač se bránila už do Dubové, musí jít! A dívejte
se, mluvte si, šeptejte! A divte se! Nemýlíte se, to je Obervo-
vá, žena starosty Jakuba Obervy! Panička, ne selka!

Šel zvolna domů. Bylo mu jasno a příjemně. Život ho těšil.
Je to přece vzácná věc lidský život. A tak ještě dvacet roků

žít, dvacet roků v síle, až by děti přišly a odrůstaly, dvacet roků s takovýma rukama, s takovými svaly!

Doma odbyl exekutora a dědinskou robku, co přišla prosit o radu, podíval se po dvoře a po stájích, jak neopomenul nikdy, když přišel zvenku, a posadil se do jízby.

Albína přišla z kuchyně, vysoká a úpravná, ale divně zarudlá jak od velké výhně.

„Byla tu stará ženská, Sršáňka,“ řekla klidně, ale poslední slovo se jí zlomilo.

Oberva sebou neklidně trhnul.

„No a -“ řekl nejistě.

„Vy jste měl s její dcerou synka, nedávno se narodil před naší svatbou,“ kousala se do rtů.

„No, tuž...“ zrudl Oberva. „Měl...“ vyhrkl prudce.

„Ale proč jste mi o tom neřekl?“

„Takove věci přece... A myslel sem, že to viš, že to vitě, že to brater řek. Dyť sem žil prve... že to ani jinač něbylo lza... a co sem měl dělat?“

Zmátl se a zmlkl. Jizbou táhlo chladné vání.

„Bratr mi ledaco nadhodil, ale já jsem jeho narážky skoro až přeslechla. Ale nemyslíte, že já jsem tu děvuchu přece jenom o místo připravila, že ona měla být na gruntě místo mne, že se ona měla jmenovat Obervová?“

„Ani pomyšleňa,“ vzkřikl prudce Oberva. „Jakym pravem?“

„Právem svého dítěte, právem, že ona je matkou vašeho syna!“

„Za živý svět bysem toho nepřipustil! Ja mam ženu, jaku sem sobě vybral a jake se žadna jina něvyrovna! Albinko... ty si takova mudra, takova rozumna... a už se něhněvaj, že ti tykam a ty tež přestaň s tym protivnym ,vy‘ ... viš, ty všeccko

uznaš a nebudeš brať mi starý život ve zle... Co bylo, bylo, zapomeňmy... ať je nový život lepší —“

„Ale to děvče nezapomene, to děvče bylo okradeno o největší naděje. A ten synek... neměl by jemu patřit kdysi grunt, vždyť on je prvorozený?“

„Takové případy se stavají často -“ a Obervova řeč byla provinile stlumená, „a ja něsem nejhorši ani něhcu synka ožebračit.“

Chlad Albíniny řeči poněkud zjihl. Přistopila k Obervovi, dívala se mu klidně do mocného obličejce a řekla zase přízvukem polo žádajícím a polo poroučejícím:

„Vy se o toho synka postaráte, že?“

„Ale to je očíte, že postaram. Už sem beztak do kasy pro něho složil -“ zrychlil Oberva řeč.

„Vím... ale to je přece málo, od Jakuba Obervy je to málo... a vy nechcete, aby se o vás někdy mluvilo, že jste svého synka odbýval několika desítkami. Vidíte, vy jste mluvil, že mi dáte kus majetku připsat, ale já nechci za takových podmínek. Vemte z toho, co byste dal mně, přidejte ze svého. Vy to uděláte, vy nejste lakomec. Nejste!“

„Něsem,“ řekl Oberva cizím hlasem.

„Nejste,“ opáčila Albína klidně jako ozvěnou.

Oberva si utíral čelo, jako by se zpotil po velké práci, a pokoušel se uamátí. Nebylo by spravedlivě, aby se i ona usmála, aby se její tvář osvětlila, aby mu aspoň vlasly pohladila!

„Hledte,“ mluvila Albína po chvílce dále, „o ledačem jsem s tou starou ženskou mluvila. Je pravda, nejdřív byla na mne nevlídná, vyčítavá, nepřátelská, ale lze se tomu divit?“

„Ale to bylo zbytečně,“ vpadl Oberva do řeči. „Tys něměla s ňu ani mluvit, dyť to neni tvoja vic... to ja sam vyřídím... a co baba chodi tebe trapit...“

„Co dělat, už jsem s ní mluvila, a snad jsem se neprovinila,“ nedala si Albína přetřhnout jistý proud řeči. „O dceři mluvila, o tom, jak v nemocnici pobyla. A řekla, že by dcera ani bez ženichů nebyla. Uchází se prý o ni robotník jeden, ve verku dělá, u vysokých pecí. Prý je to pořádný člověk, tak aspoň stará vykládá. Ale jistě, a já si dovedu dobře vysvětlit, počítá především na věno. Myslí si podle všeho, že ta děvucha dostane peníze od vás, aby byla odškodněna -“

„A to nedostaně!“ vykřikl rozmrzele Oberva. „Nedostaně! To je všecko takova chytrost! Stara Sršaňka ma najisto prsty i v te čiste věci, baba stoďabelna, vybijana! Už dost' dostala, dos vymamila! A počita sobě, že pořad' budě za mnu chodit' a na věčne časy peníze brať!“

Rozčilil se a prudce přecházel světnicí.

„Já jsem jí slíbila, že jí věno dáte,“ řekla pozvolna a určitě Albína. „Hned, jak dojde ke svatbě a jak padnou ohlášky, že se o peníze postaráte -“

„Němělas slubovat,“ vykřikl Oberva, ale spíš rozmrzele než vztekle. „Sama sebe okradaš, ze svojih rozdavaš.“

„Já jsem jí slíbila,“ opakovala určitě. „Já vím, že starosta Oberva není špatný člověk, aby ukřivdil a křivdu nenapravit. Nemohla bych si vážit člověka, kterému jsou peníze milejší než spravedlnost. Já vím, že jí věno dáte.“

Oberva neodpovídal, ale žíla mu ná čele nabíhala.

„Možná, že jiná na mém místě by nyní v koutku plakala a vlasy si trhala,“ a v jejím hlase se chvěl tichý přízvuk výčitky. „Před desíti roky bych jistě plakala. Ale dnes? ... máte peníze a... nejste špatný člověk... Vy jistě jí věno dáte!“

„Dam...“ procedil Oberva neochotně mezi zuby a najednou se hlučně zasmál: „Už sem polamany, jak na skřipcu by mě mučili. Natahneš... kosti praskaju... a člověk řekně: dam, za-

platim! To tobě dam a tobě zaplatim! A ty žadaj pro sebe, co chceš, peníze, šaty... a ja beztak už u tebe smysly tratim a hlava se mi točí - „

„Já pro sebe?“ lehce se usmála. „Čeho bych potřebovala? Už jste šaty koupil, nábytek objednal, za měsíc stavět chcete... To leda... kdybyste ještě děvče, Mařenu, dal ze služby... Je drzé, odmlouvá hrubě a krade - „

Oberva nepřijemně sebou trhl.

„Ale ať idě na hodinu ať idě!“ vyhrkl ze sebe. „Nědržim ju a ty sama propust' a přijmi, keho se ti zlíbi - Tys přece pani na gruntě.“

„Tu propustíte sám, že?“ a oči její byly nějak nesmírně hluboké.

„Bez řeči -“ chraptivě se zasmál a vztáhl ruku po ní. Chytil ji kolem pasu, tiskl k sobě, druhá ruka dychtivě bloudila po bluze, ale Albína se bez násilí vymkla a řekla nejlhostejnějším hlasem:

„Do kuchyně třeba jít, beztak jsem se zdržela -“

Pomračil se ochlazen a rozmrzen.

Když za několik dní potkal na cestě Sršáňku, spustil na ni vášnivé hromobití, že se odvážila vetřít do jeho domácnosti a žalovat.

„Babo sakramencka,“ mluvil drsně, „ešče je vam malo, co sem vam dal? Že se Madlena ke mě lizala a za mnu lizla... že vy i ona stě mě okradali, jak se dalo, že se z gruntu do vaši chajdy nosily uzliky muky a krup... na to všecko nic nědbatě? Ale ja sobě dam na vas pěkný pozur a bičem vas vyšviham z gruntu, jak se kdo od vas enem objevi!

Sršáňka se pokorně skrčila před lomozícím Obervou, jako by čekala každou chvíli drsnou ránu na nahrblá záda a zavýčítala úlisným hlasem:

„Že se Panaboha něbojítě, pane starosta! Bičem hrozítě mi i borakovi Madleně! A možné; že i chrobačkovi něvinnemu, roztomilemu, Jakubkovi, synečkovi! No, pravda, Sršaň se menuje; ale dyť každy vidi, že je to Oberva podle oči; podle vlasuv.“

„Eh, mlčtě už s proklatu letaniju,“ utrhl se hrubě a prudce se otázal:

„A kdy se chce Madlena vydavat’?“

„Ach, proboha nejsvětějšího, pane starosta, jaky vydaj, dyž je děvucha zmarněna, zavitka! To už chlapi na dvacet krokuv se vyhybaju a každy se šklebi, že ohryzky něbudě dojihat! Ešče dyž je majetek a za penize se haňba zakryje, děvucha se z domu dostane, ale tak -“

„No, mě tak hned nědostanětě s nařikanim a stukanim! Vidim vam ež de duše, co se ve vas skryva! Mamit’ penize ze mě! Ale to přestane brzo, pisničku vam zarazim! Žadne vykručovani a oči k nebi nězdvihajte! Kdo chodi za Madlenu?“

„Chodi, chodi... ale o tym se ani něda mluvit’...“ nakřčovala se stařena. „Třirazy či štyryrazy postal u dveři mlady Vahala, postal a pomluvil, ani do jizby něšel -“

„No, to je pěkný chlapik, jen co je pravda,“ hučel Oberva. „Jak sedně ke sklence, parem koni se něda vytahnut’! Posledni groš krkem proleje -“

„Ale jak sobě može vybirat’, děvucha něščasna! Panebože nebesky, o pulnoci na širym polu by musela říkat’, že se nad ňu smiloval! A s pitim ani to neni tak zle... a to už každy chlop rad ma trochu gořalky. Muj chlop něbožčik -“

„Ešče stare kroniky jakesi!“ nevlídně přerval začátek rodového vypravování Oberva. „Ale co mi po tym, ať pije! Šak ho može Madlena obrychtovat’! A jaky je robotnik - hodně zarobi?“

„U vysokých peců je a na pěkně peníze sobě přidě. Ale je v tom hrubě velká těžkost: stará Vahalka se ho bude držet jak klišťe, hodně pry jí dává. Stare už se robit' nechce, a šak mi už zkazovala, že mladému nedovoli za nic na světě -“

„Eh,“ odkašlal si Oberva a pak řekl úsečně, rozkazujícím zbarvením hlasu:

„Madleně dam věno, ale až po svaťbě. Ať něčeka a drahoty neděla. Dněska mam ešče chuť a peníze dam, ale nepřavim, že mě chuť nepřejde za čtvrt', za pul roku. Bertě, dokud je ruka odevřena! Jak se zavře, ani d'abel z ni nic něvymami! Svaťbu dělajte brzo, takovy miglanc, jak vy stě, Sršaňko, umi jinači věci, ež dva ludi k jednenu oju zapřahnut'!“

Obrátil se odcházejce a už bokem náchýlen přikazoval ještě drsně:

„A ni, abystě sobě myslily, že moje studně su bezedne! Dam jí věno, na synka sem peníze do kasy složil, ale podepsat' se mi musí, že už na mě dolizat' něbudě a gruntu že se vyhně na sto krokuv! - Dam, ale naposledy a sužovat' mě něbuděť!“

Mračno měl na čele a na krku seděla nepříjemná tíha, jako by mora, co v noci tlačí, i přes den ho sužovala. Když za večera zastihl na cestě Vahalu, nevzhledného; trochu sraženého, od neštovic poďobaného, vyvadil se s ním, zhurta, jak dlouho zamýšlí chodit za Madlenou. Dělník furiantsky odpovídal a zkrotl teprve, když Oberva vysypal na jeho hlavu tvrdá, určitá a výsměšná slova.

Ale přece zůstala jakási hráz mezi ním a ženou, hráz z neviditelné mlhy utkaná, kterou vlastně cítil od prvního setkání a kterou se odvážil přervat jen v okamžicích největšího smyslového rozhořčení, a to ještě s tísnivou trýzní, že vstupuje do tiché kaple, kam je dovolen přístup jen vyvoleným. Nyní

po trapném výjevu ona hráz dýchla ještě více chladem a jejím průsekem zasvítla krása ženy tím vábivěji, tím dráždivěji, tím pyšněji, ale zároveň tím vzdáleněji. Byly okamžiky, kdy se sám doma volný necítil. Dříve před svatbou roznadával se na dvoře, vychrlil příval hrubých přezdívek, ale nyní se styděl před ženou, a když se mihla dvorem, umlkal v nejprudším láteření a jen zuby zaskřípal.

Ale Albína neplakala, nenaříkala, ani si nestěžovala, hlozmozných výstupů nedělala. Jenom jednou ji zastihl, když nečekaně přišel domů; že měla oči zarudlé jako od pláče; zarazil se tehdy. Albína kvapně se obrátila a mluvila o čemsi bezvýznamném. Neodvažoval se ptát, mrzí-li ji něco, plakala-li, či snad oči zrudly pouze větrem. Byla stále stejná, pečlivá a svědomitá a zase ne dřičská, jak bývají selky na gruntech, a na všecko měla vyrovnanou větu, z níž se přitřpkle díval nepotlačený stesk.

Nebyla domácí na Obervově gruntě, byla pořád cizí. Oberva k ní přicházel s všelijakými starostmi svého úřadu, dnes bylo třeba poradit se o jedné proklaté listině, které nerozuměl, zítra o jiné. Má nadučitel všecko udělat sám? Má vždycky jenom povídat: „Jak myslíte o tom, co by se mělo udělat, pane starosto?“ Má on, starosta, na to stejně odpovídat: „Uděljte sam, dyť vy temu lepší rozumitě! Albína přirozeným důvtipem vnikla do nejedné věci, přečtla, rozvážila, s mužem porozprávěla. Jak se potom jináč mohl postavit před nadučitele: „Ja myslim, aby se to tak urobilo!“ Písemnosti mu vyřizovala, soukromé věci napsala, a Oberva polo hrdý a polo stísňený klepal jí na ramena: „Albinko, tys dochtor, hotovy syndikus!“

Z jara dal se do stavění, sotva se vyřídil nutnější práce polní. Pokřik zedníků a děvuch s maltou naplnil dvůr, drobný bílý

prach lehl na trávníky, polír sebevědomě přecházel jako svrchovaný pán všeho šumu. Okna budou velká, ne už starosvětské tabulky, které zakryješ dlaní! A vchod nebude u chlívů, abys žil přece lidsky! Až bude všecko hotovo, přijdou malíři! To už nebude dávné bílení stěn, jak stačilo mrtvým staříkům, stěny se vymalují a na okna přijdou záclony. A divan, pěkný, kožený, s vyřezávaným opěradlem, jak byl u Bernátů! K smíchu dědinské pošklebky! Vy si pořád myslíte, že je Jakub Oberva umazaný selský chám?

Když pak nábytek bylo třeba vybírat, Albína sama všecko obstarávala, a Oberva jen honosně pochvaloval; ale činila všecko tak, jako by vybírala s krajní svědomitostí ne pro sebe, ale pro pána, jemuž spravuje domácnost. To nejvíc bodalo Obervu: proč se necítí víc paní, proč jemu není víc vděčna, že ji paní učinil? Ach, chtěl by, aby hořela vášnivým a nesmírným milováním, aby se v jeho objetí svíjela rozkoší a ne toliko trpnou povinností!

Bernát se několikrát zastavil. Měl řízení, na bryčce hbitě přešel, seskočil na trochu řeči, jak se smál. Usedl, pochlubil se, co nového v hospodářství provedl, zaryl do politiky, ponadával si na škobrtáky německé na hejtmanství, s kterými se poctivě moravsky nesmluvíš, a už v rychlém proudu řeči mluvil o politice, smál se ministrům, posuzoval poslance. Oberva poslouchal a díval se na Albínu, jež s lehkým úsměvem sledovala bratrovo politické horlení, a páteří mu probíhalo tiché chvění, nezačne-li Albína do jeho vět o své nespokojenosti, nezapláče-li, nepostěžuje-li si. Ani stínem nikdy nenaznačila, jak nese své manželství. Vypravovala, co se staví, jak ještě jinak se grunt přetváří. Bernát se hlučně smál, jak se obervovský grunt z gruntu převrátí, a tleskal si do dlaní po své slovní hříčce. Vtipkoval, když zaslechl Albínino „vy“,

a když Oberva v rozpacích nevěděl, může-li i před Bernátem Albíně tykat.

„Albi má nejrači tatínka,“ uškliboval se Bernát. A už rychle odcházel a Oberva zřejmě uslyšel tlumenou jeho otázku, když se před vraty naklonil k Albíně: „Jak se máš?“ „Dobře,“ odpověděla tenkrát Albína bez chvění a jasně.

Kdyby jemu tak řekla, tak prostě a lidsky, jak rovná rovnému! Aby nemusel se k ní dívati z nížin! Ale to mu jednou odpověděla, když v noci v horkém objetí svíral její tělo a trhaně zase jekal: „Syna, syna chcu...“ pouze vyčítavě: „Už máte!“ Jak by ho bičem byla udeřila! Tak přes hlavu, přes oči! Rvavá jeho povaha se vzbouřila, byl by teď do mdlé tmy vykřikl cosi divokého, cosi tvrdého, ale rázem zchladl a do sebe toliko vzduch vtáhl.

Jak na to myslil, kdy práce kolem něho vířila horkými vlnami! Na rybnících se pořád ještě něco pracovalo, stavba nebyla zcela hotova a na poli byli dělníci. Přijdou sena a jak dlouho bude trvat, než zazvoní kosy a budou žně! Se starostenstvím bylo v létě skoro až pokoj, v obci sporů nebylo, úřady spaly, a kdyby nebylo občas nějakého nezdárného příslušníka, kterého z ciziny poslali „šupem“ do rodné obce, nebylo by ani nepříjemností. Ale Oberva byl rád, když byl tak otočen vírem roboty, když se mohl pod hořícím sluncem vykřičet a dosyta vyvztekat, když se pak vracel za večera příjemně unaven, ale smírný, uklidněn, spokojen. Tam venku na poli, mezi dědinskými robami a děvuchami, byl všední den, s prachem, křikem, divočením, ale jak za večera přestupoval do vrat, začínal svátek. Zvony zvonily, od Vítkovic tlumeně stroje hlomozily a vzduchem růže voněly ze zahrádek. Pak za letních nedělí nastaly výlety do lesa a hospodských zahrad; každou neděli byl nějaký, jednou měla dělnická organizace, po dru-

hé sokolská jednota, jež byla před nedávnem v Lipině ustavena, po třetí selská omladina. Oberva chodil s Albínou, pochubit se chtěl, i jako starosta ukázat se „mezi lidmi“. Ze „Sokola“ dokonce přišla deputace a prosila, aby dovolil Albíně účinkovat. Prý aby měla dozor nad bufetem.

Oberva se rozzářil a bez dlouhého váhání slíbil. Mladému učiteli a dělníku Lípovi, kteří tvořili deputaci, ruku na slib podával a ujišťoval, že sám jim k výletu přispěje. Že je to pěkné, když se tak mládež hýbe a na staré nezapomíná! Albína, s počátku překvapena, přikývla hlavou, když viděla, jak muž ochotně slibuje.

Ale když na výletě kolem boudy, z níž vesele vonělo chvojí a páchlo čerstvé dřevo, kupilo se pořád množství lidí, rozesmátých, tancem uhřátých, se svítícíma očima, pocítil Oberva jakýsi neklid. Byl to vlastně pocit velmi smíšený: slepý by neviděl, jak žena svítila na výletě! Jak se stala středem hlučícího a rozveseleného davu! Jak její černé oči zrcadlily paprsky a barvy! Usmála-li se, růže jí od úst lítaly, jak napadlo Obervu ze starého vypravování o jakési svaté.

Hrdost pozvedala Obervova prsa, hrdost majetníka vzácné a nebývalé věci. Jako by se do dědiny skvost koupil nevídané práce a lidé proudí se všech stran, aby jej uviděli a jemu se podívovali. Dívejte se, závistí bledněte! Srovnávejte se svými děvuchami, které sžehl žár sluneční při těžkém lo-pocení na polích, s děvuchami nemotornými a hloupě se smějícími! Srovnávejte s robami udřenými, starosvětskými, s tělem jak deska neforemně čapatými! Ale za chvíli hlodalo cosi jako sobecká bolest majetníka, jemuž příliš mnoho rukou sahá na vzácný skvost. Ruce jsou dotěrné a nemají úcty před skvostem. Ten se hlučně směje, to jistě vtipkuje, jak v dědině je zvykem, že jsou slova jako palice! Ten na ruce ťuká a jiný

by nejraději dřevěný pult odhodil, jenom aby se dostal co nejtěsněji k prodavačce. Učitel, mladý hoch s prvním knírkem, nesmělý blondýn plachých a roztoužených očí, hovoří s ní a ona se usmívá. Vlídne, přátelsky, jak se doma usmívat neumí. A dělník Lípa, chlapík mudrlant, švarný, urostlý, po němž blázní děvuchy z celé dědiny, je pořád u budky, pořád cosi vykládá a neví, kdy by odešel. A dokonce i sedlák Valenta se žene, s celou hlučící rodinou, klobouk v týle a viržinku v ústech, a hned k Albíně, směje se, ruce podává a drží je ve své. Na svou ženu ukazuje, jakýsi šprým o ní vykládá, děti za uši potahuje.

Oberva sedí na hrubé neohoblované desce, jež voní pryskyřicí, a odpovídá roztržitě lidem kolem sebe. Kývne rukou, volá na pozdrav. Ale oči pořád se obracejí ke chvojové výzdobě, pořád hledají vysokou a štíhlou ženu s bílou zástěrkou, v níž vypadá mladě, vesele. Všecky paprsky z celého lesního palouku jdou k ní. Je tam pořád šum, vtipy, veselí. Ani když se cvičí, není budka prázdná. Potom hraje hlučná, skřípavá hudba, zelená plocha mezi stromy se zpestří tančícími, neklidné pestré skvrny kmitají se ve slunečním lomeném světle. Kdosi bere Albínu do tance. Učitel. Usmívá se nesměle, kudrnaté vlasy mu padají do čela. Albína má lehce nakloněnou hlavu a přivřené oči. Do čerta, netiskne se trochu blízko učitel k ní? Nesvívá příliš těsně její bok? A potom Lípa žádá starostu za dovolení, aby směl vzít Albínu do kola. Oberva se mračí, ale mezi zuby odpovídá, že s největší radostí. Ale nejraději by šel do kola, mezi Lípu se postavil a vykřikl: Domů, domů! Všeci domů! A přestaňte hrát a, blázni, přestaňte se točit!

Z tance odběhla Albína do budky, černé vlasy si upravuje, mašli pod krkem rovná! Je udýchána a Oberva vidí jasně, jak se jí prudce pod zástěrou prsa zvedají.

Učitel s Lípou usedají k němu a mluví uctivě, že po prázdninách se dají do divadla. Že by zahráli veselou věc, aby se diváci pobavili. „Na letním bytě“ se kus jmenuje, velmi zábavná a šprýmovná věc. Z výtěžku se uhradí tělocvičné potřeby a že v dědině beztoho málokdo viděl divadlo. Aby on dovolil paní starostové si zahrát. Je tam úloha jako stvořená pro ni, nikdo druhý by ji nezahrál, jenom ona, tak je napsána, jako by ji spisovatel viděl a podle ní psal. To že bude v dědině něco, o čem se bude vykládat po celý rok.

Oberva poslouchá, na rty vnutil tvrdý úsměv; ale řeč je mu protivná a hloupá. Komediantství, bzučí mu hlavou, ještě toho bylo třeba!

„No, něvim, něvim...“ odpovídá s nechutí „s ženou se domluvim, či má chuť a či se to pro ňu hodí. Šak najděte mladši, děvuch je ež na zbyt -“

A potom se dal do pití. Vnutili jej do slivovice a ani se hodně nebránil.

Z výletu se šlo až za tmy, s lampiony a rozviklanou muzikou, s hlučným a nezladěným zpěvem vlasteneckých písní, jež ozvěna odrážela od lesu a házela po polích. Lidský had se táhl cestou, žlutavé odlesky světél probíjely tmu, tóny se třásly vzduchem.

Oberva uléhal unaven, ne opilý, ale znechucen a znepokojen. Albína se ještě odstrojovala, vlasy rozčesávala.

„Mluvili ti o divadle?“ začal zvolna, zdánlivě klidně a jako mimochodem.

„Mluvili,“ řekla, zhasila světlo a ulehla.

„A ty -?“ zeptal se po dlouhé chvíli a čekal dychtivě, aby řekla: Ne, ne, nechci!

Neodpovídala.

Pak lehce vzlykla, jak by se jí hlas v hrdle nalomil, a řekla zastřeně:

„Už ne... ani kdybych chtěla... už to možné nebude.“

„Jak to, jak?“ nechápavě zvolal Oberva a vztyčil se na lůžku.

„Už jsem... taková,“ řekla dlouze a bez přízvuku.

„Ježiši, Ježiši,“ vyjekl Oberva překotným a směšným hlasem. Ženy neviděl, ale byl by mohl přísahat v té chvíli: jistě leží naznak, hlavu dozadu zvrácenou a oči, černé, plamenné, propastné oči zabodnuty do stropu.

„Jak dluho, jak dluho?“ koktal, nevěda sám, co mluví.

„Druhý měsíc -“ řekla zase pomalu.

Oberva přitiskl se k ženě, ale ona jej lehce odstrčila.

A v zápětí nato ozval se opět přervaný zvuk; ne pláč, ne hořekování, pouze vzlyk, jenž se vydere ze stísněného hrdla a zardoušen napětím vůle. Ale potom i ta hráze se Albína se dala do pláče.

10.

KOLIKRÁT SE NAVRTĚL JAKUB Oberva hlavou nad nezvyklým pláčem za letního večera, když uslyšel po prvé o rozvětvení rodu! Jaký pláč! A jaké naříkání? Obervův rod zapustí kořeny, a to je přece věc slavná, věc radostná! Zajásat by měl celý dům, od ní, Albíny, samé počínajíc až ke kravařovi, vesele zazpívat, jak se zpívá o dožínkách a v masopustě, že se jeho strom zazelenal už na samém prahu podzimku, zazelenal plnou a zákonnou haluzí a ne toliko trpěnou, vedlejší odnoží!

Toho svého prvorozeného, nemanželského syna, Jakuba Sršáňa, uviděl také jednou, nedlouho po tom, co si Madlena

vzala Vahalu. Vyplatil jim peníze v den svatební, podpis si od obou vyžádal, že žádných nároků už nemají a dělat nebudou, ale klel temně a zlostně si odplivoval, když svatební průvod šel mimo grunt s rozvřískanou tahací harmonikou a napílymi zpěváky. A pak máchl rukou, mračil se, jak by hořké kořeny překusoval, a vyšel do polí.

Za několik dní srazil se na cestě se Sršánkou. Pěstovala děcko v červené vlnance, z níž se růžověl tlustý obličejík. Nemohl se vyhnout a mrzutě pohlédl na zdravé, silné děcko, poklidně broukající.

„To je Jakubek -“, vrásky v žilnaté tváři staré ženy se stahovaly ve směšný úsměv. „Jakubek mu povídamy. Chtěli, aby se menoval Kubiček, ale to je, jakdyž křičíš: Kuba! Kuba!“

Dítě otevřelo veliké oči a zadívalo se na Obervu, překvapeno někým, koho ještě nepoznalo.

„Vidiš, Jakubku,“ mluvila stařena naléhavě do růžové kuličky a prstem potukovala, „to je tatinek, tvuj tatinek. Řekni: tata, tata! Ach, to je dobrý synek! V noci něnařika, něbudi se a hlas ma jak zvon. Tata, tata, řekni, Jakubku!“

Ale děcko nechápavě a zaraženě jen si prstíčkem pohrávalo.

„Synek silny jak valibuk! Šak vytah mamu. Madlena po nim zeschla a zbidněla,“ překotně zase mluvila stařena.

„No, je dobře -“ řekl Oberva táhle, nevěda, jak jinak by se rozloučil.

A růžová tvářička, tenký prstík, rozevřené oči třásly se mu v myšlenkách po několik dní. Jeho dítě, až přijde - a bude to též synek, musí to být synek! - nebude zatočeno v červené vlnance, ale bude v kočárku, jak se chovají městské děti, bude mít pěkné bílé prádlo, sametový kabátek, čepeček ovroubený, peřinku s mašličkami!

Rozehříval se při představách a zneklidněl. Kdyby bylo možné pohnat čas o měsíce, aby ten den, který se mu stal smyslem života, nebyl někdy až na vesno, ale hned, hned! Ještě předtím, než listí se stromů opadá a sníh se po polích rozloží! Aby měl jistotu, že splní se jeho víra, že jest položen pevný kámen k rozkvětu rodovému!

K Albíně choval se až s dětinskou šetrností. Vyšel ze vrat - a byl z něho starý Oberva, s čtyřhrannou hlavou a zdviženou bradou, úsečný a urputný, netrpící odporu a šlapající protivníka, mající vždy tvrdý vtip nebo drsný smích; ale když se vracel domů, když vstupoval do vrat, odlepovalo se z jeho bytosti vše násilnické a rvavé, padaly celé desítky života, hlava zmládlá, srdce se pobláznilo, jak se sám sobě vysmíval.

A nevěděl, jak by se co nejvíce Albíně zavděčil. Kupoval jí dárky, zahrnoval ji šatstvem, přinášel jí šperky, častěji drahé než vkusné, a byl by se vypravil do zámoří, kdyby si tak vzpomněla a odtamtud si dárek vyžádala. Byl by ji nejraději zasypal nyní, když zůstávala doma a nevycházela, když patřila nadobro jenom jemu a ne hladovým a nečistým očím! To proto, aby se proměnila ve žvatlající a úsměvnou ženu, aby mu za to všecko upřímně a dětsky poděkovala. Už bylo prádla šatstva natlačeno ve skříních, že Albína žádala, ať nic nekupeje. „Neužiju toho, nevycházím ven, moli to leda sežerou,“ namítala, ale Oberva jí odpovídal jenom tvrdohlavým „Ať!“ a pohrdlivým mávnutím ruky. On, jenž byl vždy na každý krejcar opatrný, byl by se stal s neklidnější myslí útratou pro její úsměvy.

„Stary blazen se stal ze mě,“ mluvil Albíně, „jak mladoch! Ani za mlada sem tak něvyvaďal? Na rukach bysem tě nosil, zlatem chodničky pro tebe vybíjal!“ -

Teď ještě více než kdy předtím bránil Albín v těžší práci. Na gruntě bylo roboty hodně, zvláště v létě, všichni domácí se musili pořádně obracet, ale Oberva se mračil, když uviděl Albína u ženců nebo ve stodole. „Něvzal sem sobě selku, aby se plahočila,“ huboval, „a něchcu mět z ženy selku! Dvě roby se připtaju, všecker se obstará! Takove roky se grunt obešel bez hospodyně, co by dřela jak čeledini, a grunt stojí a bude stať!“

Albína ostatně těhotenství těžce snášela. Byla churavá, trpěla stálými nevolnostmi a nechutí k jídlu, mnohdy se až třásla slabostí, když ráno vstávala. Tvář její podivně zprůsvitněla a nabyla trpitelského půvabu, oči její tím více plápolaly pod temnými brvami.

Oberva zneklidněl, kdykoli si musila ulehnout. Zvláště v zimě kolem vánočních svátků, kdy jí bylo nejtíže, byl všecek zmaten, co chvíli k posteli přicházel, po špičkách nemotornými kroky se blížil, úzkostlivě se ptával, co jí má přinést. A ona neodpovídala, nehnutě ležela, zraky zabodnuty do stropu, beze stěnu, bez vzdechů. Vráska se jí vyhloubila kolem rtů. Rukama lehce mávla, když k ní někdo přicházel, klidu si přála, samoty, šera.

Oberva nedal jináč, zapřáhl koně, pro doktora do Ostravy zajel, ač se Albína zuby nehty bránila. Jel jako vzteklý, do koní bičem šlehal, drsným hlasem k běhu hnal a třásl se neklidem.

Možnost její smrti vyvstala mu před zraky a bylo mu při tom úděsně mrazivo v prudkém letu, vysoké kopce padaly naň a balvany drtily mu hlavu. Nesmí umřít, když mu má dát dítě, i kdyby půl gruntu měl obětovat!

Doktor přijel, vyslechl, zažertoval, potěšil a odejel. Prý nemoc není nic zvláštního ani nebezpečného. Udělal vtíp o trp-

kém osudu Evinu a s povýšenou moudrostí opakoval: Šetřit se, šetřit!

A jak odejel, zůstala zase Albína osamělá v rozlehlé světnici, nyní městsky upravené, v hnědé posteli pod velkým obrazem, vlahým tichem otočená. Přivřela oči. To aby lépe viděla. Neboť v takových okamžicích, kdy zemdlená ležela bez hnutí, celý její život se jí rozvíjel před očima, v barvách nesmytých a s přízvukem životným viděla lidi, viděla výjevy, v rychlém sledu přebíhaly roky, v minutovém zkrácení řešily se děje. Přisahat by mohla, že u jejích uší zaznívají hlasy: a jak jsou svěží, jak pravdivé! Otec se jí zjevoval, drobný, přikrčený, zachmuřený. Ježaté obočí se svraštilo, jak do knihy hleděl. Po špičkách chodili, aby nevyrušovali. A přece je vytrhován: hlavu zvedá od knihy, mluví, ale jeho oči vyčítají. A zase čte, rukou si hlavu opírá. Taková žilnatá ruka je to, spleť provázků v kůži propletených. A mihla se i postava prvního muže. Ne to hrozné, co bylo potom, se jí třáslo v představách. Bylo to všecko spíše jako mrak, jenž visí příliš vysoko nad hlavou, že jeho děs mizí z dohledu. Ale slova laskají, jako sladká včelí hudba bzučí, jsou jako tichá píseň za večera, omamují, uspávají. Hlava se točí, do zelených propastí bys vskočil se zavřenýma očima. Ať třeba víš, že se tam rozbiješ! Nic jiného nevnímá, jenom lichotný, medový proud řeči. To jak jí mluvíval za večerů, když ji držel v objetí - na klín mu hlavu položila - a drobnou rukou jí vlasy rozplétal. Mluvil o jiskřičkách, jež z těch vlasů srší, o háďatech, která z nich vyskočí, o hedvábných nitkách, jimiž je jeho život opoután. A přece to nebylo nic jiného, než lesklá lež, naučená, tolikrát opakovaná v jiných objetích! A přece: stříbrné housle hrají, sladký úl šumí... Jakési věže se zvedají, města, hory, jak je zahlédneš z vlaku. Zmatený vír rozbitých představ, děs, hrůza, šed'...

A čím víc se opájela i mučila představami minulých let, čím častěji slýchávala hlas mužův, jehož surově rozdrtila kdesi za tmy kola lokomotivy, čím více si stavěla před oči Obervu i jeho grunt, tím pevněji se jí zarývala do mozku podivná myšlenka, že musí trpět, aby hřích smazala. Není na světě hříchu, aby nemusil být odpykán. Nehřešila-li, že v prvním manželství slepě chytila růžovou rozkoš? A léta odříkání, když u bratra hořekovala nad rozbitými vzdušnými paláci, byla jí chlebem příliš hořkým... Za lepší skývu, za svobodu, za zaopatření v stáří, za vymanění z těsného kouta domácího, kde každý znal její trudný příběh, dala se zcela starému sedlákovi. Za krajíc se mu prodala. Hospodyní chtěla mu být a dcerou, ale tělo mu dala. Bez rozkoše, bez omamných křečů. Jen jedenkrát je v životě cítila. Hnusem a bolestí platila nyní za to. Ale je nutno, aby trpěla, aby vypila kalich až na samé dno, aby nestenala, aby pokorně a v utrpení i dítě dala hrubému ,sedlákovi, jehož jméno nese.

A proto snášela bolesti jako jakési pokání. Vstala zase, opět se osvěžila, domácností procházela, leckterou písemnost vyřídila, ba i na saních k bratrovi si zajela. V ten den jí bylo dobře, trochu jen tesklivo, ale s švagrovou dlouho pohovořila, na sta užitečných rad pro těžkou hodinku přijala, s hochy si pohrála.

Ale když přišla ona chvíle, veškera síla jí selhala. Bolest byla příliš hrozná, příliš lámala útroby, než aby se dala zaklínat vynuceným klidem a prudkým sevřením rtů. Bylo nutno křičet hrozným a vysokým hlasem, nejen aby z něho vytrysklá nenesitelná bolest, ale i hrozná napětí nitra, jež dusilo až k zaklnutí. Už nebylo lze ležet a upřeným pohledem probodávat stropní trámy, ale spíše hlavou o zeď bít. A pak děsné mlhy obtáčejí hlavu. Je den, je noc? Pluje po nesmírných vodách,

jež zeleně se valí a její hlavu zalévají? Padá do propasti, kde jsou rozceněné nože na černém dně?

Padá, padá, nože ji rozbodávají -

A jakýsi shluk lidí, šum, hlasy... tělo se trhá.. krev vytéká... mučivá úleva...

... tenoučký prazvláštní hlas...

Obervu volá kdosi, dveře se otvírají, výkřik, jde k ní... odvádějí jej...

Syn, syn, volá cosi do těch temných propastí.

A Albína v té chvíli zmučeným mozkiem pochopila, že porodila Jakubu Obervovi syna.

11.

CO VYVÁDĚL OBERVA PO NAROZENÍ dítěte, bylo tak honosné a divoké, že lidé až hlavami potřásali. Zejména ti, kterým se dětským požehnáním rozléhaly chalupy od kuropění až do pozdního večera, dívali se na bezmeznou Obervovu radost jako na zvrácené bláznovství.

Ještě téhož večera byl v hospodě a vpadl tam prudce, bouchnuv divoce dveřmi, jako by nesl zprávu o ohni. Musel jít mezi lidi, musel se pochlubit, musel každému, kdo mu do cesty přišel, vypravovat slavnou novinu, že má syna. A v hospodě všem, jak se sešli pod žlutou petrolejovou lampou u pořezaného zeleného stolu, platil pivo a kořalku, platil sedlákům a chalupníkům, platil robotníkům a havířům, platil robám, které se trousily večer pro muže.

„Pijte dnes všeci,“ hlaholně vykřikoval, víc omámen radostí než pivem, „a šak ja mam věc peněz ež ma hospodsky špiritusu! A šak grunt to uněse, i dyby cela dědina přišla a pila do rana bileho! Syna mam - a vitě, co to je? Že včil se začně

rozmahat' Obervův rod! Ja sem mu položil zaklady, ja sem se dřel, ja sem peníze schraňoval a moje děti budu mět' žně! A ať by jich bylo pět i šest! Sedlaci z nich budu, ale jinači, jak stě vy všeci a jak sem ja, dědiny v rukach držet' budu, a druzi budu pani, dochoťi a panačci!"

Vykřikoval zpupně a tvrdě, s vypjatou bradou, sklenici pozdvihuje do výše. Nač by se dnes tajil, nač by dnes zapíral, co mu rostlo v duši? A sedláci cosi bručeli, v koutě si dva havíři šuškali, že se nadýmá až hříšně a že už bylo vidět jinačí slávu a jinačí pády, ale nikdo mu neodporoval, ba sklínky se tím prudčeji přirazily a hlasy opilé, bouřící volaly: „Na zdraví prince! Ať žije mladý Oberva! Ať se za nim sype požehnani! Co rok, to prorok!"

„Přes padesátku mam, na šedesaty tahně!" vypjal se Oberva a udeřil se do prsou: „A slyšíte? Jako zvon! Co je to nemoc? Jeden z vas enem vleze do vody a už ho měsíc fantas lame a zima drobi, psinku ma a poručenství děla - a ja sem se už zase dva tydne v bažinach brodil, v rybnikach dřel a jak vzkřiknu, v Dubove se kostel třase! A ruku! Podivaj se! Ze železa je a kameňa!"

A což teprve když byly křtiny! Okresního komisaře z hejtmantství pozval, známé starosty z okolí, sedláky, nadučitele i učitele, fořta, správce kapitulních statků. Ozdobený kočár jel do dubovského kostelíka jak na svatbu, červené pentle vlály koním ze hřívý. Marně žádala Albína, aby i křtiny byly tiché, jako byla svatba; tehdy necouvl Oberva před výmluvnými plamínky černých očí, ale jen vzpurně pohodil hlavou a řekl s rozhodující jistotou:

„Nělza! Prvni syn se mi křti a ja chcu, aby se o tym v širym kraju vědělo! Jak musi z něho byt' cosi velkeho a mocneho,

tak ať už začátek ma slavný! Všecko ti udělám, peníze žádaj, ale trochu radosti mi popřej!“

A té radosti nechtěl mít jen trochu; ale míru vrchovatou. Sám pan okresní hejtman poslal mu blahopřejný dopis, k němuž koncept psal patrně nějaký písař, a Oberva radostně ukazoval drahý ten půlaršík. „Ať je splněním mých nejsmělejších přání, tak píše! A budě, budě, musí byt!“

I o jméně nebylo s počátku shody. Bernát, kmotr, domlouval Obervovi, že musí dát synovi jméno národní a vykládal mu široce, jak všelijací ti starosvětští Ferdinandí, Aloisi a Maximiliáni jsou leda svědectvím starého otroctví. Oberva se jen mrzutě zatvářil a když mu Bernát vysypal celou zásobu vhodných jmen, panských, tak jak dával nadučitel a kapitulní správce, Jaroslavů, Vladimírů, Zdeňků a Boleslavů, zavrtěl rozhodně hlavou a řekl prostě:

„Jakub budě!“

„No, Jakub -“ táhle odpovídá Bernát a smál „Eště Abraham s Izákem a budeme mít starý zákon! Přece, Obervo, švakře, musíme jít podle nové doby! Též už přece nenosíme starých burnusů!“

„Dobre to bylo meno,“ odpovídal klidně, ale nesmlouvavě Oberva, „ja sem to meno nosil se ct'ú a muj synek převezme kdysi po mě, co sem ja začal. Ať ma i meno moje! A šak možne, budě eště druhy či třeti, a to ať je Vladimír či Jaroslav.“

Bernát pokrčil rameny, ale od křtu přinesli Jakuba. A dlouho do noci pili páni i sedláci na obervovském gruntě na zdraví malého Jakuba Obervy, jenž poklidně spal v kolébce vedle matčiny postele, tmavooký, červený, s výraznými znaky Obervova rodu.

Ale všechny přípitky byly patrně málo vydatné a všechna blahopřání málo zasahovala do životních osudů dítěte: chlapec dlouho nebyl zdravý, proplakal i celé noci a trvalo to po křtinách několik týdnů, než aspoň ustal tenký dětský pláč, jenž probouzel Obervu ze spánku a plnil jeho hlavu mučivou úzkostí.

Pro doktora jel, doktor těšil, že všechno jsou jenom přechodné bolesti. Ba i moudrou babku kořenářku zavolał, co lidi uzdravovala a zlomené kosti napravovala, a ta jakési lektvary Albíně vnucovala a dítě mastí chtěla potřít, až Albína prudce a nervosně ji od sebe odehnala a její vodičky oknem vylila.

Ach, co všechno by Oberva zaplatil, kdyby se hoch rozhlaholil zdravým křikem, kdyby i silou svědčil, že vzešel z oberovského kmene! Tu na dlouhém stole by vysázel řádku rynšćáků a třeba v ještě jednu doktorovi tak moudrému, aby dítěti dal pevný kořen!

Všecko mělo asi příčinu v tom, že Albína byla po porodu dlouho nesvá, ubledlá a malátná. Zkrásněla ještě více, mateřství dalo jí rys uzrálé plnosti a sladké ojiněnosti, její pohled jímal ještě podmanivěji a měla v sobě opravdu vznešenost kněžen na obrázcích, jak je znal Oberva z kalendářů. Ale zdraví její bylo od křtin nevalné, unavila se lehce a zadýchala se při námaze poněkud větší.

A Oberva pyšným pohledem sledoval ženu, když dítě koupala a strojila, když je kojila, když mu zpívala písničky na uspávanou. A zejména, když se dítě i matka trochu zotavily a když světelné pruhy v létě padaly na kolébku, kde přikryté dítě dřímalo, měl v sobě hrdost šťastného vítěze.

Na vysoké hoře se octl. Jak si všecko přál, tak mu plnily neviditelné ruce. Po čem vztáhl pevnou dlaň, to se mu takřka samo na dosah přiblížilo. Má moc, má majetek, má ženu, má

syna, život jeho má svůj smysl; jeho dílo uzrálo, jeho stromy přinesly ovoce. Je třeba pevným pohledem přičarovat osud: tak tomu bylo, když před nadučitelem v úmrtní den své první ženy prozradil svou žízeň po moci, tak tomu bylo, když před potulným krajanem se zpovídal z touhy po ženě. A slova se proměnila v tělo a krev.

Rod, rod, jehož bude zakladatelem a první silnou oporou!
Rod, rod, který poroste mocí i rozumem! Rod, rod, který roznese do šíra jméno Obervovo! Takové hlasy mu zpívaly v žilách, takové hlasy mu šuměly v mozku, když viděl kolébku a své dítě.

Ale bude to rod, široce rozvětvený, aby několika smělymi a dychtivými pažemi se rozpráh' po moci?

Po porodu a po nemoci bránila se Albína křečovitě jeho objetí.

Kdežto dříve ztrnula v trpné poddajnosti, když sevřely ji železné Obervovy ruce, nyní se zoufale vymaňovala z jeho stisknutí. Úzkostně se mu vyhýbala, když postřehla v jeho očích žlutavé a zlověstné plamínky, když už se rty zachvívaly vášnivou žádostivostí. Chlapce dávala k sobě, jen aby měla obranu, a ještě nebyla jista, až usne, že se najednou nepoplazí po jejím těle lačné, hledající ruce a těsně u jejího ucha že nezavšívá zrychlený dech.

Oberva byl vždy po takové noci rozmrzelý a jako nevyspalý.

„Něchceš mi už dat děti?“ zeptal se jednou přímo.

„Máte už syna,“ řekla vyhýbavě a dívala se stranou, neodvažujíc se stále ještě osloviti ho tykáním.

„Mam, je pravda, ale -“ a nedořekl, co mu skákalo v hlavě, že chce mít ještě syna druhého, třetího.

„Jsem přece ještě málo zdravá,“ řekla tiše, ale odpověď zněla jako výmluva.

Na takovou větu nebylo lze říci nic přesvědčivého. A tak vyšel Oberva zachmuřen a rozmrzelost si vylil na čeledínech nebo na dělnících v močálech.

Na bažinách se mu už růžovými paličkami rozhořel jetel a v druhé části žloutl oves; ale zbývala ještě veliká plocha, aby se vysušila a obdělala. Takový grunt, tolik polí; tolik pastvin, tolik dobytka!

Není hřích, aby to všechno zbylo pro jednoho, když by se tu obživilo silně a grófsky pět či šest? Pro tolik je jich chleba dost! Na malých chalupách se lopotí osm dětí, polí je dvacet měřic a někde s bídou deset, a osm dětí se užíví! A jeho grunt -?

Ale potom zahlodala zase v jeho srdci sobecká láska. S počátku se jenom zatřásla nejasná úzkost, ale hlasy šeptaly zřetelněji a zřetelněji.

Nechce tě, žes už starý a protivný?

Starý? Na hlavě ještě ani jediného sivého vlasu! Zuby jako pilky! Starý, starý?

Ze zmatených myšlenek se vyplazila drobná háďata; měla zelenavá očka a drobné jazýčky, jež svištěly a syčely: A co... nechodí už do gruntu druhý, mladý, mluvný, úlisný?

A kdo je ten druhý, kdo, kdo?

Pohledy Oberovy byly kosé a podezíravé. Díval se zkoumavě do všech koutů, nevězí-li tam někde stopa po zradě, neplíží-li se škůdce k jeho gruntu, aby jej okradl o nejvzácnější, co měl v životě.

Kdyby ho znal, postavil by se mu tváří v tvář, vzteklé oči proti jeho pohledům žádostivým. Do křížku by se dali, v chlapskou bitku, kdo s koho... Ale tak jenom stíny chytat, hádat a neuhádnout, chytat a nezastihnout?

Háďata sípají: chodí, chodí, když jsi z domu, když jsi v úřadě nebo na rybníce! A kdo ví... v noci... je tma... spíš...

Proklatě, všechny hromy ať bijí do jeho duše. A byl by to zloděj největší, co je jich na světě! Ženu krade, ženu, ženu... ale krade mu i další děti, kterých mu žena už nechce dát!

To bylo, jako by hřebíky vnikaly do hlavy, pomalu a jistě, velké hřeby rozžhavené, jež utkvívaly a zraňovaly a kterých žádné kleště nevytáhnou...

Podezíravost jeho rostla po týdnech tak, že se už ani sám ovládnout nemohl. Jistotu, jistotu! Ohlásil, že jde na pole a přijde k poledni, ale už se za hodinku potají vracel záhumenními cestičkami, spěšně přeběhl dvůr a rychle vrazil do světnice. Není tam nikdo, neutíkal kvapně před jeho příchodem? Ale to jenom Albína seděla u kolébky, šila a prozpěvovala, hrdá a žádoucí a nedosažitelná.

Několikrát i lidi zastal. Někdo přišel v úřední věci a počkal si na něho. Deputace dělnické organizace, aby dovolil taneční zábavu. Učitel s účtem, aby jej podepsal jako předseda místní školní rady. Tu vždy hodil nenávislný a zkoumavý pohled po nich, jenž se chtěl propáliti až do nejspodnějších myšlenek. Přišli zrovna, když není doma, čekali, čekali... to aby mohli s Albínou mluvit, hanebné oči na ní pást, na jeho ženě...

Byl už tak zmučen, že se musel ženy otázat. Z hněvu i lítosti vytryskla jeho otázka. Dlouho nespal, převaloval se, peřiny rovnal. A vedle leží bez hnutí ona, tichý dech se vlní, únavné teplo dráždí. Představa ležícího ženského těla, jenž mu přece podle práva patří a od něhož je oddalován prosebným vztažením její ruky, byla tak mocná, že až povstal. Rozeznává v šeru jen bílou skvrnu, ale vidí jasně, že je to bílé, sladké tělo, teplé, ohebné, jiskrami sršící. Ruce se dotýkají jejího boku, tělo je hladké a měkké, až v hlavě hoří. A ona se probouzí, rukama jej odstrkuje a prosí: „Ne, ne, ne, prosím vás... neubli-

žujte mi -“ A její hlas zní třesavě: odpor a úzkost a prosba i rozkaz - všecko je v něm.

Oberva sedí na pelesti, nohama se dotýká podlahy. Cítí, jak mu tíseň stoupá až do hrdla; ulevilo by se mu, kdyby mohl vykřiknout a rozptýlit mraky prudkou větou.

„A dyť,“ mluví po chvilce chraptivým hlasem, „dyť si moje žena... mam těž trochu prava -“

„Práva -“ opakovala Albína trpce.

Obervovi proletěla hlavou vlna studu a vášnivé hořkosti. Ulehl znovu, natáhl se a pak mezi zuby se otázel temně:

„Němaš druhého... mladšího, lepšího, švarnějšího... místo mě?“

„Hm,“ vyrazila ze sebe pronikavě a pohrdavě Albína, ale neodpověděla už ani slovem.

Všecek rozmrzelý a zamračený strojil Oberva ráno koně.

Práce hořela na všech stranách a tu ještě si vzpomenou od soudu, aby šel svědčit proti jakému chacharovi, co kupce vykrad'; posílal kletby na všechny, na směšné panstvo, co člověka považují své čeledíny, na vagabunda, který by zasluhoval dávno oprátku, aby nebyl světu na obtíž.

A hněval se ještě více, když po výslechu seznal, že šlo o věc malichernou, o které nemohl říci nic významného a která by se vyřídila bez jeho svědectví stejně hladce.

Usedl v hospodě, koně nechal ve dvoře. Pojedl a dal se do vína. Hospoda byla prázdná. Vysoká, nastrojená sklepnice přinesla mu sklenici a usedla vedle něho.

Obervovi to bylo nepříjemné. Chtěl být sám. Jak se dívá na něho ta načesaná kelnerka, jak se jí očka třepetají!

Sklepnice přisedla blíže, až se nepřírozeně vyzvednutými nadry v křiklavě světlé bluze dotýkala jeho ramene; dívá se mu

do vína, usmívá se drze a vyzývavě, měří jej znaleckým pohledem.

„To, ste měl jisto, pantáto, jakési neštěstí, že se tak zoufale díváte!“ smála sec a nachylovala se ti do tváře:

„E, co byl!“ mávl Oberva rukou a dopil víno jedním douškem.

Sklepnice nečekala výzvy, vzala sklenici a přinesla znovu; narudlé víno zasvítilo v sklenici zlatými jiskrami. Postavila se před Obervu, natřásla se v bocích, až se jí sešněrovaná a vypjatá hrud' házela.

„Jak hrom do duba hledíte,“ mluvila mu těsně do tváře, „a přece takoví starší pánové mají nejrozpuštější oči. Ukažte, že i vy máte,“ a bradu mu pozvedla masitou rukou, prohýbajíc se pružně jako kočka.

Oberva se dlouze napil. Bylo mu teplo, tváře mu zrudly a oči zvlhly.

„Platim,“ řekl drsně a vytáhl peněženku.

Sklepnice jediným pohledem postřehla, jak v peněžence se zamodraly bankovky, a oči jí lačně zasvítily. Celým tělem se spolehla na Obervu, až se širokým výstřihem dotýkala jeho tváře a žebronila mazlivým, dětským hlasem:

„Ale to přece nejde, pantáto, abyste už šel. Či vám naše víno nešmakuje? Takové víno... paní ho šteluje až od Gracu a večer, jak se tu společnost sejde, pochvaluje víno kde kdo. Moc fajnová společnost k nám chodí, beamtři, kupci, inžinýři -“

Bez objednávky víno přinesla a přisedla zcela těsně k němu. Tlačila jej koleny a rozpustila jej poplácávala po rukou.

„Či se mne bojíte, pantáto?“ smála se. „Neuhryzu, ale mám zuby hodně ostré,“ a ukázala bílý chrup.

Víno, dusné teplo hospody, blízkost horkého těla, pach laciné voňavky uspávaly Obervu. Necudné posunky děvčete, jež se sklánělo k němu tak, až se mu hluboce blůza rozvírala, ostře

jej dráždily. Už se nemračil, když se mu dívčice posadila na klín a hrabala v kapsách, když mu hladila bradu a temné vlasy. Na tváře lehla mu rozkoš příjemné ospalosti.

„A to stě, slečinko, sama?“ zeptal se mimochodem.

„Ale co vás napadá!“ smála se sklepnice. „Dvě ,sme a odpoledne přijde i paní, když je hostů hodně. Mám hned za sálem cimerku, pojdte se podívat -“

A vede Obervu za ruku, dveře zlehka přivírá, klopýtají ve tmě po schodech a už jsou v neveliké, tmavé jizbičce, s pohovkou a rozestlaným lůžkem, trochu páchnoucí stuchlinou a ostrými parfumy.

Děvče stojí před Obervou, směje se zkoumavě, prsty má na knoflíku bluzky, jde k pohovce a pořád se dívá jehličkovými očima na Obervu, jako by ho k sobě přitahovala.

Oberva se jí dotýká v pase, ona se uhýbá, tím těsněji se na mžik přisává, se smíchem jej kolem krku bere a zase odskakuje, až se jí prsy třesou, na oko se brání a tím více táhne.

„Ale ,ste vy hříšník, pantáto... za bílého dne a k poledni... a ,ste takový ohnivý... no, dejte tu ruku pryč, to nejde... co si o mně eigentlich myslíte... ale to bych musela zavolat kamarádku, aby šla za mne na chvílku do švemy, kdyby kdo přišel... Máry, Máry...“ ostře zavolala a zapíнала si rozepjaté knoflíčky u bluzu.

V druhých dveřích se objevila rozcuchaná drobná holčice, neumytá a s modrými kruhy pod očima, ve špinavé bluzce, z níž vyhlédala neméně špinavá košile.

„Jděte za mne na chvílku -“ řekla první a drze zamrkala očima.

Druhá se zasmála a skřehotavým hlasem, s přesládlou mazlivostí pravila:

„Ale to, starý pane, na mě též nesmíte zapomenout. Já vím, na papírku vám nesejde -“

V tom okamžiku, obklopen dvěma lákajícími ženami, Oberva náhle vystřízlivěl; prudkým přeletem postavila se mu před oči Albína, bílá, čistá, vznešená, nedotknutelná. Hrdá, uhýbá se, prosí, ať se jí neublíží! A vždyť o ženské tělo bídy není! Za papírek, za papírek! Sama je vinna, sama přivádí člověka mezi šlundry, co se na krk lepí!

Ale přelet vzdorné myšlenky trval nevypočítatelný zlomek vteřiny. Bezděčně sklouzl pohledem na špinavý kus košile, jenž se dral z rozedrané bluzy druhé sklepnice. Nečistota jej příliš tvrdě udeřila, právě žalostnou protivou čistoty její, vzdálené a nepřístupné, a přece ženy jeho.

„Není třeba,“ řekl chraptivě a vrátil se do nálevny. První sklepnice za ním se lísala a obtáčela jej lichotnostmi až dotěrnými, ale Oberva rázně dopil, rychle vyhodil peníze, zbytek nepočítaně vtlačil do peněženky a šel pro koně.

Cítil stud, jakého už dávno nezažil. Byl to takový pocit, jako by spadl až po hrdlo do bláta, jež mu vnikalo do úst. Vyčítavý hlas mu naléhavě bušil do hlavy: Nemravo, sprostý nemravo!

Proč se dnes ten hlas po první ozývá?

Nikdy ho dosud neslyšel, po žádném objetí.

Sklepnice stála na prahu, rukou kývala a mazlivě provolávala:

„Přijďte brzy zas! Po druhé... po druhé!“

Ani se neohlédl a teprve až za Ostravou přepočítával peníze, kolik dostal vráceno.

Viděl, že mu v peněženke chybí několik bankovek.

Vypadly v hospodě, cestou? Či snad mu je ukradla ta nachešaná ochechule?

Zamračil se, zaklel a vztekle švihl bičem.

12.

JEŠTĚ ODPOLEDNE ŠEL OBERVA k rybníkům, kde se právě urovnávaly hráze a nasypávala cesta.

Dělníci vysekávali kořeny a hmoždili se s velikým pařezem starého dubu, jenž byl skácen; pařez se držel křečovitě země mocnými kořeny a bránil se všemu napětí lidských svalů, jež ho vytlačovaly ze země sochory a klíny.

„Dábel sam na nim sedí,“ hromoval jeden dělník, „robota takova proklata, při kere člověk dušu vypustil!“

„E, dybys rači hlupě němluvil!“ odsekl zamračený Oberva. „Všecko se na světě musí zlomit! Enem třeba trochu věc přitlačit! Ale to - jak je chlopska robotu, už každý stuka a Pana-boha vzyva!“

„A tak se enem podivajtě, hospodařu-!“ ukazoval robotník, „všecko smy přesekali, d'ury vykopali, už je na vršku na hrazi a enem se skulit' dolu do brazdy! A pořad' se drži zlořečeny peň!“

„To sem ja sam, tež takovy peň, co něpopusti!“ - přirovnal se v náhlé představě Oberva k dubu. A i doma musí vyhrát! Zlomí se i bílá Albína! Všecko se musí zlomit!

Ta myšlenka jej rozpálila.

„Eh, uхни,“ posměšně odstrčil Oberva dělníka a sám přiskočil k pařezu. „Divaj se, to se musí tak podebrat'! A vy potlačťe - pořadně - set sak -“

Ale nedopověděl zaklení. Sochor, o nějž se opřel vši silou, až mu na čele žíla naběhla, najednou praskl a Oberva prudce dopadl s navýšené hráze do měkké hlíny pole.

Několik okamžiků ležel omámem a pak vstával s prudkou bolestí ve střevech, jako by v něm také něco prasklo.

V prvním okamžiku měl dojem, že se mu rozpůlily vnitřnosti a z nich že trčí přelomený kus dřeva.

Zatím povolil i pařez a Oberva se zasmál:

„Bab se peň něbal - ale jak přišel chlop, povolil naraz!“

Ale nebylo mu do smíchu, prudký otřes neustával a bolest ryla stále drásavě.

Šel pozvolna domů, ale nevrátil se hned do světnice, usedl u koní na hrubé lůžko, kde přespávat pohunek, a polohlasitě klel.

„Všecko musí uhnout!“ zasípěl. „Musí, musí! Opřet' se třeba! A či ni po dobrym? Zlomi, zlomi! No - trochu sem se přesilil - ale za děň za dva něbudu ani vědět' o ničim!“

Díval se do dusného, zšeřeného kouta a vyplivoval vztekle slova. Stojí to tam někdo, kdo mu odporuje a komu třeba všecko pořádně vysvětlit?

Když si večer sedal k jídlu, zatínal zuby. Podivná horkost najednou ho zcela zaplavila a vlna nevolnosti stoupala do krku. Vonná, kouřící se polévka vháněla mu do chřípí pocit přílišné mastnoty.

A to jisto z toho ostravského vína! Popil si trochu v hospodě a vínu byl nezvyklý. A kdo ví, jaké to víno bylo, hospodští švindlují, až bůh brání, jedy sypají a divné a jinačí svinstvo z apatyk, jenom aby se zdálo víno hodně lahodné a hodně silné. Opít ho chtěla, nalízaná kelnerka, aby si ho do jizbečky mohla odvést, pomilovat se s ním, něznahaňba úlisná, šmajchlovná, a vykrást desítku za desítkou, ona i ten druhý střapáč špinavý! Jisto mu dala vína s trutinami škaředými!

Eh, byl to blázen, za kelnerkou lézt! Horší než mlad'och; co chodí ráz za měsíc do Ostravy. Minuta, dvě - a byla by se smála ještě víc! Eh, d'ábel vem ukradené desítky, však dnes

či zejtra se pořádně spálí, až padne na nepravého a až ji šandár odvede, kam patří!

Ale nebylo lépe ani ráno, když se malátně, mdlobně probouzel po těžké noci. Jen tak v polosnu víčka přivíral, ale jinak všechno dobře slyšel, jak dítě ze sna zaplakalo a jak vozy rachotily cestou.

To je přec hloupé! opakoval si sám, když nerozhodně držel v ruce hrníček kávy, jež se mu zdála podivně kalná a horká. Nic v ní chuti nebylo, ač přidával kousek cukru za kouskem, až nakonec zůstala protivně sladká a hustá brynda. A chléb jak z rozdrčené slámy - měl štiplavou, mazlavou chuť, že sousto rostlo v ústech.

Albína dívala se překvapena, když odložil lžičku po několika soustech a zatěkal unaveně i přesyceně po jídle.

„Proč nejíte?“ ptala se. „Nejste snad nemocen?“

K smíchu: nemocen, on, Jakub Oberva! Neležel v životě, jak kdysi za dávných časů; to byl ještě svobodný a chytli se v hospodě za pásy pro jakous děvuchu a horkokrevný galán udeřil ho příliš překotně kusem dřeva po hlavě. Ale jináč? Nemoc na něho? Snědl, co se dalo a ve dnech těžké lopoty žil dřív i nepořádně - a tělo pořád jak dubové!

Zasmál se harašivě: „Co by... němocny!“

Před očima mu zatěkal v bleskovém přeletu včerejšek, rybník, hráz, dub, zlomený sochor.

Směšné nápady!

Pařez že by mohl ublížit jemu, Obervovi?

Vyšel raději do polí. Bylo chladno a ostrý vítr mu hlavu prošlehá.

Ale cesta nepomohla. Těžká bolest v hlavě a střevech neustávala. Na mezi přepaden byl podivnými křečemi, jež mu rozřezávaly vnitřnosti a probodávaly jej padesaterými noži, kře-

čemi tak trhavými, až musel usednout do trávy a přikřičit se jako malé dítě, když číhá za rohem. Až bolest trochu pomínula, šel domů těžce, se zaťatými rty, s pokleslými rameny a trochu na stranu sražen.

Synek jeho v kolébce nožkama hrabal a ručky vyzdvihoval vyražeje ze sebe broukavé výkřiky.

Nemoc s Obervy na okamžik spadla, ke kolébce přisedl a prstem dítěti na nožky poťukoval.

„A to ty, okaču, na svět se dívaš! A dobře je ti tak, pokřikuješ zvesela! Ukaž ručičky! Ukaž! No tak: hoši, hoši, košany, pojeděmy do mamy -“

Dítě se směje a nožkama hází.

V takových chvílích, kdy se Oberva díval na svoje dítě, urputně napjatý výraz jeho obličeje ustupoval až jakési vlídné dojatosti; oči světleji zazářily, řeč zjihla a zvláčněla.

„Něvíš ani, Albi,“ pravil táhle ženě, „jaku mam radost, že už je synek aspoň trochu zdravý, že ma barvu a jasny hlas. Nic mě nětěšilo, dyž v noci tak žalostně nařikal -“

Albína pokyvuje hlavou a Oberva nad kolébkou nachýlen zase si s dítětem pohrává:

„Od mamy do taty, je tam Pambu bohaty -“

Slabiky vyráží, dětskými prstičky zlehka potleskává a pak klepe na dlaň:

„Tu tu d'obala kuřička, temu dala, temu nic -“

Ale v témže okamžiku opět ona hrozná bolest projela útroby, strašné nože zaryly se do střev, že se prudce zhroutil na židli a ostře zaťal zuby s tlumeným zasyčením.

Albína vyskočila a položila mu ruku na hlavu:

„Co se vám stalo...? Proboha, zblednul jste... bolí vás co?“

„To nic neni,“ vyrážel ze sebe těžce. „To přejdě... Takova směšnost... V žaludku mi cosi leži... jaka hruza, za dva za tři dni budu hřebiky kusat“ -“

Pokoušel se usmát, ale tvář se mu bolestí zkřivila v úšklebnou masku, až se dítě rozplakalo.

„Dám zapřáhnout, pro doktora bylo by potřebí poslat -“ nabízela se Albína.

„Ani krok,“ odmítal určitě, skoro až drsně. „Dyby se mělo pro každy tlačeni žaludku hned k dochtorovi posilat, nenaštačil by jezdit! Takove věci se spravja bez dochtora, člověka by leda zbytečně poplašil. Pelyňku se navaři, naložene ořechy tež mamy, mediciny lepší jak v apatyce -“

Zahradou se vlekl, mezi starými stromy, postříkanými rudou a žlutou záplavou podzimního umírání; vítr klátil větvemi a rozhazoval celé hrsti krvácejícího listí do trávy.

Cítil se sláb a unaven. A, do čerta, čím to? Vždyť nelopotí, všecky polní práce jsou porobeny a letos ani tolik nedělal jako jiná léta, letos jenom dohlížel a pomáhal. A jiné roky bože můj, nakládal sám, svážel, do stodol rovnal... a síly měl až nazbyt!

Nesrazil ho to k zemi přece jenom ten dub, jemuž se vysmíval? Vždyť potom, když dopadl na zem a sochor povolil, ucítil po prvé to strašné řezání ve vnitřnostech!

Dub, kousek dřeva posekaného?

Chystalo se k obědu, v kuchyni zacinkaly talíře a lžičky, bělavá pára se vyvalila oknem. Ucítil ji až daleko na zahradě, udeřila jej ohavnou vlnou ošklivosti, až se mu hlava zatočila. Fuj, tolik mastnoty! Vezme si vody s chlebem, voďanky zasmažené si dá navařit, na maso se nepodívá... Eh, k smíchu je to: Oberva, nejbohatší sedlák z Lipiny, starosta - a žije jako almužník, co chodí po ptaní od čísla k číslu, voďankou se krmí a suchým chlebem!

Ale pořád vzdorný stud držel tělo. Za mlhavého večera byla schůze obecního výboru, v nevelké světnici bylo plno kouře, mluvilo se, křičelo. Už tři hodiny se projednávaly obecní věci a výborníci, kteří považovali obecní schůze za jedinou příležitost vypovídat se a do šíře své bližní prosvětlit, zastavovali se do nekonečna u každé malichernosti. Právě dělnický zástupce prudce horlil proti nedostatečné kanalisaci, když Oberva byl zachvácen tak horkým úderem nevolnosti, tak nesnesitelným pocitem ošklivosti, že kvapně musil vyjít.

Sotva vyšel, ve světnici zamrazilo dusné ticho. Kouř z dýmek a doutníků nesl se v prudkých oblacích.

„Všimli stě sobě,“ pravil po chvíli jeden vyborník, „jak se burmister zkřivil? Neni to s nim dněs v pořadku, žulty je jak sira a oči jak zamhlene -“

„Jaksi biduje, biduje.“ pokyvoval hlavou jiný.

„A tak naraz! Co ten člověk měl dycky života v sobě!“

Oberva se vrátil. Nuceně se usmíval širokými ústy a těžce si usedl na dřívější místo.

„Eh, mam s žaludkem dožeru,“ vylouval se, „člověk se ani nenada, spolkne cosi a už to křivi -“

Ale sledoval jednání už nepozorně, rty svíral, pot si s čela utíral a řeč jeho byla roztěkána. Všichni viděli, že kvapí a že by nejraději odešel bez váhání, kdyby ho nezadržovala hrdost úřadu; povídatá rozvláčnost schůze pozbyla tím náležitého ovzduší a jednání už nezajímalo.

Ze schůze se šlo obyčejně do hospody a tam se pobývalo do pozdního večera; nejedna věc se teprve tam řešila, probatovala a připravovala. Oberva šel s ostatními, ale na cestě se zastavil a řekl zvolna, přiškrceným hlasem:

„Mam dněska ešče všelijake vyřidy. Už mi na hospodu pokdy něbyva.“

Vrátil se s hlavou poněkud mezi rameny sraženou, a za ním se dívali sedláci a robotníci, nechápavě potřásající hlavami.

A pak zase hrozná noc, křeče, jež púlily tělo, horečky, v nichž hlava umdlávala, pískovitá suchost jazyka. Nad sebou v mátohách viděl několikrát Albíninu hlavu - byla to, nebyla? - hlas slyšel, ale co hovořil?

Ráno se probouzelo pomalu, kalné, šeré, jak neumyté děcko komediantské.

Odpočívát, zhnílačit? Po páté, jak byl zvyklý, vstával a čeledíny probouzel. Neobešlo se to bez přitlumeného rámusení a důrazných nadávek, nechybělo ani ostré vybidnutí pěstí. Ale za chvíli kolena se třásla a čelo se orosilo. Bylo by dobře ještě hodinku se natáhnout. Eh co, na to je času dost, až bude někdy výminkářem a z dlouhé chvíle Pánubohu do nebe hledět!

Když se rozsvětliko, kázal zapřáhnout a vypravil se přece k lékaři. Ale jel po žhavých kolejích. Jíti si pro rozsudek, který zvrátí jeho životní pořádek! Trochu mu bránil jakýsi pyšný stud, trochu se v něm třásla předtucha, že uslyší něco nepříjemného a že to nezastraší vtípem ani drsným výkřikem. Albína prosila ho už naléhavě, skoro až s rozkazujícím přízvukem, a věděl, nepůjde-li sám, že za chvíli zarachotí na dvoře bryčka s doktorem, a představa ta byla mu ještě trapnější a nepříjemnější.

Čekárna byla plná. Nasládlé ovzduší jodoformu, a všelijakých jiných drog, onen příznačný opar všech lékařských ordinací a čekáren, nezvykle rozrušovalo. Nikdo nemluvil: v koutě seděl mladík s ovázanou hlavou, u okna chlácholila dělnická matka, sípající dítě, na lavici seděl starý muž s opřenou bradou, ke kamnům se tísnil vyzábly studentík. Z vedlejšího ordi-

načního pokoje nesl se hlučný, hádavý hlas lékařův, jenž se vyptával ostře, prudce zdviženým přízvukem.

Na Obervu došlo pozdě.

Vstoupil s nechutí a se sevřenými rty do ordinačního pokoje.

Našedlý už lékař ohnutého nosu a ježatého obočí, mající výraz vyšetřujícího soudce a pověstný stejně svou drsnou otevřeností jako léčebnými úspěchy, zatvářil se mrzutě.

„Co je vám?“ optal se úsečně.

A Oberva vypravoval těžkým jazykem, jak za dva dni zeslábl a jak mu strašné pily rozřezávají vnitřnosti. Zajíkal se, slova opakoval, o špatném vínu něco mumlal... nebo že by snad dubový pařež, co se zlomil - že vstává jako opilý, s olověnými nohama.

Doktor poslouchal a zabodl šedivé oči do Obervovy tváře.

„Odstrojte se,“ poručil prostě.

Oberva těžce oddychoval, když lékař zkoušel puls a prohlížel jazyk. Vykřikl bolestí, když se ruce doktorovy dotkly znenadání napjatého břicha.

Doktor dlouho vyšetřoval, zjišťoval ohnisko bolesti, vyptával se na příznaky, zapisoval jméno i stav, jako mimochodem zvěděl i rodinné poměry, že je ženat, že má dítě.

Ustal v zapisování a postavil se před Obervu s posunkem, který byl rozkazem.

„Milý pane starosto,“ řekl určitě, „okamžitě vsedněte na svou bryčku a jeďte domů. Poraníte se a vy ještě byste chtěl dělat výlety? A ležet a klid!“

Páteří Obervovou prošlehla horká vlna.

„A to jako - jako že sem nemocný?“ zajíkl se

„Tak zdrav dnes nejste, abyste šel na silácké zápasy!“ řekl lékař drsně. „Zatracená selská nátura! Pořád rýt a pořád dřít

- a na sebe myslí naposledy! Navštívím vás zítra sám, beztak mám cestu k vaší straně -“

Předepsal léky, udělal neurčitý vtip na počasí a už vpouštěl druhého pacienta, s nímž se hned u dveří vadil pro špatný ob-
vaz.

Léky na chvíli pomohly, nechutenství se zmírnilo, spánek byl klidnější a ranní probuzení mé ošklivé, ale ve vnitřnostech stále se kroutily plameny, jež trhaly a spalovaly. Přes to se chystal Oberva ráno vstávat.

„Nevstávejte,“ prosila ho Albína, objala ho kolem krku a tiše hladila po zroseném čele.

„To nělza, nělza,“ houževnatě odpovídal „Dědina by řekla: Aha, s Obervu to idě s kopca, už nohu z gruntu něvystrči. Na-
dučitel něbyl ešce s poštu, podivam se k němu, přece sobě z ruky nědam vyrvať uřad -“

Ale povstat nemohl, hrozná bolest projela mu tělem při prud-
ším pohybu. Zaťal zlostně zuby, syčivě vtáhl do sebe vzduch a tvrdé ruce se křečovitě sevřely.

„Albinko,“ vyrážel ze sebe přiškrceně, „je to k smichu, jak paru dni zradi člověka. Dub, pařet posekaný! Sám bysem se vysmjál, dyby mi kdo před pul rokem co takoveho vykladal -“

Dýchal zrychleně a skřípl zuby.

„Ale němysli se,“ vyrazil vztekle, „že budu němocny. Ja ně-
budu nemocny, bo ja to něchcu. A obervovsky rod ma silne kořeny -“

Usedla u lůžka, podivně zaražena a překvapena, jako by se nad její hlavou valilo něco strašného, čemu ještě rozumět nemohla. S počátku i jí se zdála nemoc Obervova malicher-
ností, ale nyní se zatřepetal černý pták před očima. V okamžiku se vzpamatovala, lehce se usmála, po vlasech ho hladila a vypravovala veselé příběhy z domácnosti, jak

hošík je čiperný a na vše sahá, kolik slov už ze sebe vyráží a jak na koníky pokřikuje. A Oberva ležel, zakalenýma očima se díval na protáhlý, ubledlý obličej své ženy, jež se mu zdála v té chvíli vábivější než kdykoli jindy. Je to směšné pro chlopa starého, ale pravda je to: je takový malý, malý - kdosi nad ním zpívá, kolébá ho -

K večeru se přihnul doktor, hlučně zaklepal a strkaje před sebe svého desetiletého hošíka, volal ve dveřích:

„Co pacient, co pacient?“

Když zahlédl v posteli Obervu, s kalnýma očima, s mocnými odstávajícími lícními kostmi, na okamžik sebou trhl, ale pak hřmotně spustil:

„Vy si hovíte, pane starosto! To chválím, to chválím! Odpočnete si, přečkáte plískanice a zase hurá do života! Beztak pro sedláka je tenhle čas nejkrásnější: sklepy plné, stodoly plné, v komíně uzené -“

Ale na tvář Obervovu usedlo něco, co se už tam nekmítlo po léta, po dlouhá léta, úsměv jeho byl spíše bolestný než sdílný.

„Eh co,“ pravil temně, „já něbudu ležeť. Enem co se mi žaludek spravi, co sobě paru dni odpočinu, uviditě, jaky ze mě budě kavalir!“

„Však vy, selšti hlaváči,“ žertem se hněval doktor, „na doktory hodně nedržíte. Z vás si jistě žádný doktor paláce nevystaví. Každý má zdraví jak ze železa, žije dlouho jak Metusalém a vysmívá se, že by pro něho nemuselo být doktorů! A vy jste též takový!“

Když Albína odvedla doktorova hochu, aby mu ukázala „kravičky a koníčky“, jak mermomocí žebronil, prohlížel doktor Obervu, vyptával se ho na bolesti - a tu se náhle zachvěla v hrudí hranatého sedláka svíravá úzkost, co je, co je... Zaťal

zuby a kalné oči se sou středily na rty doktorovy. Propálit je chtěly, vyrvat z nich veselou odpověď.

Rozptýlil se, když na síni uslyšel obecního posla, jak odevzdává Albíně poštu.

Ale doktor mávl jen rukou a pravil, když viděl Obervův neklid:

„Pokoje si nedáte, myslíte, že svět v dědině a na gruntě se bez vás točit nebude! Hoďte na čas to starostenství s pánembohem prvnímu radnímu!“

„To něurobim, to urobiť němožu,“ řekl Oberva ostře, horečně, „v dědině by oči otvírali, že už burmistrovi umiraček blinka. A šak ja ešče dojdú do schuze, jine věci sobě vyřídím doma... a dyť ja něsem ani němocny!“

A když doktor odcházel, s hádavým smíchem Obervovi ruku tiskl, ale Albíně řekl stranou, než do povozu vsedl:

„Budte připravena na nejhorší, paní Obervová. Je to vážnější, než jsem si myslel. Na operaci se nedá vůbec pomýšlet -“

Albína vytřeštila oči a prudce uchopila lékaře za rukáv.

„Nu, jaké tajnosti?“ řekl lékář drsně, jako by se tím tonem omlouval. „Bohužel, člověk je nejubožejší tvor na světě. Prásk - a je s celou lidskou slávou na hromadě. Nač bych vám tajil? Má zánět pobříšnice - prudký zánět - z úrazu a velmi vážný.“

„Ztracený?“ sjelo jen zmateně Albíně se rtů.

„Kdož ví -“ ale hned pokrčil rameny a řekl jen vyhybavě:

„No ale -“

13.

POZDNÍ PODZIM SE NAPOSLEDY rozhořel. Krajem závaly prudké větry nezvykle teplé, rozšuměly se a roztančily. To se rozpustilé děti naposledy povztekají, než se dostanou do zatuchlých zimních jizeb. Prolétly dědinou, rozkypěle zapískaly v lomenicích, třásly střechami, ohýbaly orvanými stromy.

Obloha se prohloubila slavnou, radostnou modří, slunce stříklo zardělou zátopou. Polosmyté barvy, do mlhy a šedi ponořené, ostře se osvěžily. Lipina vystoupla z kalužin, bláta, sychravého mžení. Několik selských gruntů, posledních zbytků selské dědiny, pohlcované průmyslovým ruchem, nastavilo slunečnímu útoku těžká vrata a vysoké štíty, chalupy domkářů a vítkovických robotníků se zvolna narovnávaly z přikrčeného sevření. A slunce, naposledy volající píseň života, naposledy marnotratně rozhazující barvy a šťávy, rozšiřovalo obzory do všech stran, na sever, kde v pozadí dýmaly vysoké červené komíny a rachotila píseň strojů, k východu, kde se prokmitávaly chalupy těšínských dědin, k západu, kde temně stála podlouhlá hradba lesů.

Plno světla bylo v jizbě, kde ležel Oberva. -

Byla to jizba nová, přistavěná, kterou Oberva v stavitelské horlivosti rozšířil obytné místnosti gruntu. Pro Albínu chtěl mít původně tu světnici, aby tam mohla být s dítětem, kdyby cítila přílišnou stísněnost velké jizby, z níž se udělal jakýsi parádní pokoj, přiblížený pohodlí a novodobému zařízení příbytků městských; ale stala se mu ta jizba útočištěm, když udeřila do něho, do dubu, náhlá sekýra.

Bože nejsladší, pět dní leží a jako by to byla věčnost! Hodně, hodně dní, hrozně dní, že to ani spočítat nelze! Věčnost

na rozpálených roštích, jak kdysi pálili jakéhos světce, věčnost v krvavých mlhách, z nichž se zmateně probouzely vytřeštěné oči. Věčnost v propastech, které neměly dna.

Jak je to dávno, co hrozil a mohl udeřit? Dni či roky? A co je svět, co je všecko?

Může obervovský kmen jen tak naráz se rozbit, ohnivým toporem se rozmlátit?

A je to on, Oberva, silný sedlák, co měl tvrdé srdce?

Je prázdná u lože, je prázdná ve světnici. Albínu chytal, když odcházela od postele, buď k dítěti či do kuchyně, mračil se a nevolně bručel nesouvislá, vyčítavá slova.

„Něchod', něchod'...“ drtil mezi zuby a jeho oči, lehce mhounotažené, byly široce rozevřeny.

„Přijdu hned...“ řekla Albína, ale Oberva jí nepouštěl a přinutil, aby usedla na pelest.

„Něchod' ... něchod'...“ skoro až prosil, „ja se na tebe chcu divat a musim se divat'.“

Albína se lehce usmála a hladila jej po vlasech. „Ještě jste se na mne dost nenadával, ještě mne neznáte?“ řekla měkce.

A Oberva držel ruku její ve své, celou ji přikryl svou chlapskou, huňatou prackou, držel a křečovitě tiskl, až bolest působil.

„Albi, řekni,“ těžce mluvil po chvíli, dech lapaje, „byla si s doctorem, mluvila si s nim...?“

Albína zneklidněla, oční řasy se jí zatřásly a úsměv ztuhl. Otázka přišla příliš náhle, nebyla na ni připravena, nepromyslela si napřed odpověď.

„A jisto mluvil ... že, že -“ oddechoval těžce.

„Že je dobře odpočívat,“ řekla bezbarvě a pomalu nabývala rovnováhy. „Že se nic důležitého nezamešká a že sil nabudete, až si pořádně odpočnete.“

„Oh,“ křivil Oberva tvář a těžce polykal sliny. „Ja a kuryrovaní - celý život sem žil bez doctora. A dyť sem už rozřezany a spaleny, lazar hotovy, hlava se třase, dyž se na ložu enem chcu posadiť. Bože - štrnast dni - to byl krmaš - že? Galgany, co se v hospodě mlatili, moh sem ze šenku pozvyhazovat’ - „

„Vidíte...“ řekla Albína, „pár dní ležíte a naříkáte. Co to je pět dní? Nebyl jste nikdy nemocný a těžko zvykáte. I tomu se musí člověk učit a přivykat, tak jak já se učím na vašem gruntě -“

Ležel malátný, ubitý naznak, nemluvil, rozevřenýma očima jen Albínu hladil, pobožně, pobožně. Podivné mátohy skákaly před oči. Neboť pravda byla taková:

Odešla... a hle, všecko se počíná hýbat, z koutů rostou stíny a jsou zkřivené, klátivé, ohyzdné, hlavaté, drápy jejich sahají k němu až na postel a kmitají se před tváří. Světlo svítí, žluté pruhy padají na podlahu, ale v šeru koutů se rodí příšery, tenké i břichaté, ale všechny s ostrými drápy; na ostřenyými rohy a světlujícíma očima.

Vyjekoval ze sna, chraptivě stenal, přiškrceně volal o pomoc.

A Albína spěšně k němu utíkala, sotvaže zaslechla první zachroptění. Stíny utíkaly, jak jen bosé její nohy zašustěly po podlaze, pokorně se krčily do kouta a lesk jejich očí hasl, jak jen teplo jejího těla se sklánělo nad jeho hlavou.

Ale žijí pořád, číhají ke skoku připravené, zlé, výsměšné a rdousivé stíny.

Noc, noc, to je horší nad všecko pomyšlení, bolest nad bolesti. Stěny se dluží, do úžasných dálek protahují, že už z jizby jest obrovský chrám, zvedající se až do oblak, a na jeho chladné dlažbě leží cosi směšně nepatrného, ubohý lidský hadr, pošlapané tělo, on, Jakub Oberva, bohatý sedlák, starosta, pyšný člověk, rvavý člověk, silný člověk. Chacha, silný, silný...

! A ruky pozvednout nemůže, aby podepřel nesmírné klenby, jež se zvedají nad ním a hrozí, že se sesypou a na prášek ho rozsypou... Chacha, bohatý... ! Cinkají rýnské a šustí papírky, v šporkase má jich pěknou hromádku, tři v kladní knížky má, kus Lipiny by si koupil; chajdečky pokřivené a zahrádky stěsnané. Chacha, rvavý... ! A vyhodit nemůže příšery, které na něho číhají v koutech, aby se na něho vrhly a hrozně dusily!

A potom se stěny zase děsně úží... skrčily se, jako by to byl poslední barák u vody, poskočily až k jeho loži, že jich mohl rukou volně dosáhnout, staly se klecí, v níž byl uzavřen, že dýchat nemohl. Rozpřáhl se malátnou rukou a stěny udeřeny roz táhly se a hned směšně přibíhaly...

A ještě něco. V noci, jež házela do světnice popelavé přívity, chodí podivné kroky po chodbě, po dvoře a po zahradě. Tiché, šoupavé, zvidavé. Ale Oberva je slyší, zřetelně je slyší. V zahradě se nesou po trávě, jež lehce pod jejich tíží šustí, na chodbě třesou se na kamenných dlaždičkách -

Kdo to chodí? Chodí jistě, neklamně kdosi! Nepřítel, záškodník! Zloděj, mordýř!

Neobchází to duch jeho první ženy? Po zahradě, po dvoře? Nenávistnými pohledy jej probodávala i v posledních hodinách svého života... a tož přišla zase, aby se vysmívala? Aby mu vyčítala, že se kdysi na peníze zlakomil, že chtěl grunt?

Anebo - a to bylo pomyšlení děsnější a tvrději udeřilo - nejde to někdo za Albínou? Nechce mu ji vyrvat? Nechodí kdo úlisný, mluvný? Ten mladý učitel, co mu na výletě oči svítily? Ten řečný Lípa? Háďata se zase svíjejí a hřebíky vnikají do mozku...

Eh; jak je to všechno hloupé! Zababony divné a jinačí!

Kdo by chodil v noci, v podzimním jíní, po trávě? Pořád a pořád, až do ranního úsvitu! Takové nekonečné hodiny!

A přece nelze se mýlit. Ty kroky jsou zřejmé, určité. Opatrné, zlodějské.

Je Albína doma? Odešla od něho, k synkovi prý musí zajít, hlad má... ale nečeká jí kdo, aby se umlouvali za jeho hřbetem o něm, když nemůže tělem hýbat? V noci... všecho spí... ! to by se dobře umlouvalo... V zahradě pod stromy! Tráva šustí... Hoho - ale Oberva nespí. Oberva má oči otevřené, vidí jak rys, uslyší každý šustot, uslyší, jak se umlouváte. A do sta pěrnuv, dyť ešče není Oberva mrtvý, není, není!

Zastenal, dusivě, zachroptěl... a rázem se otevřely dveře, Albína přiběhla, bílá, se spuštěnými vlasy. Naklání se nad ním a sladká oblost jejího těla vane mu do tváře. Ruka se Obervovi třese, nemůže jináč, aspoň pohladit musí teplé tělo. Nebyla na zahradě, vedle byla v jizbě, u synka byla, u jeho synka, co má zachovat jeho rod. Nikdo se s ní neumlouval, nikdo jí neuchvátí!

Chytil ji za ruku, křečovitě, až to bolelo.

„K tobě, k tobě,“ chroptěl a zuby mu jektaly.

Vzhlédla nechápavě, ale on opakoval zmateně: „K tobě, k tobě.“

Vyšla, zavolala služku, aby pomohla přenést postel.

Musí jít k ní, dozadu k ní. Jizbička menší, poloviční - strašidlům uteče, nebudou z koutů tak dychtivě drápy natahovat. Zahradu přehlídne i dvůr, až by se zloděj za noci kradl. Zloděj, co by chtěl okrást grunt, ale co horšího, co by mu bral Albínu.

Když jej chtěli stěhovat, zavzdoroval.

„Mě přenašat?“ chrčivě se smál. „Enem kryku mi podajte a uvidíte, či ešče dojdu z jizby do jizby! A na přenašani času dost' a dost'!“

Posadil se na pelesti, o rukojeť hole se těžce opřel a rozpřáhl se ke kroku. Bolest převala mu tělo, noha se bezděčně pošinula, ale ihned se zakolísal a s přidušeným chroptěním sklesl na podlahu.

„Nonono...“ ušklíbal se, „už sem i krokum odvyk, už mě buďtě muset učit, jak se chodi, tak jak male děcko, tak jak našiho Jakubka.“

A v posteli už, zatopen tichým světlem a vlahým teplem rozehřátých kamen, mumlal sobě ještě:

„Berly mi kup, berly... tak jak žebrakovi... už sem pokaličeny -“

S počátku aspoň stíny tolik drápů nenatahovaly a fialovými pohledy nesvítily. Světnička byla jasná, čistá, teple zasněná a strašidla utíkají z takových světlých jizeb. A potom Albína mohla být u něho pořád, pořád. Tak chtěl, tak poroučel, až zuřivě třeště oči.

Ale za hodinu kroky se zase ozvaly. A chodily pořád, už netoliko chodbou a zahradou, ale i velkou jizbou. Tam se kdosi skrývá, tam čeká, přechází a zase uši u dveří nastrojuje, spí-li on, Oberva. Až usne, vyjde Albína a řekne tomu druhému, tomu zdravému a jisto mladému, že má muže na smrt nemocného. Aby počkal, aby počkal.

A on čeká, on chodí, celou noc chodí po zahradě. Den propálil ranní mlhy, Oberva kalné oči otvírá... je světlo, ahá, už je den, ale byla dlouhá, strašlivá noc... a on chodil... Mezi stromy chodil, potom se kradl k okenním rámcům, tvář přitiskl na sklo a díval se z temné propasti zahrady. Jeho oči svítily z rozevřené tlamy noci. Aha, zloději galgánský, přišels? Lotře podskočný, celou noc mrzneš v zahradě a číháš na minutu zdřímnutí? Počkej, však se přece podaří, že zapomeneš na svou liščí opatrnost a ukážeš se... a potom... pěrún ti bij do tvé hříšné duše!

A ty též chodíš mezi stromy a kradeš se pomalu k oknům? Oho, už tam neleží ubohá pokřivená robka v odřené vlňance, co měla zlé oči, vyschlá a nenávislná, neleží na dřevěné látce, aby dlouho vydržela! Jakub Oberva je v bílých peřinách, kousek od něho v kolébce oddychuje jeho syn a vedle dýchá žena... Bílá, velká, moudrá. Nade všechny ženy v dědině a okolí. A kdo ji chce brát a krást?

Zase zmatené preludy se trhají, světlo příliš střílí do těžkých víček. Oberva otvírá kalné oči a nemůže vydržeti tolik světla. Mžiká unaveně a hlavu obrací. Slunce svítí - a či je to už vesno a není před zimou? Slunko, to je dochtor nejlepšší, nejzáračnějšší boží dar! I jemu kosti prohřeje, i jemu hlavu prosvětlí!

U hlavy se mu cosi kouří z hrníčku. Teplé páry jej omamují, probouzejí hlad a dusnou ošklivost zároveň. Nemůže jíst, tělo nepřijímá. Je to hrozné přec, že on, Oberva, co živí tolik krků, musí být hladem, že má život horší než žebrák, co si vyptá kus chleba za dveřmi! A ví přec, že jíst musí, aby se hodně brzo nesmál ten druhý, co chodí celou noc...

Albína si k němu usedá, šátkem mu tvář otírá, rukama čelo hladí.

„Spíte?“ mluví mu do očí. „Takový krásný den. Nechtěl byste okno otevřít?“

Oberva jen hlavou kývá. Svěží, ostrý proud čeří mdlý vzduch světnice.

Hrnek zacinkne, to jak Albína lžičkou míchá a těsně u rtů zavane teplá pára.

Hlavu mu mírně nadzvedá a podává nápoj.

Musí vypít, aspoň kapku, aby žil, aby žil!

Ale na jazyku cítí jenom něco blátivě odporného, po čem se tělo třese a žaludek zvedá.

Eh, je to jako otrávené! Jako by v tom byla trutina přimíchána!

Odmítl lžičku, sklesl do peřin, přivřel oči. Protivná mastnota tkví ještě na ponebí. A rázem se představy křížují před očima: mladá žena otrávila muže, slyšel o tom, navařila mu jedu, laskala ho a dala mu vypít, aby se ho zbavila. Ale Albína - ? Zamrazení proběhlo páteří.

„Jake to je?“ otevřel oči. „Vypij teč, abys mi pověděla -“

Albína beze slov nabrala dvě či tři lžičky. Oberovi je volněji. Dýchá klidněji a jeho zarostlá prsa pravidelně se pohybují.

V kolébce zaplakalo dítě. Albína přiskočila k němu, tiše mu zpívala kolébajíc, až znovu usnulo.

Oberva natočil hlavu k němu. Vidí bílou kuličku z peřinek, zardělou spánkem, s temnými vlásky, jež se vzdorně tlačí do čela, s bradičkou lehce vystouplou, vidí synka ne sice silného, ale zdravého, pravidelného.

Teplá vlna ovívá tvář Obervovu. Je mu příjemně mdle a vlaho. Albína sedí u něho a dívá se do slunce; světlý pás padá jí na hlavu a prohlubuje stín vlasů i hlubokých očí.

„Ešče jedneho syna chcu, aspoň ešče jedneho...“ mluvil Oberva trhaně. „To mi něsmiš odepřet, Albi, něsmiš... dyť ja ani něvim, jak to se mnu budě... něsmiš odepřet, něsmiš -“

Albína se dívá stále do okna a oči její mají skelný lesk; sedí nehybně, ruce má sepjaty.

„Všecko bude, všecko,“ praví po chvíli tiše s milosrdným slíčováním, jak se přikývne dítěti ke každému žadonění.

„Žadny jiny něsmi, slyšiš, žadny jiny...“ drtil mezi zuby a chroptil, „něsmiš lhat, druhemu něpatřiš... a ten, co v noci chodí -“

„Kdo chodí?“

„Chodí, chodí -“

„Ale to vás fantas mámí... Kdo by v noci chodil? Psi by ho pořádně přivítali!“

Oberva mlčí, oči přivírá. Na psy si nevzpomněl - pravda - psi jsou věrní strážci. Albína jest u něho těsně, ruku mu pod hlavu podstrčila. A nemocný tiskne až zoufale tu ruku a druhá hladově bloudí po její zástěře, po pase, po bluzce. Trhl, knoflíček odletěl, bílá šíje zasvítla. Zarostlá ruka sedláková hladí znovu a znovu sametovou v bělost, hmatá těkavě a zase celou plnou plochou dlaně vnímá měkkou, pružnou lahodu masa. Oči vytréštil a skoro se dusí. Nikdy nebyla tak žádoucí, tak bílá a vzácná, jako v světle podzimního slunce, když se jí dotýkají jeho horké prsty.

Tiskl jí hlavu k sobě. Bránila se a vytrhovala, až se pohněval.

„Pro druhého, že...?“ řekl ostře.

„Jakého druhého?“ zvolala:

„Za noci chodi, po zahradě chodi, do oken hledi, na tebe čeka...“ mumlal překotně.

„Ne,“ odpověděla prostě a už se nebránila, když se trupem sešinula na jeho hlavu a když se její obnažená hrud' dotkla zpcených jeho vlasů. Cítila zmatené, hltavé dotyky rukou, jak klouzají po jejích prsou a svírají je, slyšela chroptivé zvuky pod sebou, ale všecko se to propadalo kamsi do nedozírných hloubek. A snad to nebylo ani její tělo, které hledal v malátném vznětu nemocný muž... jistě však necítila nic mužského, nic pohlavního v těch bloudících rukou, neboť ty doteky byly jen hmotné, neživé.

Ale Oberva oddychuje těžce věděl v tom okamžiku, že si nesmí nikým dát urvat to sladké a teplé tělo. Nikdo jiný už nikdy se nesmí dotýkat dychtivou rukou jeho ženy. Nesmí hořet tak horoucími vlnami, vidět největší zázrak života.

14.

BERNÁT SEDÍ U OBERVOVY POSTELE a hovoří. Přišel hned po ránu, ale jako by ani nesesedl u lože člověka, jenž byl náhle rozdrčen. Slepý leda by nepostřehl děsných rýh, jak je lipinský starosta poznamenán neomylným pluhem zmaru, ale Bernát chvílemi jen úkosem přeletí kostnatou hlavu Obervovu, jež se temně stínuje z bílých peřin, a vypravuje rychle, poučujícím a trochu honosným přízvukem, jak hovořival za nejpelnějšího zdraví Obervova. Vypravuje jak obyčejně o politice, vzpomíná na články z novin a hned se překotně ptá, slyšel-li, jak ostravští Němčiči a židáci se nadutě brání českým školám, že prý děti nádeníků a ševců nepotřebují škol.

A Oberva leží, mlčí, těžká víčka má přivřena. Jak má hlavu vbořenu do měkké běli narovnaných polštářů, zvedá se tvrdě jeho vysunutá brada a silný nos příliš vyzývavě vyčnívá. Ruce, jež sebou tiše chvějí na posteli, jsou porostly spleť silných, provazovitých, namodralých žil. Oddychuje těžce a zhluboka, tak jak by se namáhavě dech sbíral v klenutých, huňatých prsou, stále rozložitých a medvědích.

„A povídal ,sem sobě, švagře Obervo,“ padají živé a lehce vytvářené věty Bernátovy do dusného vzduchu světničky, „že už je to na ostudu, jak s námi každý písariček orá a jak ,enom pokorně ustupujem. Přišly na obec před měsícem jakési německé partesy, jak by Moratín byl už na prajské straně. Napsal ,sem: Nepřijímá se, a šlo to pryč. A za týden hejtman ceduličku posílá a k sobě pozývá. Prý jaký je to pořádek, že německé listiny zpátky posílám. ,Ešli nevím, že německy mluví císař pán a ministři. Že je to první řeč ve státě. A já na to, že německy neumím. A to prý by bylo pěkné, zase on, že ,sem

byl na vojně a německy ,sem tam slýchal, a že už to dávno pozoroval, jaký ,sem bitý Slovan.“

Ale Oberva neposlouchá. Olověná tíž leží stále na jeho víčkách a chrčivé chvění píská v jeho dechu. Oči neotvírá, nedává ani slovem najevo, že jeho představami probíhají žaloby horlivého moratínského starosty a švagra.

V koutě na židli sedí Albína a kolébá dítě. Je ubledlá a zhubenělá, lesk jejích očí má horečnou palčivost a povadlé rty se těsně svírají. Její pohled se sešinu do neurčita, a jak je nachýlena nad kolébkou, zdá se strojem, jenž jednotvárně, pravidelně se pohybuje.

Bernát umkl, zvedá se a po špičkách jde k Albíně.

„Nespíš celé noci, že?“ praví jí pomalu a šéptem.

Albína beze slova máchla rukou, tak jako by to ani za řeč nestálo, a nepřestává kolébat.

„Zbídnešas,“ mluví k ní dále přitlumeně, „ty dlouhé noci je ti na očích vidět, až ,sem se polekal, dyž ,sem do dveří vstoupil. Děvucho, máš jedno zdraví!“

Ale odpovědí je zase jenom ledabylé zamávnutí.

Povstala, ale v tom okamžiku se široce rozevřely Oberovy oči, velké a zamlžené, jež se nechápavě dívaly blouznivými otázkami kole sebe.

„Bolí pořád ,eště?“ ptá se Bernát.

Oči Oberovy zlomeně těkají a z úst se dere pouze malát-ná slabika:

„Zle -“

„Ale co by zle,“ mluví překotně Bernát, „slunko svítí jako na vesno. Už dávno nebyl takový pěkný čas.“

Oberova víčka se zase přimykají. Je ticho, ve vzduchu, prosáklém těžkým pachem léků i potu, nesou se tvrdě skřípavé nárazy kolébky o podlahu.

„Ale ja - co ja -“ mumlal zmateně.

Albína se postavila mezi bratra a muže. Podávala Bernátovi bochník chleba a nůž a vybízela, aby si ukrojil.

Brzy odešel s žertováním, že v zimě bude muset zase Oberva oplácet návštěvy, že si už beztoho dlouho nevyjel a cestu do Moratína nadobro zapomene... A zase na saních, jaké to bylo pěkné -

Albína ho vyprovázela, ale hned se vrátila. Oberva ležel stejně nehnutý, bez řeči, s přivřenýma očima, s vysunutou bradou.

Oči rozevřel teprve, když byl sám a Albína s dítětem vyšla do kuchyně. Rozvíral je obtížně, bodavé kameny s nich shazoval, pokynem slábnoucí vůle jim rozkazoval, aby poslouchaly.

Červená kola skákala po podlaze, drobný prach se třásl v slunečním pruhu.

Kdosi byl před okamžikem v jizbě. Kdo, kdo? Aha, Bernát, mluvný moratínský starosta, Albínin bratr. Nechtěl mu ji odvést? Nešuškal jí cosi? Byl vždycky takový chytrý, takový vymýšlivý. A to jisto jí namlouval, aby odešla. Co s chlopem nemocným, co ani tělem nevládne? Co leží - šest dní - či rok? Jsou jiní, bože, taková síla je mladých, natahovat budou ruku, jak blázni poskakovat, sladké řeči mluvit, kolem ní se točit. Kdo by se netočil, kdo by po ní ruky nenatáhl! A komu se podaří jí hlavu zavrátit? Komu, komu?

Zlostně skřípal zuby a hlavu převracel. Či má věčně ležet? Už nevstane? Obrazy se kmitly zmateným přeletem, ale blýskly se mu jenom... to je pohřební průvod, při němž muzika hlučně hraje a sedláci v černých šatech pomlouvají nebožtíka. To nic, to nic! Ale ona by zůstala sama, nikdo by jí nebránil, ani on, Oberva, na posteli, kterého se pořád bojí tajemný zloděj,

co zahradou za noci přechází, co číhá a číhá... Byla by sama, vábná a žádoucí, jak sladké jablko, co jediné uzrálo na štěpku; bohatá, svobodná...

A s jeho synem... Málokdy vyplouval drobný Jakubek Oberva na povrch jeho představ. Ten se neztratí, toho nikdo neukradne, ten už bude mít dost síly, aby se ubránil a tlačit se nedal. Má obervovskou krev, bude začátkem nového rodu. Ale Albína bude mu ukradena, přestane být Obarvova. Chtivé, nestydaté drápy se po ní natahují. Odevšad, odevšad... Tisknou ji... do sta pěrúnův, stiskají ji tak jak svoji věc.. dotýkají se jí, bluzku jí trhají, bílé tělo její hladně obhlídají... a vždyť to není váš majetek, není to vaše žena... druzí se budou z ní těšit, rozkoš mít z ní, z ní, Obervovy ženy... zloději, něznahaňby škaredé, gyzdi...

Vyřeštěné oči viděly v koutě svítivou bělost obnaženého těla a drzé ruce, jež se směle natahovaly po planoucím terči. Ach, udeřit, udeřit! Mít sekyrku a useknout hříšné, zlodějské ruce u samého ramene! Rozbít, rozbít, až by se mu na zemi u nohou třepetaly rozmlácené prsty zbujníkův proklatých ...

Oči těkaly a hledaly...

Kovový lesk udeřil. Nůž na židli, jak jej odložil Bernát, když si chleba krájel. Bezděčně natáhla se mdlá ruka. Chladí... na ostří paprsky hrají... světelná šňůrka, jež protíná vzduch...

Oberva se nenávistně usmívá. Je to potměšilý úsměv, až se spodní čelist ostře vyzvedne a povadlá kůže na lících zkřiví. Přijďte, zbuji, co máte kuráž na nemocného člověka... přijďte... však se vám odzpívá a budete pamatovat, co ještě Oberva umí...

Nožem hrál si, ostří zkoušel a pak jej zastrčil pod sebe do prohlubiny mezi slavník a pelest. Byl jist, bát se nemusí. Bude se bránit, ještě jednou si Albína dobude. Po prvé řekla:

Vezmu si vás, pane starosto. Po druhé promluví: Žádnému jinému patřit nebudu...

Proseděla u něho celé odpoledne. Vykládala o hospodářství, chlácholila hoča, jenž se vzpíral, rukama třepal a krajkami na peřinách pošubával. Oberva jenom slabikou tu a tam chraptivě odpovídal, ale rty se zkrivily v úsměv. Smál se, protože byl jist.

Hle, polekali se, nepřišli po celé odpoledne, co u něho Albína pobyla a mluvila. Ale když se začalo stmívat, v koutech se rozplemeňovaly stíny, bachratá strašidla očima zasvítla a zbujnické ruce se ukázaly. Albína... bože, je u něho Albína...? Je, na pelesti sedí, na něho se dívá a na čele se jí třepetá trochu růžového světla, jak je zapadající slunko do jizby hodilo. Naklání se nad ním... má černé vlasy a oči jak svíčky rozžaté... bílý krk... dvě jablka na štěpku se zdvíhají... cítí je, cítí... a už zas ta ruka zlodějská... tu druhá, třetí... a už je jich deset... táhněte, ztraťte se, proklatci... ale už není z vás strach, není... není... pro žádného jiného není žena, pro žádného...

Křečovitý posunek, hledání mezi slamníkem a pelestí... světelná šňůrka blýskla... a dopad do čehosi měkkého, měkkého...

Zlomek vteřiny, ale Albína postřehla blýskavý proužek nože, jak se mohla rozpřáhnout ochablá Obervova dlaň, trhla sebou, pozdě však, než aby se úder rozmáchl do prázdna... Byla zasažena ne plně, jen jakoby se strany a odrazem. Vykřikla pronikavě, ne ani tak bolestí, jako hrozným úděsem, vyskočila zmateně - -

Nůž zacinkal o podlahu.

Obervovy oči se znetvořily hrůzou. Plno strašidel hrozných, skákajících, oheň vyplivujících... v celé jizbě zběsilý, nesmyslný tanec - a ze středu svítí ona, Albína, oběma rukama se za prsa drží, a mezi prsty jí protéká úzký, červený pramínek -

15.

LAMPA POKLIDNĚ HÁŽE ŽLUTAVÉ pruhy do púlnočního ticha. Lehce zaťuká okenní rám, když vítr jím zatřese, a to se vždy slabounce zachvějí světelné odlesky na podlaze. Oberva leží naznak, s tělem poněkud na stranu zhrouceným, s ústy otevřenými; dýchá těžce trhaným, sípavým pískotem.

U lože sedí služka, ta dřičská a pokorná roba, co přišla po Madleně. Má přivřené oči, polo podřimuje, ale je to jenom neklidné ztrnutí, z něhož se každou chvílí může probrat. A také kdykoli sípavý hlas v Obervově krku ostřeji zapískne, rozvírá unavené, mdlé oči, jejichž hněd' je pouhou dvojicí bezvýrazných skvrn, nevzrušeně se upře do lící Obervových a zase upadá v polosen a polovědomí.

Světlo podtrhuje vypiaté lícní kosti a velká ústa, v dřímotě ještě více rozšířená. Není v té tváři ani zloby ani veliké lásky, je v ní zvyk roboty, pokorné poslechnutí rozkazu, vědomí poddanosti, tak jak s ní rostl ten pocit od dětských dní.

Nic jí nepřekvapí, nic jí nezvrátí z tupé pravidelnosti. Neudivilo jí, když jí hospodyně před chvilkou kvapně vyburcovala a přikázala, aby noc proseděla u hospodáře. Neudivilo jí, že hospodyně svítily oči a celá byla v hrůze. Ale to spala - či to byla pravda?

Pravda, slyšela - aha, hospodyň vykřikla, tak jak jí ještě nikdy neslyšela. Do kuchyně vrazila a hned do přístěnku. Krev jí kapala z bluzky. Vodu chtěla, omývala se. A najednou se jí udělalo mdlo, tak tak že ji zachytila a ke stolu posadila. Pořádnou chvilku byla bez sebe a hned, jak oči otevřela, přikazuje: „Nikoho nevolat, žádnému ani muk, potichu musíte být!“ To je jasné, komu by vykládala? Či je to co divného, že hos-

podyň spadla na nůž, jak chtěla chleba krájet? Tak to povídala. Ale divné, o život by byla lehko přišla, tak o malý kouštíček, kdyby se nůž svez a dále zajel. Stávají se divné pády... z rozřátého prsu jí krev kape... na podlaze plno krve, do ručníků krev vsakuje, ona bledne a modrá a pořád stejně: „Nikoho nevolat, ani slovíčkem nesmíte prozradit, co se mi stalo a jakou nešikovnost jsem vyvedla!“

Nepoví - a na co by povídala? Poslední dívka, co o hospodyni vykládá a na službě pořádného vlásku nenechá. A či ji to tak obchodí? Ať se vyrovná hospodyň, jak má s kým jaké trápení, ale či je to její věc?

Nepoví - a nestará se o to. Ví, že s hospodářem je zle a že mu pomoci není. Takové umírání už viděla jedenkrát, její nebožtík tatík též měl před dávným časem takovou smrt. Zná, dobře zná, co to značí, když tak líce propadnou a nos vystoupí, když v krku neustává syčet a bublat -

Nemocný sebou pohnul a temně zachroptěl. Děvucha rozevřela oči a klidně se dívala.

Ruce Obervovy se mocně zachvívaly, mnohem prudčeji než jindy, jako by horké prameny probíhaly pod svraskalou kůží.

Služka se zneklidnila. Únavná netečnost padala s jejich očí a lhostejných rysů. Vzpřímila se na židli, hlavu zvedla k nemocnému.

Ležel úplně zlomen, s křečovitě zavřenýma očima. Chroptění jeho ztrácelo pravidelný, jednotvárný zvuk: chvillemi jak bys dřevem o dřevo vozil, chvillemi jak by nepokojná šelma zabručela.

Děs udeřil těžkopádnou hlavu děvuchy. Osudná hodina už udeřila!

Vyskočila zmateně, na podiv prudce přelítla světlici... úder dveří... kroky po chodbě a koktavé volání:

„Ježíši, Ježíši!“

A v zápětí na to přiškrčený výkřik jako na poplach:

„Hospodyň - hospodyň -“

To vše, hluk, úder dveří, křik zasáhlo Obervu.

Kalné oči jeho se pootevřely. Mlhavé závoje byly před nimi, z nichž jen vytryskovaly červené a žluté světelné kotouče, ale jasné praménky se úžily víc a více v jediné okénko...

Tluma dveří zela do široka, děsná, černá...

Co to, co to? Zvuky a šumy, hučení, hučení...

Nesmírné kolibání, jakoby se srdce vznášelo až do oblak a zase jako by padalo do strašných propastí -

Blýskání, blýskání... nejvíce je ho u rozevřené tlamy dveří -

Tma praská... světelným okénkem někdo prochází...

Na prahu stojí Albína, bílá, bílá. Hošíka, jenž se probouzí, má na rukou...

Zjevení, zjevení?

Kdo to prochází červenými a palčivými plameny, či jsou to oči, plápolající jako světla rozžatá, či je to dítě, jež se krčí k matčiným ramenům?

Kdo je ta žena, bílá, bílá, ovázaná tuhými plenami, až to nepřirozeně a ošklivě pozvedá její hrud'?

Bílé tělo plá, roste do strašlivých výšek, stěny ustupují, do oblak stoupá, hvězdy proráží... bílé tělo, svítící jako slunko.

Hrozný výkřik ještě slyší, slábne, slábne... na vlnách se potápí a potápí...

To křičí ten, co mu chtěl zlodějské ruce ochromit...? Zasáh' ho, zasáh'...

A či to dětský pláč stená z hlubin?

A či to ústa se dotýkají jeho rukou, horká, horká?

Jaké to vody jej zatopují?

Hukot... hukot... a blýskání...